

ΘΕΩΡΗΤΙΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Τῆς κ. ΛΙΤΣΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ - ΣΜΟΚΟΒΙΤΗ

Διδάκτορος Κοινωνιολογίας

I. Εἰσαγωγή

Ὁ τομεὺς τῆς Διοικητικῆς ὁ ὁποῖος μελετᾷ τὸν τρόπον καλῆς ἐπαφῆς καὶ ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἀτόμων ἢ ὡς ὁμάδων, ἐντὸς τοῦ ἐργασιακοῦ περιβάλλοντος, καλεῖται «Ἀνθρώπιναι Σχέσεις».

Αἱ Ἀνθρώπιναι Σχέσεις ἀνεπτύχθησαν κυρίως ἐν συναρτήσει πρὸς τὰ ἐντὸς τῆς βιομηχανίας δημιουργούμενα προβλήματα. Ὡς ἐφηρμοσμένοι ἐπιστημονικὸς τομεὺς ἀποτελοῦν σύνθεσιν ἐννοιῶν καὶ εὐρημάτων διαφόρων ἐπιστημονικῶν κλάδων πρὸς ἐπίλυσιν συγκεκριμένων προβλημάτων καὶ ἀντιμετώπισιν εἰδικῶν περιπτώσεων. Οὕτω, ἐκ τῆς Ψυχολογίας αἱ Ἀνθρώπιναι Σχέσεις ἐδανείσθησαν ἐννοίας ὡς αἱ στάσεις (attitudes), τὰ κίνητρα (motivation), τὸ «ἀνικανοποίητον» (frustration), αἱ ἀτομικαὶ διαφοραὶ (individual differences), ἡ ἐπίλυσις προβλημάτων (problem-solving) κ.λ.π. Ἐκ τῆς Κοινωνιολογίας ἐδανείσθησαν ἐννοίας ὡς ἡ κοινωνικὴ θέσις (status), ἡ συμμετοχὴ εἰς ὁμάδας (group membership) κ.λ.π. Ἐπίσης, ἐκ τῆς Κοινωνικῆς Ἀνθρωπολογίας προήλθον ἐννοιαὶ αἱ ὁποῖαι συνέβαλον εἰς τὴν κατανόησιν τῶν πολιτισμικῶν διαφορῶν καὶ τῶν μορφωτικῶν ἐπιπέδων.

Ἀπὸ τῆς δεκαετίας τοῦ 1930 ὁ ὅρος «αἱ Ἀνθρώπιναι Σχέσεις εἰς τὴν βιομηχανίαν» ἐχρησιμοποιήθη εὐρέως, ὑποδηλῶν ἰδίως ἐρεύνας ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ νέα αὕτη προσέγγισις τῶν προβλημάτων τῆς βιομηχανίας ἀπετέλεσεν ἐντυπωσιακὴν στροφὴν ἐκ τῆς κλασικῆς «Ἐπιστημονικῆς Διοικήσεως» (Scientific Management), τὴν ὁποίαν ἐχαρακτήρισον ὀρθολογικαὶ μέθοδοι σχεδιασμοῦ καὶ ἐργασίας, τονίζουσαι τὴν σημασίαν τῆς ἀμοιβῆς βάσει ἀποδόσεως. Αἱ Ἀνθρώπιναι Σχέσεις ἐχάραξαν ἐπαναστατικὴν θεωρητικὴν κατεύθυνσιν, ἐνδιαφερθεῖσαι διὰ τὴν ἄτυπον ὀργάνωσιν τῶν ὁμάδων ἐργασίας ἐντὸς τῆς ἐπιχειρήσεως, διὰ τὴν τεχνικὴν τῆς ἐποπτείας, διὰ τὴν συμμετοχὴν τῶν ἐργαζομένων εἰς τὴν λήψιν ἀποφάσεων, ὡς καὶ διὰ τὰς ἐπιπτώσεις τῶν ἀνωτέρω ἐπὶ τῆς παραγωγικῆς ἰκανότητος τοῦ ἀτόμου.

II. Θεωρητικά κατευθύνσεις και ειδικά έρευνα εις τὸν τομέα τῶν Ἀνθρωπίνων Σχέσεων

A. Ἡ ὁμάς ἐργασίας καὶ ἡ ἄτυπος ὀργάνωσις

Σταθμόν, τόσον διὰ τὴν Διοικητικὴν καὶ τὴν Ὀργανωτικὴν τῶν Ἐπιχειρήσεων, ὅσον καὶ διὰ τὰς Κοινωνικὰς Ἐπιστήμας γενικώτερον, ἀπετέλεσεν εὐρὺ πρόγραμμα ἐρευνῶν, ἀποκαλύψαν τὴν ὑπαρξίν καὶ σημασίαν τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων ἐντὸς τῆς τυπικῆς ὀργανωτικῆς δομῆς τῆς ἐπιχειρήσεως. Κατὰ τὸ ἔτος 1928, καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου Harvard, ὑπὸ τὸν Elton Mayo, ἀνέλαβον, εἰς τὸ ἐν Hawthorne τοῦ Σικάγου ἐργοστάσιον τῆς Western Electric Co., ἐρεῦνας γνωστὰς ὡς «Μελέτας Hawthorne». Τὰ πειράματα Hawthorne ἀπέβλεπον ἀρχικῶς εἰς τὴν διερευνήσιν τῶν συνεπειῶν τοῦ ἐργασιακοῦ περιβάλλοντος (διάρκεια τοῦ ὥραριου, διαλείμματα, φωτισμός, ὑγρασία, κ.λ.π.) διὰ τὴν παραγωγικότητα τῶν ἐργατῶν, τελικῶς ὁμως κατέληξαν εἰς ἐπιστημονικὴν μελέτην τῆς κοινωνικῆς ὁμάδος καὶ τῶν στάσεων τῶν ἐργαζομένων. Οὕτω, ἐνετόπισαν δύο διαδικασίας ἐντὸς τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων: τὴν παρεχομένην προστασίαν ἢ ὑποστήριξιν (support) ἐκ μέρους τῆς ὁμάδος πρὸς τὰ μέλη της καὶ τὴν συμμόρφωσιν ἢ προσαρμογήν (conformity) τῶν μελῶν πρὸς τὴν ὁμάδα.

Πλείστοι ἄλλαι ἐρευναὶ ἐπεσήμαναν τὴν ἰσχὺν τῆς κοινωνικῆς ὁμάδος ἐπὶ τῶν μελῶν της. Τὰ μέλη τῆς ὁμάδος ἀντλοῦν ἱκανοποίησιν ἐκ τῆς συμμετοχῆς των εἰς αὐτὴν καὶ ἐκ τῆς προσωπικῆς ἐπικοινωνίας μεταξύ των. Ἐντὸς μιᾶς ἐπιχειρήσεως ἡ κοινωνικὴ ὁμάς ἢ ὁμάς ἐργασίας δίδει διέξοδον εἰς τὴν ἀνάγκην δι' αὐθόρμητον ἐκδήλωσιν τῶν ἐργαζομένων, τοὺς ὁποίους συνήθως καταπιέζει ἡ τυπικότης τῶν ἐργασιακῶν των ρόλων. Αἱ φιλικαὶ συνομιλίαι, ἡ ἀνεπίσημος συμπεριφορά, πέραν τοῦ πρωτοκόλλου τὸ ὅποιον ἐπιβάλλουν οἱ ἐργασιακοὶ ρόλοι, ἀποτελοῦν ἐκφράσεις τῶν προσωπικῶν ἀναγκῶν τῶν ἀτόμων.

Ἡ ὁμάς παρέχει πρὸς τὰ μέλη της ὑποστήριξιν ἢ προστασίαν, τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ βασικὸν λόγον ἑλξεῶς των πρὸς αὐτὴν, δεδομένου ὅτι τὸ ἄτομον ἀντιμετωπίζει ψυχολογικὰς ἐπιδράσεις, ἀπειλὰς καὶ κινδύνους ἐκ τῆς τυπικῆς ὀργανώσεως ἐντὸς τῆς ἐπιχειρήσεως, συχνὰ δὲ κατὰστασιν «ἀνικανοποίητον» (frustration). Ὅταν μέλη μιᾶς ὁμάδος ἐργασίας ἀντιμετωπίζουσιν τὸ «ἀνικανοποίητον» ἢ ἐπικίνδυνον ψυχολογικῶς κατὰστασιν, ἡ ὁμάς δύναται νὰ ἀνακουφίσῃ, νὰ προστατεῦσῃ καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὰ μέλη της εἰς τὴν ἀντίθεσίν των πρὸς τὴν πηγὴν τοῦ «ἀνικανοποίητου» (Tannenbaum, 1966, σελ. 60). Εἰς ὅλας τὰς ἐπιχειρήσεις δημιουργοῦνται ἄτυποι ὁμάδες, τὰς ὁποίας δὲν προβλέπει τὸ ἐπίσημον ὀργανόγραμμα.

Ὁ Seashore (1954) μελετῶν τὴν συνεκτικότητα τῆς ὁμάδος (group cohesiveness) καὶ τὴν προσαρμογήν τῶν ἐργαζομένων, εἰς 228 ὁμάδας ἐργασίας μεγάλης βιομηχανίας, καθορίζει ὡς «συνεκτικὴν» τὴν ὁμάδα τῆς ὁποίας τὰ μέλη: (α) αἰσθάνονται ὅτι ἀνήκουν εἰς αὐτὴν, (β) προτιμοῦν νὰ παραμείνουν εἰς αὐτὴν μᾶλλον ἢ νὰ ἀποχωρήσουν, (γ) θεωροῦν αὐτὴν ὡς καλύτεραν ἄλλων ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπικοινωνίαν μεταξύ τῶν μελῶν, τὴν ἀλληλοβοήθειαν καὶ τὴν σύμπνοιαν.

Ἐκ τῆς μελέτης τοῦ Seashore καταφαίνεται ὅτι τὰ μέλη συνεκτικῶν ὁμάδων προσ-
αρμόζονται καλύτερον ἐντὸς τῆς ἐπιχειρήσεως, αἰσθάνονται περισσότερον ἱκα-
νοποιημένα, ἐμφανίζουν δὲ εἰς μικρότερον βαθμὸν ψυχολογικὴν ἔντασιν, ἀπουσίας
καὶ ἀπολύσεις, ἐν συγκρίσει πρὸς ἐργαζομένους μὴ ἀνήκοντας εἰς συνεκτικὰς
ὁμάδας. Προφανῶς, ἡ καλύτερα προσαρμογὴ τῶν μελῶν τῶν συνεκτικῶν ὁμάδων
εἰς τὸ ἐργασιακὸν περιβάλλον ὀφείλεται ἐν μέρει εἰς τὰς ὑπὸ τῶν ὁμάδων τούτων
παρεχομένας ἱκανοποιήσεις καὶ τὴν ψυχολογικὴν ὑποστήριξιν. Ἡ αἴσθησις
τῆς συμμετοχῆς εἰς μίαν ὁμάδα, τὸ ὁμαδικὸν πνεῦμα, ἡ ὁμαδικὴ ὑπερηφάνεια καὶ
τιμὴ, ἡ ὁμαδικὴ ἀλληλεγγύη, εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογα πρὸς τὸν ἀριθμὸν ἀπου-
σιῶν ἐκ τῆς ἐργασίας (Tannenbaum, 1966, σελ. 63).

Ἡ ὁμάς ἐργασίας ἀποτελεῖ μίαν κοινωνικὴν ὁμάδα, τὰ δὲ μέλη τῆς ἀναπτύ-
σσουν κοινὰ πρότυπα (κανόνες) ἀποδόσεως καὶ συμπεριφορᾶς. Ἐφ' ὅσον καθιερω-
θῆ ἓν πρότυπον ἀποδόσεως, τὰ μέλη τείνουν νὰ συμμορφοῦνται πρὸς αὐτό,
ἔστω καὶ ἂν τοιαύτη συμμόρφωσις εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν προσωπικὴν των ἐπι-
θυμίαν. Κατὰ τὰ πειράματα Hawthorne, ἐνετοπίσθη ἐντὸς τῆς πειραματικῆς αἰ-
θουσίης ἡ ὑπαρξίς στενῶς συνδεδεμένης ὁμάδος ἐργατῶν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἀπε-
δόθη ἡ σταθερῶς αὐξοῦσα παραγωγικότης. Ἐν τούτοις, ἕτεροι ἔρευναι ἐπὶ τῶν
αἰτίων αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος δὲν κατέληξαν ἀκριβῶς εἰς τὰ ἴδια συμπε-
ράσματα. Ἡ αὐξήσις τῆς παραγωγικότητος δὲν ὀφείλεται πάντοτε εἰς τὴν σύμ-
πνοιαν τῶν ὁμάδων. Εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν συνεκτικαὶ ὁμάδες ἔχουν
σχηματισθῆ ὡς ἀντίδρασις πρὸς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐπιχειρήσεως, ἡ παραγωγι-
κότης τῶν μελῶν εἶναι δυνατόν νὰ μειωθῆ. Τοῦτο καταφαίνεται καὶ ἐκ τῶν πειρα-
μάτων Hawthorne κατὰ τὰς μετέπειτα φάσεις των. Ὁ Seashore (1954) ὑποστηρίζει
ὅτι ἐργάται-μέλη συνεκτικῶν ὁμάδων ἐργασίας δὲν εἶναι οὔτε περισσότερον οὔτε
ὀλιγώτερον παραγωγικοί, ἐν συγκρίσει πρὸς ἐργάτας-μέλη μὴ συνεκτικῶν ὁμά-
δων. Ἐντὸς ὅμως τῶν συνεκτικῶν ὁμάδων οἱ ἐργάται παρουσιάζουν πλέον ὁμοί-
ομορφον παραγωγικότητα. Ἡ ὁμοιομορφία αὐτῆ ὀφείλεται εἰς τὰς πιέσεις τῆς ὁμά-
δος πρὸς ἀποφυγὴν παρεκκλίσεως ἐκ τῶν κοινῶν προτύπων. Τὰ μέλη τὰ ὁποῖα
δὲν συμμορφοῦνται πρὸς τὰ ὁμαδικὰ πρότυπα ἀντιμετωπίζουν κυρώσεις ἐκ μέρους
τῆς ὁμάδος (ψυχρότητα ἐκ μέρους τῶν ἄλλων μελῶν, ἐπιθετικότητα, γελοιοποι-
ησιν κ.λ.π.). Σπανίως χρειάζεται νὰ καταφύγῃ ἡ ὁμάς εἰς τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν,
τὸν ἐξοστρακισμόν, καθ' ὅσον ἡπιώτεροι κυρώσεις εἶναι συνήθως ἀποτελεσμα-
τικαὶ (Blau, 1956, σελ. 55).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται σαφές ὅτι ἡ ἄτυπος ὁμάς, με τὰς προσωπικὰς
καὶ ἀνεπισήμους ἀνθρωπίνους σχέσεις ἐντὸς αὐτῆς καὶ τὴν ἀθόρητον ἐπικοι-
νωνίαν μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς, συνεπάγεται ὄχι μόνον ἱκανοποιήσιν καὶ ὑποστή-
ριξιν τῶν μελῶν τῆς, ἀλλὰ καὶ ἄσκησιν ἐλέγχου καὶ συμμόρφωσιν τούτων πρὸς τὰ
ὁμαδικὰ πρότυπα. Ἡ ἄτυπος ὁμάς, ἀποτελοῦσα σημαντικὸν παράγοντα ἐπιβολῆς
τῆς τάξεως καὶ τοῦ νόμου ἐντὸς τῆς εὐρυτέρας ὀργανωτικῆς δομῆς τῆς ἐπιχειρή-
σεως, δύναται νὰ κατευθύνῃ τὰ μέλη τῆς διὰ τὴν ὑποστήριξιν ἢ τὴν ἀπόρριψιν
τῶν στόχων καὶ τῶν σκοπῶν τῆς ἐπιχειρήσεως. Κατὰ συνέπειαν, ἡ ἄτυπος ὁμάς
δύναται νὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν καλύτεραν προσαρμογὴν τῶν ἐργαζομένων ἐντὸς τῆς

ἐπιχειρήσεως, ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ὑποστηρίξη τὰ ὑπὸ τῆς διοικήσεως καθοριζόμενα ἐπίπεδα παραγωγῆς ἢ νὰ ἀντιταχθῆ πρὸς αὐτά, συνειπῶς δὲ νὰ ἔχη τὸν τελευταῖον λόγον διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ἢ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπιχειρήσεως. Διὰ τοῦτο μελετῆται τῆς Διοικητικῆς προσεπάθησαν νὰ ἐξεύρουν τρόπους ἐλέγχου τῆς δυνάμεώς της.

Τὰ πειράματα Hawthorne ἀπέδειξαν ὅτι : ὕψηλοτέρα παραγωγὴ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῆ, ἐφ' ὅσον αὕτη ἀποτελέσῃ ὀμαδικὸν σκοπὸν. Ἡ ὑψηλὴ παραγωγικότης ἐντὸς τῆς πειραματικῆς αἰθούσης ἀπεδόθη, πρῶτον, εἰς τὸ ἠθικόν, τὴν ἱκανοποίησιν τῶν μελῶν καὶ τὰς στενάς ἀτύπους σχέσεις ἐντὸς τῆς ομάδος ἐργασίας, δευτέρον δὲ εἰς τὴν φιλικὴν καὶ ἀνεκτικὴν συμπεριφορὰν τοῦ προϊσταμένου. Αἱ μελέται Hawthorne ἀπέδωσαν ἰδιαίτεραν σημασίαν εἰς τὸν τρόπον ἐποπτείας τοῦ προϊσταμένου διὰ τὴν προσαρμογὴν καὶ ἀπόδοσιν τῶν μελῶν τῆς ομάδος ἐργασίας.

B. Ἡ ἀνάπτυξις ἀποτελεσματικοῦ τρόπου ἐποπτείας

Διὰ τοῦ ὅρου «ἐποπτεία» ἀναφερόμεθα εἰς ἕξ διοικητικὰ καθήκοντα, ὡς καθορίσθησαν ὑπὸ μεγάλης ἐπιχειρήσεως, ἦτοι : τὸν προγραμματισμόν, τὴν ὀργάνωσιν, τὸν ἔλεγχον, τὴν ἐπικοινωνίαν, τὴν ἀνάθεσιν καθηκόντων καὶ τὴν ἀνάληψιν εὐθύνης (Tannenbaum, 1966, σελ. 70). Ἐν τούτοις, παρὰ τὴν καθιέρωσιν προτύπων ἐνεργείας, οἱ προϊστάμενοι διαφέρουν μεταξύ των τόσο εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑπηρεσιακῶν ὑποχρεώσεων, ὅσον καὶ εἰς τὴν θεωρητικὴν προσέγγισιν τῆς ἐποπτείας. Κατὰ συνέπειαν, προκαλοῦν ποικιλλούσας ἀντιδράσεις καὶ προσαρμογὰς τῶν ὑφισταμένων, ἐντὸς τοῦ ἐργασιακοῦ περιβάλλοντος.

Κατὰ τὸ ἔτος 1945, κοινωνικοὶ ἐπιστήμονες τοῦ Ohio State University ἀνέλαβον μελέτας (γνωστὰς ὡς «Ohio State Leadership Studies»), με σκοπὸν τὴν ἀνεύρεσιν τῶν διαφορῶν εἰς τὸν τύπον ἐποπτείας μεταξύ προϊσταμένων. Κατ' αὐτὰς διεπιστάθησαν δύο καθοριστικοὶ παράγοντες : ἡ προτεραιότης εἰς τὴν λειτουργικὴν δομὴν (initiating structure) καὶ ἡ προτεραιότης εἰς τὸν ἀνθρώπινον παράγοντα (consideration).

Ἡ «λειτουργικὴ δομὴ» ἀνευρέθη εἰς πλείστους καὶ ποικίλους Ὄργανισμούς, ἔχει δὲ σχέσιν πρὸς τὸν κλασικὸν τύπον ἐποπτείας. Ὁ ἔχων ὑψηλὴν ἐπίδοσιν εἰς τὸν παράγοντα τοῦτον προϊστάμενος «... ὀργανώνει καὶ καθορίζει τὰς σχέσεις του μετὰ τῶν μελῶν τῆς ομάδος. Ἔχει τὴν τάσιν νὰ καθορίξῃ ὁ ἴδιος τὸν ρόλον τὸν ὁποῖον ἀναμένει ὅτι θὰ ἀναλάβῃ ἕκαστον μέλος τῆς ομάδος καὶ προσπαθεῖ νὰ δημιουργήσῃ σαφῆ πρότυπα ὀργανώσεως, διδόνους ἐπικοινωνίας καὶ τρόπους διεξαγωγῆς τῆς ἐργασίας» (Halpin καὶ Winer, 1957, σελ. 42 - 43).

Ὁ «ἀνθρώπινος παράγων» ἔχει σχέσιν πρὸς τὸν ἐντὸς τῆς πειραματικῆς αἰθούσης Hawthorne ἐφαρμοσθέντα τύπον ἐποπτείας. Οἱ αὐταρχικοὶ καὶ ἀπόσωποι εἰς τὰς ὑπηρεσιακὰς σχέσεις τῶν προϊστάμενοι ἔχουν χαμηλὴν ἐπίδοσιν εἰς τὸν «ἀνθρώπινον παράγοντα». Πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι προτεραιότης εἰς τὸν «ἀνθρώπινον παράγοντα» δὲν σημαίνει ὅτι ὁ προϊστάμενος εἶναι «ἥπιος» ἢ «εὐκόλος».

Τὸ συμπέρασμα τῶν ὡς ἄνω μελετῶν ἦτο ὅτι «προϊστάμενος με πιθανότητα

νά ικανοποιήση τόσον τήν ομάδα ὅσον καί τοὺς ἀνωτέρους πρέπει νά ἐπιλεγῆ ὁ ἐπιτυχάνων ἐπίδοσιν ἄνω τοῦ μέσου ὅρου εἰς ἀμφοτέρους τοὺς καθοριστικούς αὐτοὺς παράγοντας» (Halpin καὶ Winer, 1957, σελ 64).

Εἰς ἐρεύνας διεξαχθείσας ὑπὸ τοῦ Institute for Social Research τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μίσιγκαν διεπιστώθη ὅτι προϊστάμενοι ομάδων ὑψηλῆς παραγωγικότητος ἐφαρμόζουν παρεμφερῆ πρὸς τὸν ἐντὸς τῆς πειραματικῆς αἰθούσης Hawthorne τύπον ἐποπτείας. Ἐπίσης, ὅτι προϊστάμενοι ομάδων χαμηλῆς παραγωγικότητος τείνουν νά ἀσκοῦν κριτικὴν πρὸς τοὺς ὑφισταμένους οἱ ὅποιοι παράγουν κατωτέραν σχετικῶς ἐργασίαν ποιοτικῶς ἢ ποσοτικῶς, ἐφαρμόζοντες στενὴν μᾶλλον παρὰ γενικὴν ἐποπτείαν. Αἱ ἐν λόγῳ ἐρευνᾶν ἐπισημαίνουν μίαν γενικὴν ἀρχήν, ἢ ὅποια φαίνεται ὅτι ἐνυπάρχει εἰς τὴν συμπεριφορὰν τῶν ἐπιτυχῶν προϊσταμένων, ἥτοι τὴν ὑπὸ τοῦ Likert καλουμένην «ἀρχὴν τῆς ἐνθαρρύνσεως» (principle of supportive relationships). Κατ' αὐτήν, «πρέπει νά ἐξασφαλιστεῖται ἡ μεγίστη πιθανότης ὅτι, εἰς τὰς διαπροσωπικὰς σχέσεις ἐντὸς τῆς ἐπιχειρήσεως, ἕκαστον μέλος, ἀναλόγως τοῦ παρελθόντος, τῶν ἀξιών καὶ τῶν προσδοκιῶν του, θὰ θεωρῆ τὴν (μετὰ τοῦ προϊσταμένου) σχέσιν καὶ ἐμπειρίαν του ὡς ἐνισχύουσιν τὴν αἴσθησιν τῆς προσωπικῆς ἀξίας καὶ τῆς ἀτομικῆς σπουδαιότητος» (Likert, 1961).

Ἡ «ἀρχὴ τῆς ἐνθαρρύνσεως» ὑποδηλοῖ ὅτι ὁ προϊστάμενος ἐνισχύει τοὺς ὑφισταμένους εἰς τὴν ικανοποίησιν τοῦ «ἐγὼ» των (ego - satisfaction), εἶναι εὐαίσθητος ἐναντι τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν συναισθημάτων των, ἐπιδεικνύει πρὸς αὐτοὺς σεβασμὸν καὶ ἐμπιστοσύνην, ἀποδέχεται τὰς ἰδέας των καὶ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν εὐημερίαν των. Ἐπίσης, εἶναι φιλικὸς καὶ ἐξυπηρετικὸς, προετοιμάζει τοὺς ὑφισταμένους δι' ἐργασίαν ὑψηλοτέρου ἐπιπέδου, ἐπιδεικνύει κατανόησιν, εἶναι δίκαιος, ἀμερόληπτος, ἀλλὰ ὄχι ἀπρόσωπος· δὲν συμπεριφέρεται δηλαδὴ εἰς τὴν «δικαίαν, ἀμερόληπτον, ἀλλὰ ὄχι ἀπρόσωπον» ὄργανώσεως, «Δικατὰ τὰς «συνταγὰς» τῶν θεωριῶν περὶ «Γραφειοκρατικῆς Ὀργανώσεως», «Δικατὰ τὰς «ἐπιστημονικῆς Διοικήσεως». Ὁ τύπος αὐτὸς τοῦ προϊσταμένου ὑπηρετεῖ τὰ συμφέροντα τόσον τῶν ὑπαλλήλων του, ὅσον καὶ τοῦ ἐργοδότη του. Ὑποστηρίζει, σχεδιάζει, συντονίζει, πλὴν ὅμως ἀποφεύγει νά ὑπεισέρχεται εἰς τὴν ἐργασίαν παραγωγῆς τῆς ομάδος κατ' ἄμεσον τρόπον. Καίτοι τονίζει τὴν σημασίαν τοῦ λειτουργήματός του, ὡς ἀσκοῦντος Ἀνθρωπίνους Σχέσεις, δὲν ὑποτιμᾷ τὸν ἐπίσημον ἐποπτικὸν ρόλον του καὶ δὲν ἐνεργεῖ ὡς «ἀπλοῦν μέλος» τῆς ομάδος ἐργασίας.

Ὁρισμένα χαρακτηριστικὰ προσωπικότητος τοῦ προϊσταμένου συσχετίζονται πρὸς τὴν ὑψηλὴν παραγωγικότητα τῶν ὑφισταμένων, ὡς καὶ πρὸς τὰς θετικὰς στάσεις καὶ τὸν χαμηλὸν ἀριθμὸν ἀπουσιῶν ἐκ τῆς ἐργασίας. Εἰς εἰδικὴν μελέτην ἐπὶ τῶν αἰτίων ἀπουσίας ἐκ τῆς ἐργασίας, οἱ Mann καὶ Baumgardel (1952) διεπίστωσαν χαμηλὸν ἀριθμὸν ἀπουσιῶν εἰς ομάδας τῶν ὁποίων τὰ μέλη ἀνέφερον ὅτι ὁ ἐργοδότης των: (α) ἐνθαρρύνει τὴν ἐλευθέραν συζήτησιν ἐπὶ προβλημάτων ἐργασίας, (β) διαθέτει ἀρκετὸν χρόνον δι' ἅπ' εὐθείας συνομιλίαν ἐπὶ προβλημάτων ἐργασίας, (γ) ἡγεῖται ὁμαδικῶν συζητήσεων ἐπὶ ἀναφυοπροσωπικῶν των προβλημάτων, (δ) εἶναι ἕτοιμος ἀνά πάσαν στιγμὴν νά ὑπερασπίσῃ τοὺς ὑφισταμένους του.

Αί ομάδες, ιδιαιτέρως δέ αἱ συνεκτικάί, δύνανται νά ἀσκήσουν ἔλεγχον ἐντός τῆς ἐπιχειρήσεως, κατευθύνουσαι τὰ μέλη των ὑπὲρ ἢ κατὰ τῶν κυρίων στόχων τῆς ἐπιχειρήσεως. Συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν αὐτήν, οἱ σκοποὶ τῆς ἐπιχειρήσεως ἐπιτυγχάνονται εὐκολώτερον ἐφ' ὅσον αἱ ομάδες ἐργασίας εἶναι συνεκτικά καὶ ἔχουν κανόνας οἱ ὅποιοι ὀδηγοῦν εἰς ὑψηλά πρότυπα ἀποδόσεως. Ὁ Likert (1961) ἀναφέρει ὅτι οἱ προϊστάμενοι διαδραματίζουν οὐσιώδη ρόλον εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς ἀνωτέρω συνθέσεως ἐντός τῆς ἐπιχειρήσεως.

Πλεῖσται μελέται ἀποφαίνονται ὅτι ἡ ἀπόδοσις καὶ ἡ ἐπαγγελματικὴ προσρμογὴ τοῦ ἐργαζομένου συνδέεται μὲ τὸν τύπον ἐποπτείας, τὸ μεγαλύτερον δὲ μέρος τῶν πορισμάτων των συμφωνεῖ μὲ τὰς μελέτας Hawthorne. Ἐν τούτοις, τὰ συμπεράσματα τῶν διαφόρων μελετῶν ἐπὶ τῆς ἐποπτείας δὲν συμπίπτουν τελείως. Τύπος ἐποπτείας ἐπιτυγχάνων ὑψηλὴν ἀπόδοσιν εἰς μίαν περίπτωσιν ἐνδέχεται νά ἔχῃ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα εἰς ἑτέραν. Ἡ ὅλη διαδικασία τῆς ἐποπτείας εἶναι περίπλοκος· ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν δυνάμεθα νά τὴν κατανοήσωμεν τελείως καὶ νά προβλέψωμεν ἀκριβῶς τὰς συνεπειὰς τῆς.

Ἐρευνᾶ διεξαχθεῖσαι ὑπὸ τῶν E. Fleishman (1961, σελ. 315 - 328) καὶ P Peltz (1952, σελ. 209 - 217) ἐπὶ τοῦ «ἐνθαρρυντικοῦ» (supportive) τύπου ἐποπτείας ἀπέδειξαν ὅτι ἡ ἐπιτυχία του ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ προϊσταμένου ἐπὶ τῶν ἱεραρχικῶς ἀνωτέρων του. Τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν πρὸς τὴν ὅλην ἱεραρχικὴν κλίμακα. Ὁ προϊστάμενος πρώτης βαθμίδος (ἐργοδηγός) κατέχει ἐλάχιστον χῶρον ἐντός τοῦ ὀργανωτικοῦ συστήματος τῆς ἐπιχειρήσεως, μὴ δυνάμενος νά ἀποφασίσῃ περὶ τοῦ τύπου ἐποπτείας καὶ τῆς συμπεριφορᾶς του ἔναντι τῶν ὑφισταμένων, ὡς θὰ ἐπεθύμει. Εἶναι ἐν τούτοις ὑποχρεωμένος νά ἀντιμετωπίσῃ δυσπιστίαν ἐκ μέρους τῶν ὑφισταμένων του, ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Διοικήσεως, ἐνίοτε δὲ νά χρησιμεύσῃ καὶ ὡς «ὑποκατάστατον» (scapegoat) εἰς τὰς ἐκδηλώσεις καὶ τὰ αἰσθήματά των ἔναντι τῆς Διοικήσεως.

Ὡς ἐκ τούτου, ὁ θεωρούμενος ὑπὸ ἐνός προϊσταμένου ὡς ὁ πλέον «ἀποτελεσματικὸς» τρόπος ἐποπτείας συνήθως προϋποθέτει ἀλλαγὴν εἰς τὴν ὀργανωτικὴν δομὴν καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς ἐπιχειρήσεως. Οἱ μελετῶντες τὰς ἐπιχειρήσεις κοινωνικοὶ ἐπιστήμονες ἀπὸ πλευρᾶς Ἀνθρωπίνων Σχέσεων εἶχον κατὰ τὸ παρελθὸν τονίσει τὴν σημασίαν τοῦ ἀτόμου καὶ τῶν διαπροσωπικῶν σχέσεων, ἀλλὰ δὲν εἶχον ἀναγνωρίσει ἐπαρκῶς τὴν σημασίαν τῆς εὐρυτέρας ὀργανωτικῆς δομῆς, τὸ κενὸν δὲ τοῦτο προσεπάθησαν νά καλύψουν νεώτεροι ἐρευνηταὶ (Fleishman, 1961· Peltz, 1952· Tannenbaum καὶ Seashore, 1964).

Γ. Συμμετοχὴ τῶν ἐργαζομένων εἰς τὴν λήψιν ἀποφάσεων

Ἡ θεωρία περὶ «συμμετοχῆς» τῶν ἐργαζομένων εἰς τὴν λήψιν ἀποφάσεων ἀνεπτύχθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ τῶν μελετητῶν Hawthorne, ἐθεωρήθη δὲ ὡς λύσις διὰ τὰ δημιουργούμενα ὑπὸ τῆς ἀνίσου κατανομῆς τῆς ἐξουσίας προβλήματα. Διὰ τῆς συμμετοχῆς τὰ ἄτομα λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν ἄσκησιν ἐλέγχου ἐντός τῆς ἐπιχειρήσεως. Διάφοροι μελέται τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπισήμου συμμε-

τοχῆς ἐπὶ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν μεμονωμένων μελῶν μιᾶς ἐπιχειρήσεως ὀδηγοῦν εἰς διάφορα πιθανὰ συμπεράσματα (Tannenbaum, 1966, σελ. 93 - 94).

Προφανῶς, δὲν ὑπάρχει μοναδικὸς τρόπος βελτιώσεως τῆς παραγωγικότητος. Αἱ ἀπόψεις τῆς «Ἐπιστημονικῆς Διοικήσεως» καὶ ὁ κλασικὸς τύπος ἀσκήσεως ἐλέγχου ἐπέτυχον βεβαίως σημαντικὰ ἀποτελέσματα, πλὴν ὅμως αἱ ἀσκήσεις καὶ ψυχολογικαὶ τῶν πλευραὶ εἶναι δυνατόν νὰ ἐπηρεάζουν τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἐργαζομένων ἀρνητικῶς, ἐνῶ ἀλλαγὴ εἰς τὰ κλασικὰ συστήματα ἐλέγχου, ὡς καὶ ἡ συμμετοχὴ τῶν ἐργαζομένων εἰς τὴν λήσιν ἀποφάσεων διὰ θέματα σχετικὰ πρὸς τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐργασίας εἶναι δυνατόν νὰ ἀσκοῦν θετικὴν ἐπίδρασιν.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐνδείξεων δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ εὐρυτέρα συμμετοχὴ καὶ ὁ οὐσιαστικώτερος ρόλος τῶν ἐργαζομένων εἰς τὴν λήσιν ἀποφάσεων ἐντὸς μιᾶς ἐπιχειρήσεως θὰ ἐπέφερε βελτίωσιν τῆς ἀποδόσεώς των. Ἡ ἄποψις ὅμως αὐτὴ δὲν ἔχει εὐρέως υἰοθετηθῆ, ἴσως λόγῳ ἀντιδράσεως ἐκ μέρους διοικητικῶν στελεχῶν.

Μία καινοτομία ἐντὸς τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῆ ἀπειλὴ διὰ τὴν ὑφισταμένην ἱεραρχικὴν ἐξουσίαν καὶ ὡς ἐκ τούτου νὰ δημιουργήσῃ ἀντίδρασιν (resistance to change). Ἡ συμμετοχὴ τῶν ἐργαζομένων ἀποτελεῖ καινοτομίαν καὶ ὡς τοιαύτη, συνήντησε τὴν ἀντίδρασιν τῶν διοικητικῶν στελεχῶν. Ὁ Tannenbaum ἀναφέρει ὡς λόγους ἀντιδράσεώς των τὴν κλασικὴν θεωρίαν περὶ Διοικήσεως, ἡ ὁποία δὲν προβλέπει τὴν ἀνάληψιν εὐθυνῶν ἢ πρωτοβουλίας ἐκ μέρους τοῦ κατωτέρου προσωπικοῦ, τὴν πείραν τῶν διευθυνόντων, ἡ ὁποία ὑποστηρίζει μᾶλλον τὰς κλασικὰς ἀπόψεις, ὡς καὶ τὸν φόβον ὅτι ὁ ἀσκούμενος ὑπὸ τῶν ἐργαζομένων ἐλεγχος θὰ ὠδήγει εἰς χάος. Εἰς τὰ ἀνωτέρω προστίθεται ἡ ἐπιθυμία τῶν διευθυνόντων διὰ τὴν ἀσκήσιν ἐλέγχου, καθὼς καὶ ὁ φόβος των ὅτι τυχὸν ἀνάληψις τοῦ ἐλέγχου ἐκ μέρους τῶν ἐργαζομένων θὰ ἠπειλῇ τὴν ἰδικὴν των ἰσχύν.

Ἡ συμμετοχὴ ἀποτελεῖ, κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν μελετῶν Hawthorne, τρόπον χειρισμοῦ καὶ ἐπιλύσεως προβλημάτων τὰ ὁποῖα ὀφείλονται εἰς τὸν ἄνισον καταμερισμὸν τῆς ἐξουσίας ἐντὸς τῶν ἐπιχειρήσεων. Πλὴν ὅμως ὁ τύπος καὶ ἡ οὐσία τῆς συμμετοχῆς ποικίλλουν. Εἶδος συμμετοχῆς ἀποτελεῖ καὶ ἡ περίπτωσις κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ προϊστάμενος λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὰς ἰδέας καὶ τὰ συναισθήματα τῶν ὑφισταμένων του πρὶν ἢ λάβῃ μίαν ἀπόφασιν· ἐπίσης, ἐν ἐπίσημον σύστημα ἀναθέσεως εὐθύνης τὸ ὁποῖον συνεπάγεται οὐσιαστικὴν ἀσκήσιν ἐπιρροῆς ὑπὸ τῶν ὑφισταμένων. Αἱ ὁμαδικαὶ συνεδριάσεις τῶν ἐργαζομένων διὰ νὰ ἀνταλλάξουν ἰδέας καὶ νὰ ἀσκήσουν τὴν ἐπιρροὴν των εἰς τὴν Διοίκησιν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποτελοῦν μέρος τῆς τυπικῆς διαδικασίας ἢ βαθμὸν ἀσκήσεως ἐλέγχου ἐπὶ θεμάτων ἐργασίας. Ἐγάρχουν διάφορα συστήματα συμμετοχῆς, τὰ ὁποῖα δυνατόν νὰ ἔχουν ποικίλα ἀποτελέσματα. Γενικώτερον ὅμως ἡ συμμετοχὴ εἶναι δυνατόν νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν διαφόρων προβλημάτων τὰ ὁποῖα δημιουργεῖ ἡ ἱεραρχία.

Ἡ συμμετοχὴ μειώνει τὸ «ἀνικανοποίητον» τὸ ὁποῖον ἐνυπάρχει συνήθως εἰς τὰς κατωτέρας βαθμίδας τῆς ἱεραρχίας καὶ δίδει διοικητικὴν εὐθύνην ἀκόμη

και εις απασχολήσεις «ρουτίνας» η χειρωνακτικής. Ὅδηγεῖ, μέχρις ἐνός σημείου, τοὺς ἐργαζομένους εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς Διοικήσεως, προσφέρουσα οὕτω γενικὴν ἱκανοποίησιν εἰς τὴν ἐργασίαν (job satisfaction), ὡς καὶ κίνητρα διὰ περαιτέρω ἀνάπτυξιν.

Ἡ συμμετοχὴ ἐνθαρρύνει τὴν ἀνταλλαγὴν ἰδεῶν καὶ συναισθημάτων, συντελεῖ εἰς τὴν ταύτισιν τῶν ἐργαζομένων μετὰ τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ μειώνει τὰς διαφορὰς τῶν βαθμίδων, αἱ ὁποῖαι ἐνδέχεται νὰ ὀδηγήσουν εἰς συγκρούσεις. Ἐχθρότητες παραχωροῦν τὴν θέσιν τῶν εἰς διάθεσιν συνεργασίας, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐπαυξάνουν τὴν ἐπιρροὴν τῆς Διοικήσεως ἐπὶ τῶν ἐργαζομένων. Ἐν σύστημα τὸ ὁποῖον προβλέπει συμμετοχὴν δυνατὸν νὰ εἶναι καλύτερον ὀργανωμένον καὶ ἐλεγχόμενον, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν κλασικοῦ τύπου διοικητικὴν ὀλιγαρχίαν. Ὁ ἐλεγχος δὲν ἀσκεῖται μόνον διὰ τῆς τυπικῆς ἱεραρχίας· οἱ συνεργᾶται παίζουν σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν ἄσκησιν ἐλέγχου καὶ τὴν τήρησιν τῶν κανόνων τῆς ἐπιχειρήσεως, εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν ὁποίων καὶ οἱ ἴδιοι συμμετέχουν. Ὅμαδες εὐρισκόμεναι εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Διοίκησιν, ἐφ' ὅσον λάβουν ἐπίσημον θέσιν ἐντὸς τῆς ὀργανωτικῆς δομῆς, θὰ ἀσκήσουν τὴν δύναμιν τῶν ὑπὲρ τῆς ἐπιχειρήσεως μᾶλλον ἢ ἐναντίον της (Tannenbaum, 1966, σελ. 100).

III. Δυνατὰ ἐφαρμογαὶ τῶν Ἀνθρωπίνων Σχέσεων

Αἱ Ἀνθρώπινα Σχέσεις δὲν περιορίζονται εἰς τὸν θεωρητικὸν τομέα. Μία πολὺ ἐνδιαφέρουσα πλευρὰ τῶν ἀποτελεῖ καὶ ἡ ἐκ μέρους τόσον τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, ὅσον καὶ τῶν τεχνικῶν καὶ διοικητικῶν στελεχῶν ἐφαρμογὴ τῶν εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἡ ὁποία τροποποιεῖ τὴν κλασικὴν θεωρίαν περὶ ὀργανώσεως, περιλαμβάνουσα καὶ τὸν ἀνθρώπινον παράγοντα.

Αἱ ἐφαρμογαὶ τῶν Ἀνθρωπίνων Σχέσεων ἀναφέρονται κυρίως εἰς τὸν ψυχολογικὸν τομέα, δηλαδὴ εἰς τὰς διαπροσωπικὰς συγκρούσεις, τὴν ἔντασιν καὶ τὸ «ἀνικανοποίητον», μὲ σκοπὸν τὴν παροχὴν βοήθειας πρὸς τὰ μέλη μιᾶς ἐπιχειρήσεως διὰ τὴν καλύτεραν προσαρμογὴν τῶν ἐντὸς τοῦ ἐργασιακοῦ περιβάλλοντος. Ἀλλὰ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν Ἀνθρωπίνων Σχέσεων δυνατὸν νὰ ἔχη καὶ εὐρύτερον κοινωνικὸν ἢ ὀργανωτικὸν χαρακτῆρα, ἀναφερομένη κυρίως εἰς τὴν ὀργάνωσιν ὡς «σύστημα». Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς κλασικὰς θεωρίας περὶ γραφειοκρατικῆς ὀργανώσεως καὶ διοικήσεως, ἀκόμη καὶ μόνον ἡ διεξαγωγὴ ἐρευνῶν ἐπὶ τῶν Ἀνθρωπίνων Σχέσεων ἐπηρεάζει ψυχολογικῶς τὸ ἐργασιακὸν περιβάλλον καὶ τὰ ἄτομα ἐντὸς αὐτοῦ. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς θεωρίας περὶ Ἀνθρωπίνων Σχέσεων, ὡς καὶ ἡ προσπάθεια διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν, ἔλαβον ἑκτασιν μετὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν μελετῶν Hawthorne (Tannenbaum, 1966, σελ. 103 - 118). Ἐφαρμογαὶ τινες ἀναφέρονται κατωτέρω:

A. Συμβουλευτικὸς ρόλος (Counseling)

Ἡ χρησιμότης τοῦ συμβουλευτικοῦ ρόλου (Counseling) κατὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων τοῦ προσωπικοῦ ἐπεσημάνθη καὶ προετῆθη κατὰ πρῶ-

τῆς ἀπολύτου καὶ διαπροσωπικῆς μετρήσεως τῆς χρησιμότητος καί, ἐπίσης, τοῦ ἀπολύτου μέτρου τῆς κοινωνικῆς χρησιμότητος ἐν σχέσει πρὸς τὴν σχετικὴν σπουδαιότητα τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν πρὸς αὐτὰς ἀντιστοιχοῦσῶν κρατικῶν δραστηριοτήτων.

Ὡς ἐναλλακτικὰς ἀρχὰς εἰς τὸ ὑπόδειγμά του, ἐθεώρησε τὰς ἀρχὰς τῆς «ἴσης θυσίας» καὶ τῆς «ικανότητος πρὸς πληρωμὴν» τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποίησε διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὸ σύστημα τῆς προοδευτικῆς φορολογίας. Εὗρεν ὅτι καὶ αἱ δύο ἦσαν ἐλκυστικαὶ προτάσεις, αἱ ὁποῖαι ὅμως δὲν ἦτο δυνατόν οὔτε νὰ ὀρισθοῦν σαφῶς οὔτε νὰ τύχουν συνεποῦς ἐφαρμογῆς. Ἐν σχέσει πρὸς τὸ νῦν θέμα αὐτὸ ἐξήτασε λεπτομερῶς τὴν ἀρχὴν τῆς προοδευτικότητος τῆς φορολογίας, ἡ ὁποία σήμερον εἶναι γνωστὴ ὡς ἀρχὴ τῆς ἴσης φορολογικῆς θυσίας. Γράφει ὁ Davidson :

«Μία τροποποιημένη διατύπωσις τῶν προτάσεων αὐτῶν [τῆς ἴσης θυσίας καὶ τῆς ἰκανότητος πρὸς πληρωμὴν] στηρίζει τὴν προοδευτικὴν φορολογίαν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὅτι ὁ φόρος θὰ πρέπει νὰ προσδιορισθῇ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε οἱ φορολογούμενοι νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὴν ἰδίαν σχέσιν [ἴσον λόγον] μεταξὺ τοῦ ἐπιβαλλομένου φόρου καὶ τῆς ἰκανότητος τοῦ φορολογουμένου νὰ καταβάλλῃ τὸν φόρον... Ἡ μικροτέρας σπουδαιότητος ἀνάγκη τὴν ὁποίαν ὁ A με εἰσόδημα \$ 1000 δύναται νὰ ἰκανοποιήσῃ εἶναι σημαντικωτέρα ἀπὸ τὴν μικροτέραν σπουδαιότητα ἀνάγκην τὴν ὁποίαν ὁ B, με εἰσόδημα \$ 5000 δύναται νὰ ἰκανοποιήσῃ... Ἐὰν εἰσαχθῇ ἀναλογικὸς φόρος ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος 5 % ὁ A θὰ πρέπει νὰ πληρώσῃ \$ 50 καὶ ὁ B \$ 250... Ἡ θυσία τὴν ὁποίαν ὁ φόρος αὐτὸς ἐπιβάλλει εἰς τὸν B δὲν εἶναι \$ 50 φορές μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν θυσίαν τοῦ A. Διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ αὐτὴ ἀναλογία μεταξὺ τῶν ποσῶν τὰ ὁποῖα καταβάλλονται ὡς φόρος εἰσοδήματος, ὅπως ὑφίσταται μεταξὺ τῶν εἰσοδημάτων τῶν πρέπει ὁ B νὰ καταβάλλῃ φόρον ἀνώτερον τοῦ 5 %, (ὁ A ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλλῃ ὡς φόρον εἰσοδήματος τὸ 5 % τοῦ εἰσοδήματός του), καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἰσχυρισμοῦ αὐτοῦ ὑποτίθεται ὅτι ἡ ἀναγκαιότης τῆς προοδευτικῆς φορολογίας ἀποδεικνύεται.

Ἡ θέσις αὕτη δὲν ὀδηγεῖ εἰς ἓνα καθαρῶς προοδευτικὸν φόρον, ἀλλὰ εἰς φόρον ὁ ὁποῖος εἶναι προοδευτικὸς μέχρι ἐνὸς συγκεκριμένου ἐπιπέδου εἰσοδήματος, πέραν τοῦ ὁποίου ἡ προοδευτικότης του μειοῦται ἐν σχέσει πρὸς τὸ εἰσόδημα... Ἡ ἀξία ἐνὸς εἰσοδήματος \$ 50.000 διὰ τὸν B δὲν εἶναι 50 φορές μεγαλυτέρα τῆς ἀξίας τὴν ὁποίαν ἔχει τὸ εἰσόδημα τῆς τάξεως τῶν \$ 1000 διὰ τὸν A. Τὸ τελευταῖον ποσὸν τῶν \$ 1000 ἔχει διὰ τὸν B πολὺ μικροτέραν ἀξίαν ἀπὸ ἐκείνην ποῦ ἔχουν \$ 1000 διὰ τὸν A. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει με φθίνουσαν τάσιν, δι' ἕκαστον ἐκ τῶν παραμενοντων ποσῶν τῆς τάξεως τῶν \$ 1000, διὰ τῶν ὁποίων τὸ εἰσόδημα τοῦ B ὑπερβαίνει ἐκεῖνο, τοῦ A. Τώρα ἔὰν ὑποθέσωμεν ὅτι \$ 50 ἐκ τοῦ πέμπτου \$ 1000 τοῦ εἰσοδήματος τοῦ B ἔχει τὴν αὐτὴν ἀξίαν με ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἔχει \$ 1 διὰ τὸν A προκύπτει ὅτι ἔὰν ὁ A πρέπει νὰ πληρώσῃ φόρον 10 % διὰ τὸ εἰσόδημά του τὸ ὅποσον ἀνέρχεται εἰς \$ 1000, ὁ B πρέπει νὰ πληρώσῃ φόρον \$ 500 διὰ τὸ πρῶτον \$ 1000 τοῦ εἰσοδήματός του, δηλ. ἔὰν ὁ A πρέπει νὰ θυσιάσῃ τὸ 1% τοῦ εἰσοδήματός του διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ φόρου ὁ B πρέπει νὰ θυσιάσῃ τὸ 50 % τοῦ πρώτου \$ 1000 τοῦ εἰσοδήματός του.

Ἄλλὰ ἀπὸ αὐτὸ δὲν δύναται νὰ συμπεράνη τις ὅτι ὁ Β πρέπει νὰ πληρώνη φόρον 50 % διὰ κάθε \$ 1000 ἐκ τοῦ εισοδήματός του δεδομένου ὅτι τὸ δεύτερον \$ 1000 ἔχει μικροτέραν ἀξίαν δι' αὐτὸν ἀπὸ τὸ πρῶτον κ.ο.κ. Τὸ ἐρώτημα τὸ ὁποῖον τώρα προκύπτει εἶναι τὸ ποσοστὸν ἐκ τοῦ εισοδήματός του θὰ πρέπει νὰ καταβάλη ὡς φόρον ὁ Β διὰ τὸ τελευταῖον (πέμπτον) \$ 1000. Ἡ ἀπάντησις εἶναι ὅτι θὰ πρέπει νὰ πληρώσῃ τὸ ἴδιον ποσοστὸν μὲ τὸν Α, ἤτοι 1 % ἢ \$ 10... Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον φθάνομεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ φόρος διὰ τὸν Β πρέπει νὰ προσδιορισθῇ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε διὰ τὰ πρῶτα \$ 1000 τοῦ εισοδήματός του νὰ πληρώνη ποσοστὸν κατὰ 50 φορές ἀνώτερον τοῦ Α καὶ διὰ τὸ δεύτερον μέχρι καὶ τοῦ τεσσαρακοστοῦ ἐνάτου \$ 1000 τοῦ εισοδήματός του νὰ καταβάλη προοδευτικῶς μειούμενον φόρον. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ ποσοστὸν τὸ ὁποῖον ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλη ὡς φόρον, μειοῦται κατὰ ἀριθμητικὴν πρόοδον οὕτως ὥστε ὁ Β διὰ τὸ δεύτερον \$ 1000 τοῦ εισοδήματός του νὰ πληρώνη ποσοστὸν μεγαλύτερον κατὰ 49 φορές ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ Α, τότε ἐὰν ὁ Α πληρώνη 1 % ἢ \$ 10 ὡς φόρον ὁ Β θὰ πρέπει νὰ καταβάλη \$ 12.750 ἢ 25,5 %.

Οἱ ὑποστηρικταί, τῆς ἀπόψεως αὐτῆς, οἱ ὅποιοι ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ ἀξία τοῦ ἀξανομένου εισοδήματος βαίνει φθίνουσα, ἰσχυρίζονται ἐπίσης ὅτι ἡ μείωσις τῆς ἀξίας τῶν προστιθεμένων μονάδων εἰς τὸ εισόδημα τοῦ ἀτόμου δὲν συνεχίζεται ἐπ' ἄπειρον, ἀλλὰ ὑφίσταται ἓν ὄριον εἰς τὴν μείωσιν τοῦ εισοδήματος πέραν τοῦ ὁποίου αὕτη σταματᾷ. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι αὐτὸ τὸ ἀνώτατον ὄριον εἶναι τὸ εισόδημα τῶν \$ 50.000. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι δι' ἄτομα μὲ εισόδημα μεγαλύτερον τῶν \$ 50.000 κάθε πρόσθετον \$ 1000 ἔχει τὴν αὐτὴν ἀξίαν μὲ τὸ πέμπτον \$ 1000 τῶν ἀτόμων τῶν ὁποίων τὸ εισόδημα ἀνέρχεται εἰς \$ 50.000. Οὕτως ἓν ἄτομον μὲ εισόδημα \$ 55.000 θὰ ἔπρεπε νὰ πληρώνη ὄχι μόνον 1 % φόρον διὰ τὸ πέμπτον \$ 1000 ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἐπόμενας πέντε χιλιάδας, ὅταν τὰ ἄτομα μὲ εισόδημα \$ 1000 εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ καταβάλουν φόρον ὁ ὁποῖος ἀνέρχεται εἰς 1 % τοῦ εισοδήματός των. Καὶ κάποιος ἄλλος μὲ εισόδημα \$ 100.000 θὰ ἔπρεπε νὰ καταβάλη συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω \$ 12.750 διὰ τὰς πρῶτας \$ 50.000 καὶ μόνον \$ 500 διὰ τὰς ὑπολοίπους \$ 50.000, ἤτοι σύνολον \$ 13.250 ἢ 13,25 % τοῦ εισοδήματός του. Συνεπῶς ἡ προοδευτικότης τοῦ φόρου ἀυξάνει μέχρι τοῦ ὁρίου τῆς μείωσεως τῆς ἀξίας δεδομένης ποσότητος τοῦ εισοδήματος καὶ μειοῦται πέραν αὐτοῦ (σελ. 131 - 133).

Οὐδεὶς ἀπὸ τοὺς ὑποστηρικτάς τῶν ἀπόψεων αὐτῶν (τοὺς ὑποστηρικτάς τῶν ἀρχῶν τῆς «ἴσης θυσίας» καὶ τῆς «ικανότητος πρὸς πληρωμὴν») εἶχον τὸ θάρρος νὰ τὰς ἐφαρμόσουν μὲ συνέπειαν. Οἱ προοδευτικοὶ φόροι οἱ ὅποιοι προετάθησαν ὑπῆρξαν τοιαύτης φύσεως ὥστε οἱ πλοῦσιοι νὰ μὴ ὑφίστανται τὴν αὐτὴν θυσίαν μὲ τοὺς πτωχοὺς οὔτε αἱ ἀρχαὶ ἐχρησιμοποίησαν τὴν ἰκανότητα πρὸς πληρωμὴν τῶν πρῶτων, ὅπως τὸ ἐπραξαν μὲ τοὺς δευτέρους.

Κατ' ἀκολουθίαν ἐὰν τὸ πρόβλημα τῆς κλίμακος τῆς προοδευτικῆς φορολογίας ἐπρόκειτο νὰ λυθῇ ἐπὶ τῇ βάσει γενικῶς ἀποδεκτῶν παραχωρήσεων, τὸ πρόβλημα τῆς βάσεως ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡ φορολογία ἐπρόκειτο νὰ ἐφαρμοσθῇ ἀπέκτεσε μεγαλύτεραν σπουδαιότητα. Τὸ θέμα τοῦτο ὁ Davidson τὸ ἀντιμετώπι-

τελοῦν ἀντικαταστάσεις λόγῳ φθορᾶς τοῦ χρησιμοποιοῦμένου κεφαλαίου καὶ αἱ ὅποια κατ' ἀκολουθίαν δύνανται νὰ καταναλωθοῦν χωρὶς νὰ μειώσουν τὸν πλοῦτον τοῦ ἀτόμου» (σελ. 33).

Μὲ τὴν συνήθη του δξυδέρκειαν ὁ Davidson προσέθεσεν «... ἡ τελευταία φράσις θὰ ἔπρεπε νὰ τροποποιηθῆ ὡς ἑξῆς: χωρὶς τὴν μείωσιν τοῦ πλοῦτον τοῦ ἀτόμου ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν πλοῦτον τῆς προηγουμένης περιόδου». Καὶ ἐπροχώρησεν εἰς τὸ νὰ παράσχη τοὺς λόγους διατὶ δὲν ἤθελε νὰ υἰοθετήσῃ αὐτὸν τὸν ὄρισμόν τῆς φορολογητέας ὕλης. Πράγματι ἡ κυρία ἀντιθεσις του πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ Mithoff ἦτο ὅτι ἐπέτρεπε μόνον τὴν ἀφαίρεσιν ἀπὸ τὴν ἀκαθάριστον αὔξησιν τῆς καθαρᾶς ἀξίας δαπάνας καὶ ζημίας αἱ ὅποιαι σχετίζονται ἀμέσως πρὸς τὴν δημιουργίαν τῆς αὐξήσεως τῆς ὀλικῆς καθαρᾶς ἀξίας. Πάντως ὁ Davidson ἀπεδέχθη τὸν ὄρισμόν τοῦ Mithoff ἢ μᾶλλον ἕνα ἐλαφρῶς τροποποιημένον ὄρισμόν ὡς δυνατόν κανόνα τοῦ φορολογητέου εἰσοδήματος.

Ὁ Davidson προέτεινε μίαν καλλιτέραν περισσότερον περιεκτικὴν ἐναλλακτικὴν ἔννοιαν φορολογητέας ὕλης. Ὡς φορολογητέον εἰσόδημα πρέπει νὰ ὀρισθῆ ἡ αὔξησις καθαρᾶς ἀξίας τοῦ ἀτόμου κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς χρονικῆς περιόδου σὺν τῇ ἀξίᾳ τῆς καταναλώσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἰδίας περιόδου. Τὴν ἔννοιαν αὐτὴν τὴν ἀπεκάλεσεν «Formogenhetsvinst», ἕνα ὄρον ὁ ὁποῖος δὲν δύναται νὰ μεταφρασθῆ ἀκριβῶς, ἀλλὰ ὁ ὁποῖος θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀποδοθῆ ὡς «κέρδος καταναλωτικῆς δυνάμεως». Ἡ ἔννοια αὐτὴ διὰ νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὰς ἰδίας του τὰς λέξεις ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ ὄλων τῶν βελτιώσεων τὰς ὁποίας ὑπέστη ἡ καθαρὰ θέσις τοῦ ἀτόμου κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου ἀφαιρουμένων τῶν μειώσεων τῆς ἀξίας μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν μειώσεων αἱ ὅποιαι εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς καταναλωτικῆς δαπάνης του κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἰδίας περιόδου. Ἐὰν ἡ διαφορὰ εἶναι θετικὴ τὴν ἀποκαλοῦμεν Formogenhetsvinst (κέρδος καταναλωτικῆς δυνάμεως) ἐνῶ ἐὰν εἶναι ἀρνητικὴ Formogenhets Forlust (ἀπώλεια καταναλωτικῆς δυνάμεως)» (σελ. 28).

Ὀυσιαστικῶς ἐκεῖνὸ τὸ ὅποιον ἐπιθυμοῦμεν νὰ φορολογήσωμεν, ἦτο ἡ καθαρὰ αὔξησις τῆς δυνατῆς καταναλωτικῆς δυνάμεως τοῦ ἀτόμου κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου, μιᾶς δυνάμεως ὀριζομένης καὶ ὑπολογιζομένης κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ μὴ μειώνεται ἡ θέσις τῆς καθαρᾶς ἀξίας του ὅπως αὕτη ὑπελογίσθη κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς περιόδου.

Ὁ Davidson συχνὰ ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ εἰσοδήματος τὴν ὁποίαν προέτεινε, δηλ. τὴν αὔξησιν τῆς καθαρᾶς ἀξίας σὺν τῇ ἀξίᾳ τῆς καταναλώσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου ὡς τὸ εἰσόδημα ἐν εὐρείᾳ ἔννοιά, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως τὸ διαχωρίσῃ ἀπὸ τὸ εἰσόδημα ἐν στενῇ ἔννοιά τὸ ὁποῖον ἐδανείσθη ἀπὸ τὸν Mithoff. Περαιτέρω ὁ Davidson ἐξήγησε ὅτι ἡ ἔννοιά του περιελάμβανε ἀκαθαρίστους αὐξήσεις τῆς καθαρᾶς ἀξίας ἀνεξαρτήτως πηγῆς προελεύσεως διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν καθαρὰν αὔξησιν εἰς τὴν ὁποίαν προσετίθετο ἡ ἀξία τῆς καταναλώσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου. Οὕτως κατέστησε σαφές ὅτι θὰ ὑπελόγιζεν εἰς τὴν καθαρὰν ἀξίαν τὴν αὔξησιν τῶν περιουσιακῶν στοιχείων ὁμοῦ μὲ τὴν αὔξησιν τῶν μισθῶν, τόκων, ἐγγείου προσόδου, κληρονο-

μικῶν δικαιωμάτων, κερδῶν ἀπὸ τυχερὰ παίγνια καὶ κερδῶν κεφαλαίου. Ἐλάμβανεν ἐπίσης ὑπ' ὄψιν ὅλων τῶν εἰδῶν τὰς ζημίας αἱ ὁποῖαι δὲν ἐκαλύπτοντο ἀπὸ ἀσφαλίσεις, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν αἱ ζημίαι συνεδέοντο μὲ τὴν ἐπιχειρηματικὴν δραστηριότητα τοῦ ἀτόμου, π.χ. ζημίας ὀφειλομένας εἰς ἀτυχήματα, τυχερὰ παίγνια καὶ ἀπώλειαν κεφαλαίου (ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν ἐπραγματοποιεῖτο ἀπὸ τὴν πώλησιν περιουσιακῶν στοιχείων τῶν ὁποίων ἡ ἀξία ἐμειοῦτο) κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου. Τὸ κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν προσδιοριζόμενον ὑπόλοιπον, τὸ προσέθετε εἰς τὴν κατανάλωσιν τοῦ ἀτόμου ἢ τῆς οἰκογενείας καὶ ἡ ὁποία τὰς περισσότερας φορὰς συνίστατο εἰς δαπάνας τῆς οἰκογενείας εἰς τὰς ὁποίας περιλαμβάνοντο τὰ ἐνοίκια πραγματικά ἢ τεκμαρτά, δι' ἐκεῖνους οἱ ὁποιοὶ εἶχον ἰδιοκτήτην στέγην.

Ὁ Davidson ἀντελήφθη βεβαίως ὅτι ἡ φορολογικὴ βᾶσις τὴν ὁποίαν προέτεινε ἀντιμετώπιζε μεγάλας δυσκολίας κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς. Τὰ ἑκατομμύρια τῶν μισθωτῶν καὶ τῶν ἀγροτῶν δὲν διέθετον, ἂν τελικῶς διέθετον, ἑπαρκῆ οἰκονομικὰ στοιχεῖα καὶ θὰ εὐρίσκοντο πρὸ ἀδυναμίας νὰ ὑπολογίσουν τὴν καθαρὰν τῶν ἀξιών. Ἡ κατάστασις δὲν ἦτο καλλιτέρα εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν χιλιάρων τῶν ἀξιών. Ἡ κατάστασις δὲν ἦτο καλλιτέρα εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν χιλιάρων μικροεπαγγελματιῶν οἱ ὁποιοὶ διετήρουν ἀπλᾶ βιβλία ταμείου. Διὰ τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ τὰ πρόσωπα παρεδέχθη ὅτι δὲν ὑπῆρχε οὐσιώδης διαφορὰ ὅσον ὅσον ἄφορᾷ τὴν ὑποχρέωσιν τῶν πρὸς καταβολὴν φόρων ἂν ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ στενὴ ἔννοια τοῦ εἰσοδήματος ὡς φορολογικὴ βᾶσις. Κατ' ἀρχὴν ὅμως ἡ εὐρεῖα βᾶσις θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον. Κατ' ἀκοιλουθίαν ἦτο πρόβλημα τῶν φορολογικῶν ἀρχῶν νὰ εὕρουν τρόπους καὶ μέσα αὐξήσεως τῆς φορολογικῆς βάσεως.

Ἐπестήριξεν ὅτι ἡ φορολογικὴ τοῦ βᾶσις παρέσχε τὸ καταλλήλοτερον μέτρον τοῦ εἰσοδήματος εἰς τὸ μικροοικονομικὸν ἐπίπεδον. Ἀλλὰ ἦτο ἕτοιμος νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι ἀπὸ αὐτὸ δὲν προέκυπτε ὅτι ὅλα τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἀπετέλουσαν τὴν ποσοτικὴν αὐτὴν ἔκφρασιν τοῦ εἰσοδήματος θὰ ἔπρεπε νὰ φορολογηθοῦν κατὰ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τρόπον συμφώνως πρὸς τὴν μοναδικὴν κλίμακα τῆς προοδευτικῆς φορολογίας. Ἐπестήριξεν ὅτι ὑπῆρχον ἐπιχειρήματα ὑπὲρ μιᾶς διαφορετικῆς ἀντιμετώπισεως στοιχείων τοῦ εἰσοδήματος, τὰ ὁποῖα εἶχον ἑκτακτον χαρακτῆρα (κυρίως δωρεαὶ καὶ διαθήκαι) ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ κανονικὸν εἰσόδημα τὸ ὁποῖον τὸ ἄτομον ἀπολαμβάνει ἀπὸ τὰς συνήθεις δραστηριότητάς του αἱ ὁποῖαι ἀποβλέπουσιν εἰς τὸ οἰκονομικὸν κέρδος. Ὁ Davidson ἦτο διατεθειμένος νὰ μεταχειρισθῇ κατὰ διάφορον τρόπον τὸ εἰσόδημα ἑνὸς ἀτόμου τὸ ὁποῖον εἴτε προσφέρει ἐξηρητημένην ἐργασίαν εἴτε αὐτοαπασχολεῖται ἀπὸ τὸ ἐξ ἰδιοκτησίας εἰσόδημα (σελ. 136 - 140). Ἀλλὰ ἄς ἀφήσωμεν πρὸς τὸ παρὸν τὸ ζήτημα αὐτὸ καὶ ἄς ἐξετάσωμεν τὰς ἀπόψεις του περὶ φορολογίας τῶν ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων.

Κατ' ἀρχὴν ὁ Davidson οὐδόλως θὰ ἐφορολόγῃ τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις. Αὗται ἀνήκουν εἰς ἄτομα ἢ οἰκογενείας ὑπὸ τὴν ιδιότητά των ὡς ἰδιοκτητῶν, μετόχων καὶ ὡς μελῶν διαφορῶν κατηγοριῶν συνεταιρισμῶν. Καθ' ὅσον μετῶν, τὰ κέρδη τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτῶν διανέμονται εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας των ἀποτελοῦν στοιχεῖα ἀξάνοντα τὴν καθαρὰν ἀξίαν τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ φορολο-

γούνται ὡς τμήμα τοῦ εἰσοδήματός των. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἀδιανεμήτα κέρδη θὰ ἠδύναντο νὰ ὑπολογισθοῦν ὡς νὰ εἶχον κατανεμηθῆ μεταξύ τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἐπομένως ὡς νὰ ἠῤῥξανον τὴν καθαρὰν των ἀξίαν. Ἐὰν ἐγένετο ἄλλως, δηλαδὴ ἐὰν ἐφορολογοῦντο αἱ ἐπιχειρήσεις διὰ τὰ μὴ διανεμόμενα κέρδη (διὰ νὰ μὴ ὀμιλήσωμεν διὰ τὴν φορολόγησιν τῶν κερδῶν τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ συγχρόνως διὰ τὴν φορολόγησιν τῶν ἰδιοκτητῶν διὰ τὰ διανεμόμενα κέρδη) συμφώνως πρὸς μίαν προοδευτικὴν κλίμακα ἐφαίνετο εἰς τὸν Davidson ὡς πρᾶξις μᾶλλον ἀσυνεπῆς ὀδηγοῦσα εἰς τὴν ἀνισότητα (σελ. 146). Παρεδέχθη, ἐν τούτοις, ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ συνεχισθῆ ἡ φορολόγησις τῶν ἐπιχειρήσεων διὰ τὰ κέρδη των συμφώνως πρὸς μίαν προοδευτικὴν κλίμακα καὶ ἐὰν ἀκόμη υἱοθετεῖτο ἡ φορολογικὴ του βάσις. Ὁ κύριος λόγος δι' αὐτὸ ἦτο ἡ εὐκολία μὲ τὴν ὁποίαν τὰ κέρδη αὐτὰ ἦτο δυνατόν νὰ προσδιορισθοῦν καὶ νὰ φορολογηθοῦν εἰς τὴν πηγὴν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν φορολογίαν τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν ὁποίων ἡ θέσις ἦτο διαφορετικὴ ἀπὸ ἀπόψεως καθαρᾶς ἀξίας. Παρομοίως παρεδέχθη ὅτι διὰ λόγους διευκολύνσεως τῶν φορολογικῶν ἀρχῶν, τὰ κέρδη κεφαλαίου ὡς στοιχεῖα τοῦ εἰσοδήματος νὰ φορολογοῦνται καὶ αἱ ζημίαι τοῦ κεφαλαίου νὰ ἐκπίπτωνται τῆς φορολογίας, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς πραγματοποιήσεώς των, κατὰ τὴν πώλησιν τῶν περιουσιακῶν στοιχείων καὶ ὄχι ἐπὶ ἐτησίας βάσεως δηλ. ὡς τμήμα τῆς ἀυξήσεως τῆς καθαρᾶς ἀξίας τῶν ἀτόμων.

Τὴν μόνην παραχώρησιν, τὴν ὁποίαν ἤθελε νὰ κάμῃ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν φορολογίαν κληρονομῶν καὶ δωρεῶν, ἦτο ὅτι πρὸς χάριν τῆς ἰσότητος, ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τῶν φορολογουμένων ἀτόμων, θὰ ἔπρεπε νὰ φορολογηθοῦν προοδευτικῶς μὲν ἄλλὰ ἐλαφρότερον ἀπὸ τὰ ἄλλα περιουσιακὰ στοιχεῖα. Ἐπὶ πλέον τὰ ἄτομα αὐτὰ θὰ ἔπρεπε νὰ φορολογηθοῦν κατὰ τὸν χρόνον κτήσεως τοῦ τίτλου καὶ ὄχι ἀργότερον. Ἡ δικαιολογία του ἦτο ὅτι ἐὰν ἡ φορολογικὴ του βάσις ἐτύγχανε γενικῆς ἐφαρμογῆς, ἡ ἀποταμίευσις καὶ αἱ ἄλλαι ἀυξήσεις τῆς καθαρᾶς ἀξίας αἱ ὁποῖαι συνεσσωρεύθησαν ὑπὸ μορφήν ἀκινήτων ἀπὸ τοὺς δωρητὰς καὶ τοὺς διαθέτας ἐφορολογήθησαν ὡς εἰσόδημα κατὰ τὸ παρελθόν. Τὸ ἐπιχείρημα φαίνεται ὅτι ἦτο ὅτι ἡ κληρονομία δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ φορολογῆται ὡς τοιαύτη εἰς τοὺς κληρονόμους. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀρνηθῆ τις ὅτι ἡ δυνατὴ καταναλωτικὴ δύναμις τῶν ἀτόμων, τὰ ὁποῖα καθίστανται κληρονόμοι κ.λ.π. ἀυξάνει κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλεται ὁ φόρος χωρὶς νὰ μειοῦται ἡ καθαρὰ ἀξία τῶν ἐν λόγῳ ἀτόμων ἐν συγκρίσει πρὸς ἐκείνην ἡ ὁποία ὑφίστατο κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς περιόδου. Ἐπομένως εἰς ἕνα σύστημα τὸ ὁποῖον ἀποβλέπει εἰς τὴν φορολόγησιν τῆς καθαρᾶς ἀξίας τῆς δυνατῆς καταναλωτικῆς δυνάμεως τοῦ πολίτου, εἰς κάθε φορολογικὴν περίοδον, ἡ προοδευτικὴ φορολογικὴ κλίμαξ θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἐλαφρότερα ἀπὸ τὰς ἄλλας περιπτώσεις. Εἶναι φανερόν ὅτι αἱ μεταβιβάσεις ἀκινήτων ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὰ μὴ πραγματοποιηθέντα κέρδη κεφαλαίου ἐδημιούργησαν νέα φορολογικὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα δὲν ἔσχον ἱκανοποιητικὴν λύσιν.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διάκρισιν εἰσοδημάτων ἐξ ἐργασίας καὶ εἰσοδημάτων ἐκ τῆς ἰδιοκτησίας, ἡ ὁποία προετάθη ἀπὸ πολλοὺς, εὔρε τὸν Davidson καὶ πᾶ-

λιν κατ' ἀρχὴν ἀντίθετον, προέβη ὅμως εἰς περιορισμένας παραχωρήσεις. Ἡ δυνατὴ καταναλωτικὴ δύναμις ἐνὸς εισοδηματίου μὲ δεδομένον εισόδημα ἐξ ἰδιοκτησίας, «καταβεβλημένον εισόδημα», ὡς ἀπεκαλεῖτο κατὰ τὴν δεκαετίαν 1880 - 1890, δὲν ἦτο μεγαλύτερα ἀπὸ ἐκείνην τοῦ καταναλωτοῦ μὲ εισόδημα ἐξ ἀργασίας. Τὸ ὅτι ὁ εισοδηματίας ἠδύνατο νὰ ἀπολαμβάνῃ μεγαλύτερον χρόνον ἀργίας ἀπὸ τὸν μισθωτὸν ἦτο ἀληθὲς ἀλλὰ δὲν εἶχε σχέσιν μὲ τὸ θέμα ἀφοῦ ἡ ἀργία δὲν ἀποτελεῖ μέρος τῆς φορολογικῆς βάσεως. Καὶ ἂν ἀκόμη ὁ εισοδηματίας ἀπεφάσιζε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν χρόνον τοῦ ἐπικερδῶς, εἴτε αὐτοαπασχολούμενος εἴτε παρέχων τὰς ὑπηρεσίας του εἰς ἄλλον ἐργοδότην, τὸ εισόδημά του θὰ ἠῦξανε καὶ θὰ ἐφορολογητο μὲ μεγαλύτερον προοδευτικὸν συντελεστήν. Πάντως ὁ Davidson παρεδέχθη ὅτι τὸ εισόδημα τῶν ἀτόμων τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς κατώτερα εισοδηματικὰ κλιμάκια ἦτο εἰς τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις εισόδημα ἐξ ἐργασίας. Ἐπὶ πλέον αὐτὸ τὸ μικρὸν εισόδημα ἐξ ἐργασίας θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπαρκῆ ὄχι μόνον διὰ τὰς τρεχούσας καταναλωτικὰς δαπάνας τοῦ φορολογουμένου καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτωμένων ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ ἐπαρκῆ καὶ διὰ τὴν συντήρησιν του κατὰ τὴν γεροντικὴν του ἡλικίαν ὅταν δὲν θὰ ἦτο πλέον εἰς θέσιν νὰ εἰσπράττῃ. Οὕτως ὁ Davidson ὑπεστήριξεν ὅτι θὰ ἦτο δικαιολογημένον νὰ ἐπιτραποῦν μεγαλύτεραι ἐξαιρέσεις ἀπὸ τὰς ἐκ τοῦ εισοδήματος φορολογικὰς ὑποχρεώσεις ἢ νὰ φορολογουῦνται ἐλαφρότερον τὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς τὰς κατώτερας εισοδηματικὰς τάξεις ἀπὸ τὰ ἄλλα. Παρομοίως, διὰ λόγους ἰσότητος, οἱ αὐτοαπάσχολούμενοι καὶ ἰδίως οἱ ἀγρόται τῶν ὁποίων τὸ εισόδημα ἐξ ἐργασίας ὑπόκειται εἰς σημαντικὰς διακυμάνσεις ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος θὰ ἔπρεπε νὰ φορολογουῦνται μὲ βᾶσιν τὸ μέσον εισόδημά των, ὑπολογιζόμενον ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν.

Τὰ ἀνωτέρω ἀποκαλύπτουν τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς θέσεως τοῦ Davidson ἐπὶ τῆς φορολογίας, ἡ ὁποία συνίστατο εἰς τὴν ἐπιβολὴν ἐνὸς γενικοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ εισοδήματος, ὁ ὁποῖος θὰ ἀντικαταστήσῃ τὰς περισσοτέρας ἄλλας φορολογικὰς ἐπιβαρύνσεις καὶ κατ' ἀκολουθίαν θὰ ἐλαχιστοποιήσῃ τὰ προβλήματα ἐκ τῆς μετακυλίσεως τῶν ἐμμέσων φόρων καὶ τῶν δυσμενῶν τῶν ἐπιπτώσεων ἐπὶ τῶν τιμῶν ἢ τῆς «ἀξίας» τῶν ἀγαθῶν. Ἐπρόκειτο διὰ μίαν ὀξυδερκῆ παρατήρησιν ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὁ χρόνος διὰ τὸν ὁποῖον ἐγένετο καὶ ἡ ὁποία ἐλαφρῶς μόνον ἐτροποποιήθη εἰς μεταγενεστέρως συγγραφάς του. Μὲ τὴν ἰδίαν ὀξυδερκίαν ἀνέλυσε καὶ ἄλλα θέματα τῆς δημοσίας οικονομικῆς, ἰδίως δὲ τὸ πρόβλημα τοῦ δημοσίου χρέους τὸ ὁποῖον ἀξίζει νὰ συζητηθῇ ἐν συντομίᾳ ἐδῶ.

D. Φορολογία τῆς ἐγγείου «ὑπερπροσόδου».

Ὁ Davidson ἐξήτασε τὴν πρότασιν ἐπιβολῆς εἰδικοῦ φόρου ἐπὶ τῆς ἐγγείου ὑπερπροσόδου, εἰδικῶς δὲ τῆς ἀστικῆς γῆς εἰς τρία ἄρθρα τοῦ δημοσιευθέντα εἰς τὸ *Economisk Tidskrift* τὸ ἔνα τὸ 1907 καὶ τὰ ἄλλα δύο τὸ 1911¹⁴. Τὰ ἐνδιαφέροντά του ἐπὶ τοῦ προβλήματος αὐτοῦ φαίνεται νὰ προεκλήθησαν τουλάχιστον ἔν μέρει ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι αἱ σουηδικαὶ ἀρχαὶ υἰοθέτησαν ἕνα ἐλαφρῶς προοδευτικὸν φόρον εισοδήματος, ἀπέρριψαν δὲ τὴν, κατόπιν προσεκτικῆς μελέ-

της, υποβληθείσαν πρότασιν του περι χρησιμοποίησεως του εισοδήματος ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ «διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς φορολογικῆς βάσεως καὶ υἰοθέτησαν τὸ εισόδημα ἐν στενῇ ἐννοίᾳ», τὸ ὁποῖον ἄφηεν τὸ ζήτημα τῆς φορολογίσεως τῶν «κερδῶν» ἄλυτον. Ἡ φορολογικὴ σύλληψις τῶν κερδῶν θὰ ἐπετυγχάνετο μὲ ἐιδικοὺς φόρους. Διὰ τὸ νὰ θέσωμεν τὸ ζήτημα κατὰ τρόπον ἐλαφρῶς διάφορον ἐὰν υἰοθετεῖτο τὸ φορολογικόν του σύστημα δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἡ ἐπείγουσα ἀνάγκη νὰ ἐπινοηθῇ εἰς ἐιδικὸς φόρος διὰ τὴν αὐξήσιν τῆς ἀξίας τῆς γῆς. Αὕτη θὰ ἠδύνατο νὰ φορολογηθῇ ὁμοῦ μὲ τὰ ἄλλα περιουσιακὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα συμβάλλουν εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς καθαρᾶς ἀξίας τοῦ φορολογουμένου. Ἐὰν ἐχρησιμοποιητο στενωτέρω φορολογικὴ βάσις, ἡ ἐπιβολὴ κεχωρισμένου φόρου ἐπὶ τῆς ἐγγείου ὑπερπροσόδου θὰ εἶχεν ἐννοίαν διότι μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἠδύνατο νὰ συλληφθῇ τὸ τμήμα τῆς φορολογητέας ὕλης τὸ ὁποῖον διέφευγε τοῦ «περιορισμένου» φόρου εισοδήματος.

Ἡ ἀνάλυσις τοῦ φόρου αὐτῆς τῆς κατηγορίας, ὅπως τοὺς εὔρεν εἰς ὠρισμένας γερμανικὰς δικαστικὰς ἀποφάσεις καὶ ἀργότερον εἰς βρεττανικὰς ἦτο σαφῶς ἐχθρική. Ὑπεστήριξεν ὅτι ἐὰν ἡ κοινωνικὴ συνειδησις, ὅπως ἐκφράζεται εἰς τὴν φορολογικὴν νομοθεσίαν, ἦτο ὅτι ἡ ἐγγεῖος ὑπερπρόσოდος (δηλ. ἡ αὐξήσις τῆς ἀξίας τῆς γῆς ἢ ὁποῖα δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν ἰδιοκτητῶν της) ἀποτελεῖ κέρδος ἀμφιβόλου ἢ ἀνυπάρκτου νομιμότητος, τὸ ὁποῖον ἀπολαμβάνουν οἱ ἰδιῶται, τότε ἡ λογικὴ διαδικασία θὰ ἦτο νὰ οἰκιοποιηθῇ ἡ κυβέρνησις πλήρως καὶ ἀμέσως τὰ κέρδη αὐτά. Ἐπὶ πλέον αἱ τοιαῦται πράξεις οἰκιοποιήσεως θὰ ἔπρεπε νὰ εἴναι τελείως διάφοροι τῆς φορολογίας, ἀφοῦ εἰς τὴν οὐσίαν θὰ ἔπρεπε νὰ εἴναι πράξεις ἐπιβολῆς τοῦ νόμου καὶ ὄχι συνδεδεμένα μετὰ τὴν ἀντλήσιν εἰσοδημάτων τὰ ὁποῖα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν χρηματοδότησιν νομοθετημένων κρατικῶν δραστηριοτήτων. Ἐὰν φορολογία τις ἐπρόκειτο νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν φορολόγησιν τῶν κερδῶν αὐτῶν θὰ ἔπρεπε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ ἀναγνωρισθῇ ὅτι φορολογία αὕτη θὰ ἦτο μερικὴ, ἀτελής, καὶ εἰς πολλὰς περιπτώσεις αὐθαίρετος. Αἱ πρακτικαὶ δυσκολίαι αἱ ὁποῖαι εἶναι συνδεδεμένα μετὰ αὐτὸ τὸ πρόβλημα εἶναι τοιαῦται ὥστε οὐδεὶς φόρος νὰ εἴναι δυνατόν νὰ ἐπιτύχῃ τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν. Τελικῶς υφίσταται μία ἀνωμαλία συνδεδεμένη μετὰ τὴν αὐξήσιν τῆς ἀξίας τῆς γῆς ἢ ὁποῖα δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν ἰδιοκτητῶν της. Ἐνῶ ἡ ἀξία ὠρισμένων κατηγοριῶν ἐδαφῶν εἶναι δυνατόν νὰ αὐξηθῇ, ἡ ἀξία ἄλλων κατηγοριῶν ἐδαφῶν δύναται νὰ μειωθῇ καὶ ὁ φόρος αὐτὸς δὲν ἀποζημιώνει τὸν γαιοκτήμονα ὁ ὁποῖος θὰ ὑποστῇ τὴν ζημίαν. Ἐπομένως ἡ κυβέρνησις, ἢ ὁποῖα ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ οἰκιοποιηθῇ τὰ κέρδη τὰ ὁποῖα δὲν προέρχονται ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῶν ἰδιοκτητῶν τῆς γῆς δυνατόν νὰ εὑρεθῇ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν ἰδιοκτησίαν ἀπὸ ὠρισμένους κατόχους γῆς καὶ νὰ τοὺς ἀποζημιώσῃ ἐν συνεχείᾳ διὰ τὰς ἐπενδύσεις των εἰς τὰ ἀπαλλοτριωθέντα ἐδάφη. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὸ ἡ ἴδια ἡ κυβέρνησις ἢ ὁποῖα θὰ ὀφειλετο ἀπὸ μελλοντικὰς αὐξήσεις τῆς ἀξίας ὠρισμένων — ἴσως ὅλων — τμημάτων τοῦ ἐδάφους εἰς τὴν οἰκονομίαν θὰ ἔπρεπε ἐπίσης νὰ ἀπορροφήσῃ καὶ τὰς ζημίας ἀπὸ τὴν μελλοντικὴν μείωσιν τῆς ἀξίας ἄλλων τμημάτων τοῦ ἐδάφους της.

βολὴν ὑψηλοτέρου φόρου ἐπειδὴ ἦτο ἰδιοκτῆτης τῆς γῆς ἐπὶ μικρότερον σχετικῶς χρονικὸν διάστημα;

Κατὰ τὴν ἄποψιν τοῦ Davidson τὰ ἀποτελέσματα τῆς γερμανικῆς φορολογικῆς πολιτικῆς ἐπὶ τῆς ἀξίσεως τῆς ἀξίας τοῦ ἐδάφους ὑπῆρξαν μετρίωτα ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἐλπίδας καὶ τὰς ἐπιδιώξεις τῶν ὑποστηρικτῶν τῶν. Εἰς τοὺς ὑποστηρικτὰς τῆς πολιτικῆς αὐτῆς εἰς τὴν Σουηδίαν ἔδωσε τὴν ἐξῆς συμβουλὴν: Προσπαθήσατε τουλάχιστον νὰ τὰ καταφέρετε καλύτερα καὶ ὄχι ν' ἀντιγράψετε τὸ γερμανικὸν παράδειγμα.

Ε. Θεωρία τῆς πολιτικῆς τοῦ δημοσίου χρέους.

Ἔρχομαι τώρα νὰ ἐξετάσω τὴν θεωρίαν τῆς πολιτικῆς τοῦ δημοσίου χρέους τοῦ Davidson, ἡ ὁποία διὰ νὰ ἀκριβολογήσωμεν, δὲν ἀνήκει εἰς τὰ «πρῶτα του ἔργα». Ἐκτὸς ἀπὸ ὀρισμένα σύντομα σχόλια ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἀντικειμένου εἰς ἄρθρα του δημοσιευθέντα τὰ ἔτη 1932 καὶ 1934, τὰ ὁποῖα ἀνεφέροντο κυρίως εἰς ἄλλα ζητήματα, ἡ μόνη συστηματικὴ, ἂν καὶ πολὺ σύντομος, ἔκθεσις τῶν ἀπόψεών του ἐπὶ τοῦ δημοσίου χρέους εὐρίσκεται εἰς ἄρθρον του δημοσιευθὲν εἰς τὸ *Ekonomisk Tidskrift* τοῦ 1927 μὲ τίτλον «Θὰ ἔπρεπε τὸ δημόσιον χρέος νὰ ἀποσβεσθῆ;» καὶ τὸ ὁποῖον βεβαίως ἀνήκει εἰς τὰ μεταγενέστερα ἔργα του¹⁵.

Διὰ νὰ ἐκτιμηθῆ καταλλήλως τὸ δοκίμιον αὐτὸ ἀπὸ τὴν διατύπωσιν τοῦ ὁποίου δὲν ἐλλείπουν οὔτε ἡ λεπτότης οὔτε ἡ κομψότης, θὰ ἔπρεπε νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἡ κλασσικὴ ἔκφρασις τῆς ὀρθοδόξου ἀπόψεως. Ἐγράφη τὸ 1929, δηλ. κατὰ τὴν διάρκειαν ἐνὸς ἔτους εὐημερίας τὸ ὁποῖον κατέληξεν εἰς τὴν δραματικὴν κρίσιν τῆς Μαύρης Πέμπτης, τὴν 29ην Ὀκτωβρίου τοῦ 1929. Εἰς τὸ ἄρθρον του ὑποθέτει σιωπηρῶς ὅτι ἡ οἰκονομία λειτουργεῖ ὑπὸ «ὀμαλᾶς» συνθήκας ὑπὸ καθεστῶς πλήρους ἀπασχολήσεως καὶ μὲ τὴν πλήρη παραγωγικὴν δυναμικότητα τῶν πλουτοπαραγωγικῶν τῆς πόρων. Αὐτὸ σημαίνει μίαν οἰκονομίαν εἰς τὴν ὁποίαν τὸ δημόσιον δανειζόμενον συναγωνίζεται τοὺς ἰδιώτας διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἐν στενότητι εὐρισκομένων κεφαλαίων τόσον εἰς τὴν ἀγορὰν κεφαλαίου ὅσον καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν χρήματος. Θεωρεῖ μίαν κατάστασιν ὅπου αἱ τράπεζαι παρέχουν τὰς αἰτουμένας πιστώσεις ἐνῶ αἱ κρατικαὶ ὁμολογίαι πωλοῦνται μὲ ἐλαφρῶς ἠδξημένας ἀποδόσεις ἢ ἐλαφρῶς κάτω τοῦ ἀρτίου εἰς τὸ μὴ τραπεζικὸν κοινόν. Τὸ ὅτι ἐγράφη ἄρθρον μὲ θέμα ἐὰν τὸ δημόσιον χρέος θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποσβεσθῆ θὰ ἐφαίνετο περίεργον ἐκεῖνην τὴν ἐποχὴν εἰς οἰανδήποτε χώραν πλὴν τῆς Σουηδίας. Ἡ εὐλόγος ἀπάντησις τῆς ὀρθοδόξου δημοσιονομικῆς θεωρίας ἦτο «ναί» καὶ τὸ παράπονον τῶν οἰκονομολόγων καὶ τῶν χρηματιστῶν εἰς τὴν Εὐρώπην ἦτο ὅτι τοῦτο δὲν ἐπραγματοποιεῖτο ἢ δὲν ἐπραγματοποιεῖτο εἰς τὴν ἀπαιτουμένην κλίμακα. Εἰς τὴν Σουηδίαν ὅμως ἡ κατάστασις ἦτο διάφορος. Τὸ 1927 ἡ χώρα δὲν εἶχε ἐξωτερικὸν δημόσιον χρέος. Τὸ ἐσωτερικὸν δημόσιον χρέος ὠφείλετο, εἰς τὴν κατασκευὴν παραγωγικῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων μεγαλυτέρας ἀξίας ἀπὸ τὸ ὑφιστάμενον χρέος — διὰ κρατικούς σιδηροδρόμους, τηλεφωνικὸν καὶ τηλεγραφικὸν δίκτυον, δι' ἔργα ὑψηλῆς παραγωγικότητος εἰς τὰ μεταλλεῖα καὶ τὰ δάση τοῦ βορρᾶ καὶ διὰ πλῆθος τοπικῶν δημοσίων ὠφελειῶν

ὅπως ἐργοστάσια παροχῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, ἐργοστάσια παροχῆς φωταερίου, ἔργα διὰ τὴν παροχὴν ὕδατος, συστήματα ἀστικῶν καὶ ὑπεραστικῶν συγκοινωνιῶν διὰ λεωφορείων καὶ τὰ παρόμοια. Ἐπὶ πλέον ἢ ἀποσβέσεις τοῦ ἐσωτερικοῦ δημοσίου χρέους ἐπραγματοποιεῖτο διαδοχικῶς, ἀλλὰ ἀκριβῶς αὐτὸ ἦτο, τὸ ἐρώτημα : Διατί; Δὲν ὑπῆρχεν ἐπεῖγον λόγος πρὸς τοῦτο καὶ ἐπομένως διατί νὰ μὴ ἀφεθῆ νὰ ὑπάρχη ἕως ὅτου ἡ ἀπόδοσις τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀντιμετωπιζῆ τὴν δαπάνην τῆς ἀποσβέσεως τοῦ δημοσίου χρέους; Διατί νὰ μὴ χρησιμοποιηθῆ τὸ τμήμα τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν ἀπόσβεσιν δι' ἄλλους περισσότερον ἐπείγοντας σκοπούς; Ὁ Davidson ἤρχισε τὸ ἄρθρον του μὲ μίαν σύντομον ἱστορικὴν ἐπισκόπησην τῆς πολιτικῆς τοῦ δημοσίου χρέους. Ὑπενθύμησε τὰς ἀνεπιτυχεῖς προσπάθειάς τῶν Hume καὶ Adam Smith νὰ πείσουν τὸ Βρεταννικὸν Κοινοβούλιον νὰ μειώσῃ τὸ δημόσιον χρέος τῆς Ἀγγλίας, τὸ ὁποῖον ὠφείλετο κυρίως εἰς μὴ παραγωγικούς ἢ πολεμικούς σκοπούς δι' ἀποσβέσεως διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Sinking Fund. Καὶ τὰς προσπάθειάς τοῦ Ricardo διὰ τὴν δραστηκὴν μείωσιν τοῦ δημοσίου χρέους κατὰ τὴν μετὰ τοὺς Ναπολεοντείους πολέμους περίοδον δι' ἐνὸς φόρου ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου. Ἐστράφη κατόπιν εἰς τὴν Σουηδιάν ὅπου ἡ πολιτικὴ δανεισμοῦ διὰ τὴν χρηματοδότησιν παραγωγικῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων ἢ ἔργων ἐχρησιμοποιεῖτο μὲ τινὰς ἀποκλίσεις περισσότερον ἀπὸ ἕνα αἰῶνα καὶ ἐξήγησεν :

« Ἡ ἔννοια αὐτῆς τῆς ἀρχῆς ἦτο ὅτι ὁ δανεισμὸς ὑπὸ τῆς Σουηδικῆς Κυβερνήσεως πρέπει εἰς κάθε περίπτωσιν νὰ σχετίζεται μὲ τὴν ἀνάληψιν συγκεκριμένων δημοσίων ἐπιχειρήσεων καὶ ἔργων καὶ ὅτι τὸ δανειζόμενον ποσὸν δὲν θὰ πρέπει νὰ εἶναι τόσον μεγάλον, ὥστε ἡ ἐκτιμωμένη καθαρὰ ἀπόδοσις τοῦ ἔργου νὰ εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὰς ἐτησίαις ἐπιβαρύνσεις τοῦ δανειζομένου ποσοῦ »¹⁶.

Κατ' ἀκολουθίαν ὠρισμένα ἔργα, ἡ ἀπόδοσις τῶν ὁποίων θὰ ἦτο μικροτέρα ἀπὸ τὸν τόκον τοῦ κεφαλαίου, τὸ ὁποῖον ἦτο ἀναγκαῖον διὰ τὴν χρηματοδότησιν των, θὰ ἔπρεπε νὰ χρηματοδοτῆται μόνον ἐν μέρει διὰ δανεισμοῦ, τὸ δὲ ὑπόλοιπον διὰ τῆς φορολογίας. Κατόπιν ἀνέπτυξε τὸν κανόνα αὐτὸν τῆς πολιτικῆς ἐπὶ τοῦ δημοσίου χρέους ὡς ἐξῆς :

Μία κυβέρνησις, ἡ ὁποία δανεῖζεται διὰ μὴ παραγωγικούς σκοπούς θὰ πρέπει νὰ προβαίη εἰς ἀπόσβεσιν τοῦ χρέους διὰ τῆς τρεχούσης φορολογίας. Ἐν ἐναντία περιπτώσει ὑπάρχει ὁ κίνδυνος νὰ καταστῆ τὸ δημόσιον χρέος ὑπερβολικὸν καὶ νὰ ὑπονομεύσῃ τὴν δημοσίαν πίστιν. Ὁ κίνδυνος εὐρίσκειται πλησιέστερα εἰς τὴν περίπτωσιν πού ἡ κυβέρνησις ρευστοποιεῖ τὸ χρέος τῆς εἰς αὐξουσαν κλίμακα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συνεπάγεται μείωσιν τῆς ἀξίας τοῦ χρήματος. Ἐὰν τὸ χρέος ἐκφράζεται εἰς τὸ νόμισμα τῆς χώρας, μειοῦται ἡ πραγματικὴ ἀξία λόγφ τῆς ὑποτιμήσεως τῆς χρηματικῆς μονάδος. Αὐτὸ ὀδηγεῖ εἰς ἔμμεσον ἄνισον καὶ οἰκονομικῶς ἐπικίνδυνον τρόπον ἀποσβέσεως τοῦ χρέους.

Ἐὰν αἱ ὁμολογίαι τοῦ δημοσίου χρέους εἶναι συνδεδεμέναι μὲ τὸν χρυσὸν ἢ μὲ τὸ νόμισμα μιᾶς ἄλλης χώρας, ἡ ἀπεριόριστος αὐξήσις των θὰ ὀδηγήσῃ τελικῶς εἰς τὴν πτώχευσιν τοῦ κράτους. Ἐὰν ὁμως ἡ κυβέρνησις δανεῖζεται μόνον διὰ παραγωγικούς σκοπούς, δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχῃ ἀνάγκη χρησιμοποίη-

σεως τῆς φορολογίας διὰ τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ χρέους ἐπειδὴ ἡ ἀξία τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα χρηματοδοτοῦνται διὰ τοῦ δανεισμοῦ θὰ εἶναι τουλάχιστον τόσον μεγάλη ὅσον καὶ τὸ ποσὸν τοῦ δανείου. Ἐπὶ πλεόν ἡ ἀξία τῶν ἔργων αὐτῶν θὰ διατηρηθῆ διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῆς καταλλήλου ἀποσβέσεως μέσῳ τῆς ὁποίας τὰ ἔργα θὰ ἀνανεωθοῦν ἢ καὶ θὰ ἀντικατασταθοῦν. Ἐπὶ πλεόν ἡ καθαρά ἀξία τῶν ἔργων αὐτῶν θὰ ἔπρεπε τουλάχιστον νὰ εἶναι ἐπαρκῆς, οὕτως ὥστε νὰ πληρωθῆ ὁ τόκος τοῦ κεφαλαίου, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν χρηματοδότησιν των. Αὐτὴ ἡ παρατήρησις εἶπεν ὁ Davidson δὲν εἶναι ὀρθή. Ἡ κανονικὴ συντήρησις τῶν ἔργων, δὲν παρέχει τὴν ἐγγύησιν ὅτι μακροχρονίως ἡ ἀξία των θὰ ἐξακολουθῆ νὰ εἶναι ἴση πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ χρέους καὶ οὕτως νὰ ἐξασφαλίζεται ἐπαρκῶς ἡ πίστις τῆς κυβερνήσεως. Αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις ὑπόκεινται εἰς παλαιώσεις, πέραν τῆς φθορᾶς, ἡ δὲ παλαιώσις ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν φύσιν τῆς τεχνολογικῆς μεταβολῆς. Ἐπομένως, ἡ πρόνοια ἀπαιτεῖ ὅπως ὁ παράγων αὐτὸς θὰ ἔπρεπε νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἀποσβέσεως ὁ ὁποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ αὐξηθῆ πέραν ἐκείνου, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀναγκαῖος διὰ τὴν κάλυψιν τῆς φθορᾶς. Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτάς, ἡ ἀξία τῶν δημοσίων ἔργων θὰ ἔπρεπε νὰ παρουσιάξῃ πλεόνασμα ὑπὲρ τὴν ἀξίαν τοῦ δημοσίου χρέους εἰς περιόδους χαμηλῆς καὶ βαθμιαίας τεχνολογικῆς παλαιώσεως. Ἐὰν πρόσθετα δημόσια ἔργα ἀναλαμβάνωνται εἰς τοιαύτας περιόδους, τότε ἡ κανονικὴ ἀπόσβεσις χρηματοδοτουμένη διὰ τῆς φορολογίας, δύναται νὰ χρησιμοποιηθῆ διὰ νὰ ἐλαχιστοποιήσῃ τὴν ἀνάγκην ἐπιπροσθέτου δανεισμοῦ. Τοῦτο ἐξεφράσθη κατὰ τρόπον μᾶλλον αἰνιγματικὸν ὡς ἑξῆς :

«Ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐνέργειαι (συντήρησις ὑπὸ τὰς καταλλήλους δαπάνας ἀποσβέσεως καὶ φθορᾶς προϋφισταμένων ἐπιχειρήσεων ἢ νέων) σημαίνει ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅτι τὸ δημόσιον χρέος μειοῦται ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι αὐξάνει. Σημαίνει ἀκόμη ὅτι θὰ ὑπάρξῃ διπλῆ ζήτησις ἐπὶ τῶν εἰσοδημάτων ἐκ τῆς φορολογίας. Τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι μία μειωμένη αὐξησις τοῦ σχετικοῦ ρόλου τοῦ δανεισμοῦ καὶ αὐξησις τῆς προσφυγῆς εἰς τὴν φορολογίαν διὰ τὴν χρηματοδότησιν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ»¹⁷.

Ὁ Davidson προσεπάθησε νὰ διαφωτίσῃ τὴν ἐν λόγω πρότασιν μὲ ἓνα παράδειγμα τοῦ ἑξῆς τύπου: Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι μία κυβέρνησις προβαίνει εἰς τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ δημοσίου χρέους τῆς μὲ ρυθμὸν \$ 150 ἑκ. ἐτησίως καὶ εἰς δεδομένον χρόνον ἐγκρίνει νέας κρατικὰς δημοσίας δαπάνας συνολικοῦ ὕψους \$ 480 ἑκ. Ἡ καθαρά ἀπόδοσις τῶν σχεδίων αὐτῶν ὑπολογίζεται εἰς \$ 20 ἑκ. ἐτησίως. Μὲ τόκον 5% αὐτὸ θὰ ἐπιτρέψῃ πρόσθετον διανεισμὸν \$ 400 ἑκ. καὶ θὰ ἀπαιτήσῃ φορολογίαν \$ 80 ἑκ. Ὁ πραγματικὸς δανεισμὸς δὲν θὰ ἀνέλθῃ εἰς \$ 400 ἑκ. διότι 150 ἑκ. εἶναι διαθέσιμα διὰ τὴν ἀπόσβεσιν, ἐπομένως ἀρκεῖ ὁ δανεισμὸς \$ 250 ἑκ., ἐνῶ ἡ ἀπαιτούμενη χρηματοδότησις διὰ τῆς φορολογίας θὰ εἶναι (150 + 80) ἢ \$ 230 ἑκατ. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ λόγος τοῦ δημοσίου χρέους πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τοῦ δημοσίου τομέως τῆς οἰκονομίας ἐμειώθη, διότι τὰ τελευταῖα ἠϋξήθησαν κατὰ \$480 ἑκ., ἐνῶ τὸ δημόσιον χρέος ἠϋξήθη ὀλιγώτερον—\$ 250 ἑκ. Ὁ κανὼν τὸν ὁποῖον ὁ Davidson προέτεινεν ἐν σχέσει πρὸς τὴν

Θεωρία ¹⁹ — ἡ ὁποία δὲν ἀνεφέρετο εἰς τὸ κύριον περιεχόμενον τοῦ ἔργου, ἀλλὰ κριτικὴν κατὰ τοῦ Keynes διὰ τὴν ἐσφαλμένην ἑρμηνείαν τοῦ Ricardo. Καὶ ὅμως εἰς ἄλλο σημεῖον, ὁ Davidson, παρὰ τὴν μεγάλην του ἡλικίαν, ἀπεδείχθη ὅτι ἔβλεπε πολὺ μακριά. Ἐπρόκειτο δι' ἄρθρον του γραφέν τὸ 1931, τὴν παραμονὴν τῆς ἀνόδου εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σοσιαλισμοκρατικοῦ Κόμματος, τὸ ὁποῖον ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς προοδευτικῆς φορολογίας ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος εἰς τὰ κέρδη τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων. Ἐσημείωσε, μὲ κάποιαν ἱκανοποίησιν, ὅτι ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς τὸ 1891, ἡ «στενὴ βάση» τῆς προοδευτικῆς φορολογίας τοῦ εἰσοδήματος εἰς τὴν Σουηδίαν διηρυνῆθη, ἂν καὶ ὄχι μὲ συνέπειαν οὔτε κατὰ τὸν τρόπον ποῦ αὐτὸς θὰ ἤθελε καὶ ὅτι οἱ συντελεσταὶ τῆς φορολογίας ἠξάνοντο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν. Ἐσημείωσεν ἐπίσης ὅτι τὸ μέσον ἐπίπεδον τοῦ εἰσοδήματος ἠξήθη σημαντικὰ καὶ ὅτι ἡ ἀνισότης εἰς τὴν κατανομήν του ἐμειώθη. Συγχρόνως ὁ δημόσιος τομεὺς τῆς οἰκονομίας ἀνεπτύχθη σημαντικῶς. Ἐν συνόψει ἐπίστευσεν ὅτι αἱ τάσεις αὗται θὰ μετέβαλον τὴν Σουηδίαν εἰς μίαν οἶονεῖ σοσιαλιστικὴν οἰκονομίαν, τὴν ὁποίαν ἀπεκάλεσε «σοσιαλιστικὴν κοινότητα, ἡ ὁποία διατηρεῖ σχήματα τοῦ καπιταλισμοῦ». Ἐδήλωσε δὲ ὑπὸ τὴν μορφήν συμβουλῆς πρὸς τὴν ἐπερχομένην Σοσιαλισμοκρατικὴν διοίκησιν:

«Εἰς μίαν σοσιαλιστικὴν κοινότητα, ἡ ὁποία διατηρεῖ τὰ σχήματα τοῦ καπιταλισμοῦ, ἡ ἔκτασις τῆς ἐπιλογῆς, διὰ τὴν παροχὴν δημοσίων ὑπηρεσιῶν εἰς τοὺς πολίτας εἰς ἐνιαίας τιμὰς ἢ φόρους ἀνεξαρτήτως τοῦ εἰσοδήματος ἢ τοῦ πλοῦτου τοῦ πολίτου ἢ εἰς τιμὰς-φόρους ποῦ κλιμακοῦνται προοδευτικῶς ἐν σχέσει πρὸς τὸ εἰσόδημα τοῦ πολίτου, εἶναι πολὺ περιορισμένος. Εἰς μίαν τοιαύτην κοινωσίαν, οἱ φόροι οἱ ὅποιοι ἐπιβάλλονται εἰς τοὺς πολίτας ἔναντι τῶν ὑπὸ τοῦ δημοσίου τομέως παρεχομένων ὑπηρεσιῶν πρέπει νὰ εἶναι σχεδιασμένοι κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε παρὰ τὴν μεγάλην ἀνισότητα τοῦ εἰσοδήματος καὶ τοῦ πλοῦτου μεταξὺ τῶν ἀτόμων, αἱ ἀνάγκαι ὅλων τῶν πολιτῶν διὰ τὰς ὑπὸ τοῦ δημοσίου παρεχομένας ὑπηρεσίας ἱκανοποιοῦνται ἐξ ἴσου καὶ αὐτὸ ἀπαιτεῖ ὅπως αἱ πληρωμαὶ τῶν πολιτῶν πρὸς τὴν κυβέρνησιν — δηλ. οἱ φόροι — εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὸ εἰσόδημά των καὶ τὸν πλοῦτον των. . . Κατ' ἀκολουθίαν εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ ἔκτασις τῆς ἐφαρμογῆς τῆς προοδευτικῆς φορολογίας μειοῦται καθ' ὃ μέτρον ἡ συμμετοχὴ τοῦ δημοσίου τομέως εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκονομίαν αὐξάνει»²⁰.

Οὕτως ὁ Davidson προέβλεψε τὸ λυκόφως τῶν προοδευτικῶν φόρων εἰς τὴν «μικτὴν οἰκονομίαν» καὶ ἡ προφητεία του ἀπεδείχθη ἀκριβῆς διὰ τὴν Σουηδίαν. Εἰς τὰ τέλη τῆς δεκαετίας 1940 - 1950 ἡ ἄμεσος προοδευτικὴ φορολογία ἐκάλυπτε τὰ $\frac{3}{4}$ τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος. Περὶ τὰ τέλη τῆς δεκαετίας 1960 - 1970 ὁ λόγος αὐτὸς ἐμειώθη περισσότερον ἀπὸ 50%.

V. Ἡ θεωρία τοῦ Davidson περὶ τῆς «ἀξίας τῶν ἀγαθῶν» κατὰ τῆς «χρηματικῆς ἀξίας» καὶ ὁ κανὼν τοῦ «περὶ τοῦ οὐδετέρου χρήματος» διὰ τὴν νομισματικὴν πολιτικὴν

Διὰ νὰ θέσωμεν τὴν συζήτησιν, ἡ ὁποία ἀκολουθεῖ εἰς τὴν κατάλληλον προοπτικὴν, πρέπει νὰ εἴπωμεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅτι ἡ θέσις τοῦ Davidson ἐπὶ τῆς

θεωρίας τῆς ἀξίας, τὴν ὁποίαν ἤρχισε νὰ ὑποστηρίξη κατὰ τὴν δεκαετίαν 1880 - 1890 καὶ τὴν διετήρησε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ βίου του, τὸν ἔθεσεν ἐνώπιον ἑνὸς προβλήματος παραπλησίου πρὸς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Marx εἰς τὸν τόμον III τοῦ Κεφαλαίου, τὸ περίφημον «πρόβλημα τοῦ μετασχηματισμοῦ» δηλ. πὼς ἡ «ἀξία» εὐρίσκει τὴν ἑκφρασίαν της εἰς τὴν «τιμὴν τῆς παραγωγῆς». Βεβαίως ἡ ἀνάλυσις τοῦ Davidson δὲν ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὸν Marx ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Ricardo. Διὰ τὸ εἰδικώτερον πρόβλημα τοῦ μετασχηματισμοῦ τὸ ὁποῖον ἀντιμετώπισεν, καὶ τὸ ὁποῖον ἀνεφέρετο εἰς τὴν προσαρμογὴν τοῦ νομισματικοῦ μηχανισμοῦ, οὕτως ὥστε αἱ τιμαὶ αἱ ὁποῖαι ὀρίζονται ἀπὸ αὐτὸν ν' ἀντικατοπτρίζουν τὴν «ἀντικειμενικὴν ἀξίαν» τῶν ἀγαθῶν, προέτεινε μίαν λύσιν ἡ ὁποία, παρὰ τὰς ἀδυναμίας της εἶναι ἐνδιαφέρουσα καὶ ὀλίγον γνωστή. Ἡ σχέσις της πρὸς τὴν σύγχρονον οἰκονομικὴν σκέψιν εἶναι χωρὶς ἀμφιβολίαν περιορισμένη, ἀλλὰ ὄχι περισσότερον ἀπὸ τὰς διαφόρους λύσεις εἰς σχετικὰ προβλήματα «μετασχηματισμοῦ», αἱ ὁποῖαι ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν βιβλιογραφίαν — ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ἐκείνη τοῦ Sraffa εἰς τὸ *Production of Commodities by Means of Commodities* (1960) καὶ ἡ συζήτησις, ἡ ὁποία προεκλήθη ἐξ αἰτίας της εἰς τὰ κυριώτερα περιοδικά. Αὐτὸ δεικνύει ὅτι ἡ ἰσχύουσα θεωρία περὶ τιμῶν γίνεται δεκτὴ μὲ ἀύξουσαν δυσἀρέσκειαν καὶ εἰς τὰς ἐπικρίσεις τονίζεται ἡ περιορισμένη ἐφαρμογὴ της εἰς τὸν τομέα τῆς «κοινωνικῆς», ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν τομέα τῆς «ἀτομικῆς» ἐπιλογῆς, εἰς τὸν τομέα τῶν δημοσίων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν τομέα τῶν ἰδιωτικῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν. Ἡ θεωρία αὐτὴ τοῦ Davidson ἀπηυθύνετο ἀκριβῶς πρὸς τοὺς φορεῖς τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς καὶ εἰδικώτερον ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀρμόδιοι διὰ τὴν ἄσκησιν τῆς νομισματικῆς φορολογικῆς πολιτικῆς καθὼς καὶ τῆς πολιτικῆς ἐπὶ τοῦ δημοσίου χρέους.

Εἰς τὸ «πρακτικόν» ἐπέλεδον ὁ Davidson ἐβασίσθη εἰς τὰς πρώτας γνωστάς ἀντιλήψεις τῆς ἐννοίας τοῦ «οὐδετέρου χρήματος» ἀπὸ τὰς ὁποίας προήλθεν καὶ ἁπάντων του τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς. Βεβαίως σήμερον δὲν γίνεται δεκτόν, ὅπως ὑπεστηρίχθη καὶ ἀπὸ διαπρεπεῖς εἰδικούς ὅπως ὁ H.S. Ellis «ὅτι ὑπάρχει οὐδέτερον χρήμα»²². Ἐν τούτοις, αἱ θέσεις αἱ ὁποῖαι στερίζονται μὲ τὴν ἐννοίαν τοῦ οὐδετέρου χρήματος ἐὰν δὲν προκύπτουν κατ' εὐθειαν ἀπὸ αὐτὴν δὲν ἀποτελοῦν σήμερον νεκρὸν γράμμα εἰς τὰς σημερινὰς συζητήσεις ὅπως μαρτυρεῖ ἡ ἔμφασις ἐπὶ τῶν «κανόνων ἐναντίον ἀρχῶν» (rules versus authorities) εἰς τὴν νομισματικὴν πολιτικὴν ἀπὸ τὸν H.C. Simons καὶ ἀπὸ τὸν M. Friedman καὶ τοὺς ὁπαδούς του τῆς Σχολῆς τοῦ Σικάγου.

α. Ἱστορικὸν διάγραμμα τῆς θέσεως τοῦ Davidson ἐπὶ τῆς θεωρίας τῆς Ἀξίας

Εἰς τὴν προηγηθεῖσαν συζήτησιν ἔδειξα ὅτι ὁ Davidson ἀπεδέχθη τὴν ὑποκειμενικὴν θεωρίαν τῆς ἀξίας, παραπλησίαν αὐτῆς τοῦ Menger, ὅταν ἔγραψε τὸ πρῶτον του σύντομον ἔργον ἐπὶ τοῦ Σχηματισμοῦ τοῦ Κεφαλαίου τὸ 1878. Δύο ἔτη ἀργότερον, εἰς τὴν Ἱστορίαν του τῆς Θεωρίας τῆς Προσόδου ἡ ἀποψις αὐτῆ δὲν φαίνεται νὰ ὑποστηρίζεται. Ἀντιθέτως τὸ

μεγαλύτερον μέρος τῆς συζητήσεώς του ἀφιερῶθη, ὄχι ἀκριβῶς εἰς τὴν θεωρίαν τῆς προσόδου τοῦ Ricardo, ἀλλὰ ἐπίσης εἰς τὴν σαφῆ ἔκθεσιν τῆς θεωρίας τῆς ἀξίας τοῦ Ricardo, ὁμοῦ μὲ τὰς «ἀναγκαίαις» τῆς «τροποποιήσεως». Ἡ ἀνάπτυξις αὐτὴ ἀπεκάλυψεν ὅτι ὁ νεαρὸς Davidson ἦτο ἤδη εἰδικὸς περὶ τὸν Ricardo, τοὺς μαθητὰς του καὶ τοὺς ἐπικριτὰς του. Ἐν τούτοις μίαν δεκαετίαν ἀργότερον (1889) εἰς τοὺς Κανόνας Φορολογίας διὰ τὸν Φόρον Εἰσοδήματος, ὑπάρχει μία ἰσχυρὰ δόσις τῆς ὑποκειμενικῆς θεωρίας τῆς ἀξίας. Ἀξίζει νὰ σταματήσωμεν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ πρὸς στιγμὴν. Παρουσιάζει τὴν τελευταίαν θετικὴν ἀντιμετώπισιν τῆς ὑποκειμενικῆς ἢ τὴν θεωρίαν τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος τῆς ἀξίας ἀπὸ τὸν Davidson.

Ὁ Davidson ἐθεώρησε τὴν ἔκτασιν τῶν κρατικῶν δραστηριοτήτων καί, ἐπομένως, τὸ ἐπίπεδον τῆς φορολογίας εἰς μίαν δημοκρατικῶς κυβερνωμένην κοινότητα νὰ προσδιορίζεται ἀπὸ τὰ ἀξιολογικὰ κριτήρια τῶν πολιτῶν ἢ κριτήρια ὀριακῆς χρησιμότητος. Ὑπεστήριξεν ὅτι, δεδομένων τῶν εἰσοδημάτων τὰ ἄτομα ἱκανοποιοῦν πρῶτον τὰς ἀνάγκας τὰς ὁποίας θεωροῦν ὡς σπουδαιότερας καὶ κατόπιν τὰς ἀνάγκας δευτερευούσης σημασίας. Ἡ ἀλληλεξάρτησις τῶν πολιτῶν εἰς τὴν κοινότητα εἶναι τοιαύτη, ὥστε ὀρισμένοι ἀνάγκαι κοιναι εἰς ὅλα τὰ ἄτομα δύνανται νὰ ἱκανοποιηθοῦν μόνον ἢ κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον διὰ κοινῆς ἐνεργείας. Πρόκειται διὰ τὰς κοινοτικὰς ἀνάγκας, αἱ ὁποῖαι δημιουργοῦν τὰς κυβερνητικὰς δραστηριότητας καὶ τὰς ὑπηρεσίας. Ἡ φορολογία, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖται διὰ τὴν χρηματοδότησιν τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτῶν λαμβάνεται ἀναγκαιῶς εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῶν πολιτῶν. Κατ' ἀκολουθίαν ἡ φορολογία παρεμποδίζει τὸ ἄτομον ἀπὸ τοῦ νὰ ἱκανοποιήσῃ ὀρισμένας ἰδιωτικὰς τῶν ἀνάγκας, τὰς ὁποίας θὰ ἱκανοποιούσε ἐὰν δὲν ὑπῆρχον φόροι. Περαιτέρω αἱ ἀνάγκαι τὰς ὁποίας ἱκανοποιεῖ μὲ τὸ εἰσόδημα τὸ ὁποῖον ἀπομένει εἰς αὐτὸ μετὰ τὴν φορολογίαν εἶναι μεγαλυτέρας σπουδαιότητος δι' αὐτὸ ἀπὸ τὰς προσθέτους ἀνάγκας τὰς ὁποίας θὰ ἱκανοποιεῖ ἐὰν δὲν ὑπῆρχον φόροι. Αὐτὸ ἀκριβῶς θέτει ἓνα ὄριον εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῶν κρατικῶν δραστηριοτήτων καὶ εἰς τὴν ἔκτασιν τῶν «κοινοτικῶν ἀναγκῶν» τὰς ὁποίας ἱκανοποιοῦν. Τὸ ὄριον αὐτὸ προσεγγίζεται ὅταν κατὰ τὴν κρίσιν τῆς πλειοψηφίας τῶν πολιτῶν ἡ ἀξία τῶν προτεινομένων ἐπὶ πλεόν κρατικῶν δραστηριοτήτων εἶναι περίπου ἴση πρὸς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἰδιωτικῶν ἀναγκῶν αἱ ὁποῖαι θυσιάζονται διὰ νὰ πληρωθοῦν οἱ ἐπὶ πλεόν φόροι, οἱ ὁποῖοι ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν χρηματοδότησιν τῶν προσθέτων κρατικῶν δραστηριοτήτων. Ἐνδειξιν περὶ τῆς προσεγγίσεως ἢ τῆς ὑπερβάσεως τοῦ ὀρίου παρέχει ἡ μείωσις τῆς φορολογικῆς ἠθικῆς, ἡ ἐπέκτασις τῆς φοροδιαφυγῆς, ἡ αὐξησις τοῦ κόστους ἐπιβολῆς καὶ συλλογῆς τῶν φόρων ποῦ ἀποτελοῦν συμπτώματα διαφόρου βαθμοῦ τῆς σοβαρότητος τῆς «ἐπαναστάσεως τῶν φορολογουμένων».

Ἡ πλευρὰ τῆς ζητήσεως, ἡ ὑποκειμενικὴ διάστασις τῆς οικονομικῆς ἀξίας, ἦτο πάντοτε παρούσα εἰς τὰς συζητήσεις τοῦ Davidson ἐπὶ τῆς θεωρίας τῆς ἀξίας. Ἀλλὰ ἡ προσπάθειά του νὰ ἐμβαθύνῃ τὴν θεωρίαν τῆς ἀξίας διὰ τῆς ἐννοίας τῆς «ἀντικειμενικῆς θεωρίας τῆς ἀξίας» τὴν ὁποίαν ἐξέφρασε διὰ τῆς «σπανιότητος» καὶ τῆς πλευρᾶς τῆς προσφορᾶς τῆς οικονομικῆς ἀξίας ὠδήγησεν

εις την υποχώρησιν του παράγοντος της ζητήσεως — ή ακόμη και εις την εξαφάνισιν του.

Ὁ Davidson ἐδημοσίευσεν τὴν θεωρίαν του τῆς ἀξίας εἰς σειρὰν ἄρθρων εἰς τὸ *Ekonomisk Tidskrift* κατὰ τὴν περίοδον 1919 -1938. Ἡ πλέον συστηματικὴ καὶ λεπτομερὴς ἀντιμετώπισις τοῦ θέματος ἐνεφανίσθη τὸ 1919, 1922 καὶ 1923²², διότι εἰς τὰ τελευταῖα του ἄρθρα ἀνεμίγνυε τὸ θέμα του μὲ ἄλλα ἀντικείμενα. Ἀπορεῖ κανεὶς διατι καθυστέρησε τόσον πολὺ, ἀπὸ τὸ 1880 μέχρι τὸ 1919, ὅταν εἶχε λάβει τὴν σύνταξιν του ὡς Ὁμότιμος Καθηγητὴς ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Uppsala, νὰ δημοσιεύσῃ τὰς ἀπόψεις του ἐπὶ ἐνὸς ἀντικειμένου τὸ ὁποῖον ἐθεώρει τόσον σπουδαῖον.

Εἰς τὴν πραγματικότητά δὲν παρέμεινε σιωπηλὸς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη. Ἀπὸ τοῦ 1899 μέχρι τοῦ 1909 ἀνεμίχθη εἰς πολεμικὴν σχετιζομένην μὲ τὴν νομισματικὴν θεωρίαν καὶ πολιτικὴν μετὰ τοῦ Wicksell καὶ ἐνδιαμέσως μετὰ τοῦ Cassel, ἂν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ τελευταίου ἡ κριτικὴ τοῦ Davidson, ἰδιαιτέρως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ πληθωρισμοῦ ὑπὸ τοῦ Cassel, ἠξήθη τόσον εἰς ἐντασιν ὅσον καὶ εἰς συχνότητα τοῦ συναδέλφου τῆς περιόδου 1914 - 1924. Διεφώνησε μὲ ἀμφοτέρους τοὺς συναδέλφους του ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τὴν ὁποίαν ἀπέδιδον εἰς τὴν «ἀξίαν τοῦ χρήματος» ὡς σχετιζομένην μὲ τὴν ἀγοραστικὴν του δύναμιν καὶ ὡς μετρούμενην μὲ τὸ ἀντίστροφον τοῦ ρυθμοῦ μεταβολῆς τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν. Ἐν τῇ προσπαθείᾳ του νὰ δικαιολογήσῃ τὴν διαφωνίαν του, ἀπεκάλυψε ὠρισμένα σημεῖα τῆς θεωρίας τῆς ἀξίας ἀλλὰ ὄχι *in extenso*. Ὡς πρὸς τὸν Cassel, ὑπεστήριξεν ὅτι κάθε αὐξήσις τῶν τιμῶν, ἰδιαιτέρως εἰς τὰς πολεμικὰς περιόδους ὅπου παρατηροῦνται ἐλλείψεις ἀγαθῶν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ὡς πληθωριστικὴ καὶ ὀδηγοῦσα εἰς τὴν μείωσιν τῆς ἀξίας τοῦ χρήματος. Ὡς πρὸς τὸν Wicksell, τὴν νομισματικὴν ἀνάλυσιν τοῦ ὁποίου ἐθεώρει ὡς καρποφόρον καὶ πολλὰ σημεῖα τῆς ὁποίας ἀπεδέχθη, ἐπέμενε ὅτι καὶ ἐὰν ἀκόμη ἦτο δυνατὸν αἱ κεντρικαὶ τράπεζαι, διὰ τῆς ἐγκαίρου καὶ γενναίας πολιτικῆς ἐπιτοκίων, ν' ἀντιμετώπισουν τὰς διακυμάνσεις τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν καὶ νὰ διατηρήσουν ἐν σταθερῶν, κατὰ προσέγγισιν, σταθερὸν ἐπίπεδον τιμῶν, τοῦτο δὲν θὰ ἐσήμαινε τὴν ὑπαρξίν κατὰ νομισματικῆς ἰσορροπίας. Οὐτε ἄλλωστε θὰ ἦτο ἡ κατάλληλος πολιτικὴ εἰς τὰς περιπτώσεις μεταβολῆς τῆς παραγωγικότητος. Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς ἦτο πεπεισμένος — καὶ τελικῶς κατώρθωσε νὰ πείσῃ καὶ τὸν Wicksell — ἡ κατάλληλος πολιτικὴ ἦτο νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὸ γενικὸν ἐπίπεδον τιμῶν νὰ μεταβάλλεται ἀντιστρόφως πρὸς τὰς μεταβολὰς τῆς παραγωγικότητος. Ἐπειδὴ ἡ κριτικὴ τὴν ὁποίαν ἤσκησε κατὰ τοῦ Cassel παρέμεινε ἀναπάντητος, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ τὴν συζητήσωμεν πρὸς τὸ παρόν. Ἡ πολεμικὴ του ὁμως κατὰ τοῦ Wicksell ἀπεδείχθη καρποφόρος διὰ τὴν μετέπειτα ἐξέλιξιν τῆς νομισματικῆς θεωρίας. Τὸ θέμα αὐτὸ δὲν θὰ τὸ διεπραγματευθῶμεν ἐδῶ διότι ἀνετύχθη λεπτομερῶς εἰς ἄλλην θέσιν²³.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὠδήγησε τὸ Davidson νὰ γράψῃ τὴν πρώτην συστηματικὴν του πραγματείαν ἐπὶ τῆς θεωρίας τῆς ἀξίας τὸ 1919 ἦτο προφανῶς ἡ πρόσφατος

δημοσιεύσεις τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῆς Θεωρίας τῆς Κοινωνικῆς Οἰκονομικῆς (1918) τοῦ Cassel. Εἰς τὸ ἐν λόγῳ ἔργον ὁ Cassel προσεπάθησεν ἀνεπιτυχῶς ὡς ἀπεδείχθη, ν' ἀπορρίψῃ τὴν θεωρίαν τῆς ἀξίας καὶ εἰδικώτερον τὴν θεωρίαν τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν ὡς ἄσχετον ἐὰν ὄχι τελείως ἐσφαλμένην. Ἀντιθέτως ἐτόνισεν ὅτι αἱ τιμαὶ καὶ αἱ σχέσεις τιμῶν θὰ ἔπρεπε νὰ θεωρηθοῦν ὡς αἱ θεμελιώδεις ἔννοιαι τῆς οἰκονομικῆς εἰς τὰς μεταβολὰς τῶν ὁποίων τὰ ἄτομα καὶ αἱ ἐπιχειρήσεις προσαρμόζονται καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων λαμβάνουν τὰς οἰκονομικὰς τῶν ἀποφάσεις. Τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην ἡ διεθνὴς φήμη τοῦ Cassel ὡς οἰκονομολόγου εὐρίσκετο εἰς ἄνοδον. Θὰ ἔπρεπε νὰ ἐνόμιζεν ὁ Davidson ὅτι ἐὰν ὁ Cassel ἐπετύγχανε νὰ προσηλυτίσῃ ἄλλους εἰς τὰς ἀπόψεις του, ἡ ζημία τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης θὰ ἦτο διαρκῆς καὶ μεγάλη.

b. Σχέσεις Ὑποκειμενικῆς καὶ Ἀντικειμενικῆς Οἰκονομικῆς Ἀξίας

Ἡ ἀντίληψις τοῦ Davidson διὰ τὴν φύσιν τῆς ὑποκειμενικῆς ἀξίας (τὴν ὁποίαν ἀνέφερε καὶ ὡς «ἀτομικὴν» ἢ «ὀριακὴν χρησιμότητα» τῆς ἀξίας) καὶ τῆς ἀντικειμενικῆς ἀξίας καὶ ἡ μεταξύ τῶν σχέσις, δύναται νὰ ἐκφρασθῇ κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἀμέσων παραπομπῶν καὶ παραφράσεων.

«Ἡ σχέσις μεταξύ τῆς ἀναγκαίας καὶ τῆς διαθεσίμου ποσότητος τῶν πόρων προσδιορίζει τὸν βαθμὸν τῆς σπανιότητός τῶν καὶ δημιουργεῖ μίαν ἄλλην ἐκτίμησιν, διάφορον ἀπὸ τὴν ἐκτίμησιν ἢ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀξίαν χρήσεως τῆς χρησιμότητος, ἢ ὁποία καλεῖται ἀτομικὴ οἰκονομικὴ ἀξία καὶ ἢ ὁποία ἐκφράζει τὴν ἔντασιν μεταξύ τῆς ἀναγκαίας καὶ τῆς διαθεσίμου ποσότητος τῶν πόρων ἢ τῶν ἀγαθῶν. Ὅταν οἱ πλουτοπαραγωγικοὶ πόροι εἶναι ἀνίσως κατανεμημένοι ἢ τάσις αὐτὴ καθίσταται διάφορος διὰ τὰ διάφορα ἄτομα. Ἡ οἰκονομικὴ ἀξία εἶναι ἀτομικὸν φαινόμενον καὶ ἐξαρτᾶται διὰ κάθε ἄτομον ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα κατέχει ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἀνάγκας του... Ἡ ἀτομικὴ οἰκονομικὴ ἀξία δὲν ἀναφέρεται εἰς καθωρισμένας ποσότητας συγκεκριμένων ἀγαθῶν αὐτῶν καθ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ ἀναφέρεται εἰς τὰς ποσότητας τῶν τελειω-
ταίων θεωρουμένων ὡς τμημάτων τῆς προσφορᾶς. Ἡ ἴδια ποσότης ἑνὸς ἀγαθοῦ λαμβάνει διαφορετικὴν ἀτομικὴν οἰκονομικὴν ἀξίαν συμφώνως πρὸς τὸ μέγεθος τῆς προσφορᾶς τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ μέρος καὶ ἐπομένως ἡ ἀξία τῆς διαφέρει ὄχι μόνον ἀναλόγως τῶν προσώπων ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἴδιον πρόσωπον εἰς διάφορα χρονικὰ σημεῖα... Ἡ θεωρία τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἀτομικὴ οἰκονομικὴ ἀξία συμπίπτει καὶ ἐκφράζεται μὲ τὴν ὀριακὴν χρησιμότητα... ἢ ὁποία προσδιορίζει τὴν ἀτομικὴν οἰκονομικὴν ἀξίαν. Ὑποστηρίζεται ὅτι αὐτὴ ἡ ἀξία ἐκφράζεται θετικώτερον κατὰ τὸν προαναφερθέντα τρόπον παρά μὲ βαθμοὺς τῆς σπανιότητος, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει συμφωνία ὡς πρὸς αὐτό. Ἀκόμη, αὐτὸ εἶναι βέβαιον, ἡ οἰκονομικὴ ἐκτίμησις εἰς τὴν ὁποίαν προβαίνει ἐν ἄτομον καὶ ἡ ὀριακὴ χρησιμότης τῆς προσφορᾶς τοῦ εἶναι παράλληλοι ἐκφράσεις τῆς ἰδίας αἰτίας, τῆς σπανιότητος, ἢ ὁποία ἐπηρεάζει τόσον τὴν ἐκτίμησιν ὅσον καὶ τὴν ὀριακὴν χρησιμότητα.

Ἡ σπανιότης ὅμως δημιουργεῖ καὶ ἓνα ἄλλο εἶδος οικονομικῆς ἐκτίμησεως, ἡ ὁποία διαφέρει ἀπὸ τὴν ἀτομικὴν οικονομικὴν ἐκτίμησιν καὶ ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς τὰ διάφορα εἶδη πλουτοπαραγωγικῶν πόρων καὶ τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν καθ' ἑαυτῶν καὶ χωρὶς νὰ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν αἱ συνθήκαι ὑπὸ τὰς ὁποίας περιλαμβάνονται ὡς στοιχεῖα ὀλοκλήρου τῆς προσφορᾶς τῶν ἀγαθῶν... Ἡ ὑπαρξὶς ἀγαθῶν διαφόρων εἰδῶν δημιουργεῖ τὴν ἀνάγκην τῆς περαιτέρω ἐκτίμησεως, σκοπὸς τῆς ὁποίας εἶναι νὰ προσδιορισθῇ ἀντικειμενικῶς ἡ ποσότης μιᾶς κατηγορίας ἀγαθοῦ ἢ πλουτοπαραγωγικοῦ πόρου, ἡ ὁποία ἀντιστοιχεῖ εἰς μίαν δεδομένην ποσότητα ἐνὸς ἄλλου ἀγαθοῦ... Ἡ ἐκτίμησις αὐτὴ εἶναι ἀναγκαία προκειμένου νὰ προσδιορισθοῦν αἱ μεταβολαὶ εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς προσφορᾶς ἐνὸς ἀτόμου αἱ ὁποιαὶ δημιουργοῦνται ἐξ αἰτίας τῆς σπανιότητος καὶ αὐτὸ ἰσχύει ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐὰν αἱ μεταβολαὶ εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς προσφορᾶς ὀφείλονται εἰς τὴν παραγωγήν, διὰ τῆς ὁποίας ἐν εἶδος ἀγαθοῦ μετασχηματίζεται εἰς ἓν ἄλλο ἢ διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς μεταξὺ προσώπων. Τὸ ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ τύπου τῆς οικονομικῆς μεταβολῆς καλεῖται ἀντικειμενικὴ οικονομικὴ ἀξία». (E.T., 1919 σελ. 232 - 234).

Εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ διατύπωσις τοῦ Davidson δὲν ἦτο πλήρης καὶ ὅτι θὰ ὄφελαιτο ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς συγχρόνου ὀρολογίας, ἀλλὰ συνεχίζομεν:

«Ἡ ἀντικειμενικὴ ἀξία συνήθως ἐμφανίζεται ὑπὸ τὴν μορφήν συγκρίσεως μεταξὺ διαφόρων ἀγαθῶν: m μονάδες τοῦ ἀγαθοῦ « a » νὰ ἰσοῦνται πρὸς n τοῦ ἀγαθοῦ β . Τώρα ἐὰν αὐτὸς ὁ λόγος μεταβληθῇ οὕτως ὥστε $m+1$ μονάδες τοῦ « a » μὲ n τοῦ β , τίθεται τὸ ἐρώτημα: ποιά ἀπὸ τὰς ἀξίας τῶν δύο ἀγαθῶν μετεβλήθη; Ἡ ἐκτίμησις τῆς ἀξίας τοῦ « a » ἢ ἡ ἀξία τοῦ « a » μὲ n τοῦ « β »... Μακροχρονίως ἡ σπανιότης τοῦ ἀγαθοῦ τὸ ὅποῖον δύναται νὰ ἀναπαραχθῇ δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς ἄμεσον μέτρον τῆς ἀξίας του ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ σπανιότης εἶναι μεταβλητὴ διὰ τὰ ἔργα ἐπὶ μέρους ἀγαθῶν ἂν καὶ ὄχι βεβαίως δι' ὅλα τὰ ἀγαθὰ μαζὶ εἰς δεδομένον χρόνον. Ἐχομεν ἀνάγκην ἐνὸς μέτρου προσδιορισμοῦ τῆς ποσότητος τῆς παραγωγῆς ἐνὸς ἀγαθοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χρόνου... Μὲ ἄλλας λέξεις αὐτὸ τὸ ὅποῖον προσδιορίζει τὴν [ἀντικειμενικὴν] ἀξίαν τῶν ἀγαθῶν εἶναι ὁ βαθμὸς τῆς σπανιότητος τῶν πρωτογενῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀτόμου — ἐργασία, ἔδαφος καὶ κεφάλαιον — καὶ ἡ ἀξία κάθε ἀγαθοῦ προσδιορίζεται ἀπὸ τὰς ποσότητας τῶν πρωτογενῶν πόρων ποὺ εἶναι ἀναγκαῖαι διὰ τὴν παραγωγήν του... Ἡ πραγματικὴ [ἀπόλυτος, θετικὴ] ἀξία ἐνὸς ἀγαθοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ποσότητα τῶν πρωτογενῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, οἱ ὁποιοὶ σπανίζουσι καὶ αἱ ὁποιαὶ πρέπει νὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ τὴν παραγωγήν του. Ἐπίσης αὐτὴ ἡ ἀξία εἶναι, κατὰ βάσιν, ἡ ἔκφρασις τῆς σχέσεως ἢ τοῦ λόγου, ἀλλὰ ὄχι ἡ σχέσις μὲ ἄλλα ἀγαθὰ, ἀλλὰ ἔκφρασις αὐτοῦ τοῦ λόγου ἢ τῆς σχέσεως, ποὺ δεικνύεται ἀπὸ τὴν σπανιότητα τῶν πρωτογενῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς... Ὁ Ricardo... ἦτο ἀμφίβολος ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν δυνατότητα εὐρέσεως ἐνὸς ἀκριβοῦς καὶ χρησιμοῦ μέτρου διὰ τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν μέτρησιν τοῦ μεγέθους τῆς ἀξίας κάθε ἀγαθοῦ καθὼς καὶ τῆς μεταβολῆς τῆς ἀξίας. Αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἀξία τῶν ἀγαθῶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν σπανιότητα τῶν δύο πρωτογενῶν συντελεστῶν, τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ « χ χρόνου παραγωγῆς», οἱ ὁποιοὶ εἶναι ἀσύμμετροι μεταξὺ τῶν». (E.T. 1919, σελ. 234 - 236). Τὸ πρόβλημα τὸ ὅποῖον ἀντιμετώ-

πισεν ἐδῶ ὁ Davidson ἦτο ἀκριβῶς τὸ ἴδιον μὲ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ὁ Ricardo ἀνέφερε συχνὰ εἰς τὴν συζήτησιν, ἀπασχολήθη καὶ τὸ εὔρε ἄλυτον εἰς τὴν πραγματείαν του περὶ τῆς «Ἀπολύτου Ἀξίας καὶ τῆς Ἀνταλλακτικῆς Ἀξίας», ἡ ὁποία ἐγράφη ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του τὸ 1923²⁴. Ἡ ἀκριβεστέρη διατύπωσις αὐτῶν τῶν σχέσεων ἐξεφράσθη κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον:

«Υποκειμενικὴ ἢ ἀτομικὴ ἀξία σημαίνει μίαν συγκεκριμένην ἐκτίμησιν, ἐνῶ ἀντικειμενικὴ ἀξία εἶναι μία ἐκτίμησις μὲ περισσώτερον ἀφηρημένον χαρακτῆρα... Ἡ ἀντικειμενικὴ ἀξία, ὅπως εἶναι γνωστόν, εἶναι ἡ ἴδια διὰ τὸν πλούσιον καὶ τὸν πτωχὸν ἐνῶ δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον μὲ τὴν ἀτομικὴν ἀξίαν... Ἡ υποκειμενικὴ ἀξία ἀναφέρεται πάντοτε εἰς τὴν προσφορὰν τῶν ἀγαθῶν (ἢ τὴν ποσότητα τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος) καὶ σκοπὸς τῆς εἶναι νὰ βεβαιώσῃ κατὰ λόσον ἢ ἐν λόγῳ προσφορὰ, ἰκανοποιεῖ τὰς ἀνάγκας, αἱ ὁποῖαι ταξινομοῦνται μὲ φθίνουσαν σπουδαιότητα. Διὰ νὰ προσδιορισθῇ αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖον ἐπίσης νὰ γνωρίζωμεν εἰς ποίας ἀναλογίας δύναται νὰ μεταβληθῇ ἢ σύνθεσις τῆς προσφορᾶς. Ἐάν ἡ προσφορὰ ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ ἓνα ἀγαθόν, ἡ ἀτομικὴ ἐκτίμησις εἶναι ἀνεφικτος ἐκτὸς ἐάν εἶναι γνωστὴ ἢ ἀναλογία μὲ τὴν ὁποῖαν τὸ ἀγαθὸν «α» δύναται νὰ ἀνταλλαγῇ μὲ ἄλλα ἀγαθὰ, β, c, d, κ.λπ. Τὸ ἴδιον ἰσχύει ἐάν ἡ προσφορὰ ἀποτελῆται ἀπὸ διάφορα εἶδη ἀγαθῶν. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ γνωρίζωμεν τὰς σχέσεις ἀξίας ἢ τοὺς λόγους ἀνταλλαγῆς διὰ νὰ προσδιορίσωμεν ἐάν τὰ ἄλλα ἀγαθὰ δύνανται νὰ ἀποκτηθοῦν ἢ ὄχι». (E.T. 1923, σελ. 211 - 212).

«Ἡ σχέσις μεταξὺ τῆς ἀξίας τῆς προσφορᾶς τῶν ἀγαθῶν καὶ ἡ ἀξία ἐκάστης μονάδος τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἡ σύνθεσις του, εἶναι τὸ ἴδιον, δύναται νὰ λεχθῇ μὲ τὴν σχέσιν τοῦ ὄλου καὶ τῶν μερῶν του, ... Ἀλλὰ ἐδῶ πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι εἶναι ἡ ἀξία τῆς μονάδος τοῦ ἀγαθοῦ, ἡ ὁποία εἶναι τὸ θεμελιώδες στοιχεῖον τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀξίας τῆς προσφορᾶς καὶ ὄχι τὸ ἀντίστροφον» (ibid σελ. 214).

«... ἡ ποσότης ἑνὸς ἀγαθοῦ ἢ ἡ μονὰς ἡ ὁποία εἶναι πάντοτε ἡ ἐκροὴ τῆς αὐτῆς ποσότητος τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως (ἡ ἔκφρασις τοῦ Davidson διὰ τοὺς συντελεστὰς τῆς παραγωγῆς καὶ εἰδικώτερον διὰ τὴν ἐργασίαν καὶ τὸ πραγματικὸν κεφάλαιον) παριστοῦν κα τὰ κανόνα μίαν ἀντικειμενικὴν ἀξίαν σταθεροῦ μεγέθους. Αὐτὸ προϋποθέτει ὅτι ἡ παραγωγή καὶ ἡ ροὴ τῆς παραγωγῆς τῶν ἀγαθῶν ἰσοῦται πρὸς τὴν ζήτησίν των καὶ πρὸς τὰς μεταβολὰς τὰς ὁποίας ἡ ζήτησις ὑφίσταται. Ἄλλως εἶναι δυνατόν νὰ ὑφίσταται μεταβολὰς τὸ μέγεθος τῆς ἀντικειμενικῆς ἀξίας τοῦ ἀγαθοῦ, ν' αὐξάνῃ ἢ νὰ μειοῦται, ἂν καὶ διὰ τὴν παραγωγήν τοῦ ἀγαθοῦ ἀπαιτεῖται ἡ αὐτὴ ποσότης τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως ὡς καὶ πρότερον» (Ibid, σελ. 228).

Μὲ ἄλλας λέξεις, ἐνῶ ὅλαι αἱ συνθῆκαι αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀναγκαῖαι διὰ τὴν ὑπαρξιν τῆς «ἀντικειμενικῆς ἀξίας» δὲν διευπλώθησαν, ἡ ἀξία αὕτη εἶναι ἀμετάβλητος εἰς τὴν περίπτωσιν δυναμικῆς ἰσορροπίας μεταξὺ συνολικῆς παραγωγῆς καὶ συνολικῆς ζήτησεως, ὅταν δὲν μεταβάλλεται ἡ παραγωγικότης καὶ ὁ συνδυασμὸς τῶν ἀπασχολουμένων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς εἶναι ὁ ἄριστος, οὕτως ὥστε ὁ λόγος ἐκροῆς/εἰσροῆς ἐκάστου ἀγαθοῦ παραμένει σταθερός. Ἀλλὰ ἐάν ἡ παραγωγή δὲν ἐξισωθῇ πρὸς τὴν ζήτησιν, πρᾶγμα τὸ ὅποιον συμβαίνει συχνά,

ἡ ἀντικειμενικὴ ἀξία θὰ μεταβληθῆ καὶ ἐὰν ἀκόμη διὰ τὴν παραγωγὴν δεδομένον ἀγαθῶν ἀπαιτεῖται «ἡ ἰδία παραγωγικὴ δύναμις ὡς καὶ πρότερον».

Προφανῶς αὐτὸ τὸ ὅποσον ὁ Davidson εἶχε κατὰ νοῦν ἦτο τὸ ἑξῆς: Ἡ παραγωγὴ κάθε μονάδος τοῦ ἀγαθοῦ X ἀπαιτεῖ 12 ὥρας ἐργασίας καὶ 16 ὥρας λειτουργίας μηχανῆς διὰ νὰ ἰκανοποιηθῆ ἡ ζήτησις 100.000 μονάδων ἀνά χρονικὴν περίοδον τοῦ ἐν λόγῳ ἀγαθοῦ. Πλήρης ἀπασχόλησις καὶ συνθήκαι ἰσορροπίας ὑφίστανται εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ διὰ κάποιον λόγον ἡ ζήτησις τοῦ X μειοῦται εἰς τὰς 50.000 μονάδας κατὰ χρονικὴν περίοδον. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὀρισμένη ποσότης ἐργασίας καὶ μηχανῶν πρέπει νὰ μεταφερθοῦν ἀπὸ τὸν κλάδον παραγωγῆς τοῦ X εἰς ἄλλους τομεῖς τῆς οἰκονομίας. Αὐτὸ προκαλεῖ ὀρικλάδον παραγωγῆς τοῦ X εἰς ἄλλους τομεῖς τῆς οἰκονομίας. Αὐτὸ προκαλεῖ ὀρισμένης μεταβολᾶς εἰς τοὺς λόγους τῶν χρησιμοποιουμένων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς εἰς τοὺς τομεῖς τῆς οἰκονομίας πρὸς τοὺς ὁποίους μετακινοῦνται οἱ συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ κλάδος τῆς παραγωγῆς τοῦ X, ἀφοῦ προσαρμόσῃ τὴν προσφορὰν του πρὸς τὴν μειωμένην ζήτησιν, παράγει τώρα κάθε μονάδα τοῦ ἀγαθοῦ μὲ συνδυασμὸν 16 ὥρων ἐργασίας καὶ 12 ὥρων λειτουργίας τῶν μηχανῶν. Καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις, «ἡ ἰδία ποσότης παραγωγικῆς δυνάμεως» ἀπαιτεῖται κατὰ μονάδα τοῦ X — δηλ. 28 ἐργασίμους ὥρας καὶ ὥρας λειτουργίας τῆς μηχανῆς, αἱ ὁποῖαι συνδυάζονται μὲ διαφορετικὰς ἀναλογίας μετατὴν μείωσιν τῆς ζήτησεως. Τώρα, ἐὰν ὁ ἀρχικὸς λόγος ἀνταλλαγῆς ὥρων ἐργασίας πρὸς τὰς ὥρας λειτουργίας τῆς μηχανῆς παραμείνῃ ἀμετάβλητος πρὸ τῆς μείωσεως καὶ μετὰ τὴν μεταβολὴν τῆς ζήτησεως, καὶ ἐὰν ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι 1 ὥρα ἐργασίας: 1,5 ὥρα λειτουργίας τῆς μηχανῆς, τότε ἡ ἀντικειμενικὴ ἀξία μιᾶς μονάδος παραγωγῆς τοῦ X ἐκπεφρασμένη εἰς μονάδας τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου συντελεστοῦ τῆς παραγωγῆς (δὲν ἐνδιαφέρει ποῖαν ἀλλὰ ἐδῶ τὸ ἐκφράζω εἰς ὥρας ἐργασίας) θὰ εἶναι 22,67 ὥρες ἐργασίας κατὰ μονάδα τοῦ X πρὸ τῆς μείωσεως τῆς ζήτησεως. Μετὰ τὴν μείωσιν τῆς ζήτησεως θὰ ἀυξηθῆ εἰς 24 ὥρας ἐργασίας, «ἂν καὶ ἡ ἰδία ποσότης παραγωγικῆς δυνάμεως» χρησιμοποιεῖται εἰς ἄμφοτέρας τὰς περιπτώσεις κατὰ μονάδα τοῦ X. Τὸ ἐπιχειρημα αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἐὰν δύναται τις νὰ ὀμιλήσῃ περὶ τῆς ἰδίας ποσότητος τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως» ὅταν ἡ ἀναλογία τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς μετεβλήθῃ. Ὁ Davidson ἦτο ἐνήμερος τῆς δυσκολίας αὐτῆς ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν περικοπὴν, ἡ ὁποία ἀκολουθεῖ:

«Ἡ ἀρχὴ αὐτῆ (ὅτι τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα παράγονται ἀπὸ τὴν αὐτὴν ποσότητα τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως ἢ συντελεστᾶς τῆς παραγωγῆς οἱ ὁποῖοι παριστοῦν σταθερὰ μεγέθη ἀντικειμενικῆς ἀξίας) βασίζεται εἰς ἐννοίας τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως, καὶ ὀρισμένας «ποσότητος παραγωγικῆς δυνάμεως», αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν εἰσέτι μελετηθῆ εὔτε κατανοηθῆ πλήρως. Αὐτὸ ὀφείλεται ἰδιαιτέρως εἰς τὸ γεγονός ὅτι ὑπάρχουν διαφορετικὰ εἶδη παραγωγικῆς δυνάμεως καὶ διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἐννοίαν μιᾶς γενικῆς παραγωγικῆς δυνάμεως ἔχομεν ἀνάγκην ἐνὸς κοινοῦ παρονομαστοῦ...» (E.T., 1923, σελ. 229).

Ἡ μέθοδος τῆς μερικῆς ἰσορροπίας τοῦ Davidson διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος τῆς μετρήσεως τῆς ἀντικειμενικῆς ἀξίας δὲν ἦτο περισσώτερον

ἐπιτυχῆς τοῦ Ricardo. Μία περισσότερον ἀποτελεσματικῆ, ἂν καὶ μὴ πλήρως πειστικῆ προσπάθεια εἶναι ἐκείνη τοῦ Sraffa²⁵. Ἀπὸ τὴν συνολικὴν παραγωγὴν ἐπιλέγει ἓνα ὑποσύνολον «βασικῶν ἀγαθῶν», ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται ὡς εἰσροαὶ εἰς τὴν παραγωγὴν ὄλων τῶν ἀγαθῶν συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν «βασικῶν», τὰ ὁποῖα «βασικά ἀγαθὰ» ἐνοποιοῦνται εἰς ἓνα «ἀγαθὸν - κανόνα» (standard commodity). Τὸ ἀγαθὸν κανὼν ἀποτελεῖ τὸ ἀμετάβλητον μέτρον τῆς ἀξίας κατὰ τὸν Sraffa. Τὸ ἀμετάβλητον ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς μεθόδου τῆς ἐνοποιήσεως (aggregation), διότι τὰ «βασικά» χρησιμοποιοῦνται ὡς εἰσροαὶ διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ «ἀγαθοῦ - κανόνος» μόνον με σταθερὰν ἀναλογίαν, δηλ. με τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν με τὴν ὁποῖαν τὰ βασικά ἀγαθὰ συμμετέχουν εἰς τὴν συνολικὴν παραγωγὴν. Αὐτὸ τὸ μᾶλλον ἀφηρημένον ὑπόδειγμα εἰσροῶν — ἐκροῶν ἀποφεύγει τὴν ἀσυμμετρίαν τῆς ἐργασίας ἐν σχέσει πρὸς τὸν συντελεστὴν κεφάλαιον. Ἐδῶ δὲν εἶναι τὸ μεταβλητὸν τῆς ἀναλογίας εἰς τοὺς συνδυασμοὺς τῶν εἰσροῶν διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν «βασικῶν» πὺ ἐνδιαφέρει, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ σταθερὸν ποσοστὸν συμμετοχῆς τῶν «βασικῶν» εἰς τὸ «ἀγαθὸν κανόνα». Τὸ ὅτι τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Sraffa δημιουργεῖ περισσότερα προβλήματα ἀπὸ ὅσα λύει εἶναι ἄλλο θέμα. Ἀναφέρεται ἐδῶ διότι ὑποδεικνύει τὸν τρόπον λύσεως ὀρισμένων προβλημάτων τὰ ὁποῖα ἀντιμετώπισεν ὁ Davidson.

Τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀντιμετώπισεν ὁ Davidson κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἀντικειμενικῆς ἀξίας τὸν ἐλύθησαν μὲν ἀλλὰ δὲν τὸν ἀπεγοήτευσαν, διότι ἐτόνισεν:

«Τώρα εἶναι δυνατόν νὰ ριφθῇ ὀλίγον φῶς εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ἀντικειμενικῆς ἀξίας ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀγαθοῦ εἰς διαφορετικὰ χρονικὰ σημεῖα διὰ μιᾶς σειρᾶς ἐρευνῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ αἰτία τῶν μεταβολῶν τῶν σχέσεων τῶν τιμῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀγαθῶν καὶ τὴν συσχέτησιν αὐτῶν τῶν αἰτίων πρὸς τὰς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ἐπηρεάζουν τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν πώλησιν τῶν ἀγαθῶν κ.λπ.» (E.T., 1923, σελ. 229).

Τὸ τελευταῖον ἀπετέλεσε μεγάλην παραγγελίαν — πολὺ μεγάλην διὰ τοὺς χρόνους τοῦ Davidson, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ διὰ τοὺς ἰδικούς μας — ἐὰν ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὴν διάρθρωσιν τῆς ἀγορᾶς καὶ τὴν ἀνάλυσιν εἰσροῶν ἐκροῶν. Ἐνῶ ὁ Davidson ἄφησε τὰ προβλήματα αὐτὰ ἄλυτα, ἐπέμενε ὅμως ὅτι πολλὰ δύναται νὰ γίνουσι γνωστὰ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν συμπεριφορὰν τῶν ἀντικειμενικῶν ἀξιών καὶ αὐτὴ ἢ γνῶσις, παρὰ τὰς ἀτελείας τῆς ἔχει σημασίαν ὡς ὁδηγὸς διὰ τὴν ἄσκησιν τῆς ὀρθολογικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς καὶ ἰδιαιτέρως τῆς νομισματικῆς.

γ. Τὸ «πρόβλημα τοῦ μετασχηματισμοῦ» τοῦ Davidson. Ἡ ἔκφρασις τῶν «ἀντικειμενικῶν» οἰκονομικῶν ἀξιῶν εἰς τιμὰς

Ἡ ἀντικειμενικὴ ἀξία δύναται νὰ παρατηρηθῇ ἐμμέσως εἰς τὸν λόγον ἀνταλλαγῆς ἢ τὰς τιμὰς τῶν ἀγαθῶν καὶ εἰς τὰς μεταβολὰς τῶν κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς χρονικῆς περιόδου. Αἱ τιμαὶ προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἀλληλεξάρτησιν τοῦ χρήματος καὶ τῶν ἀγαθῶν κατὰ τὴν διαδικασίαν τῆς ἀνταλλαγῆς. Τοῦτο

μέ την σειράν του δημιουργεί τὸ πρόβλημα τῆς ρυθμίσεως τοῦ νομισματικοῦ μηχανισμοῦ οὕτως ὥστε αἱ τιμαὶ τῶν ἀγαθῶν ν' ἀντικατοπτρίζουν τὴν ἀντικειμενικὴν ἀξίαν τῶν ἀγαθῶν. Ὁ Davidson ἐτοποθέτησε τὸ πρόβλημα αὐτὸ τοῦ «μετασχηματισμοῦ» κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον:

«Εἶναι βασικῆς σημασίας νὰ ἐκφράζονται πάντοτε ἀκριβῶς αἱ ἀξίαι τῶν ἀγαθῶν. Ἀλλὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀντικειμενικῆς ἀξίας τῶν ἀγαθῶν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸν ἀμέσως ἀλλὰ μόνον μέσφ τῶν τιμῶν τῶν ἀγαθῶν. Κατ' ἀκολουθίαν ἔχει μεγάλην σημασίαν νὰ ἐκφράζον αἱ τιμαὶ τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀξίαν των ἀκριβῶς.

Ἡ τιμὴ τοῦ ἀγαθοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ δύο παράγοντας - τὴν ἰδίαν τοῦ ἀξίαν καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ χρήματος. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ τιμὴ του δὲν εἶναι πάντοτε ἢ ἀκριβῆς ἐκφρασις τῆς ἀξίας του. Τοῦτο δύναται νὰ συμβῇ μόνον ὅταν ἡ ἀξία τοῦ χρήματος εἶναι σταθερά. Μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν μεταβολαὶ εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ ἀγαθοῦ προκαλοῦν μεταβολὰς εἰς τὴν τιμὴν του.

Χρῆμα τοῦ ὁποίου ἡ ἀξία κυμαίνεται εἶναι ἐπικίνδυνον ἐπειδὴ ἐξαπατᾷ τὸ κοινὸν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς μεταβολὰς τῆς ἀξίας τῶν ἀγαθῶν. Αἱ διακυμάνσεις εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ χρήματος ἀποκρύπτουν μεταβολὰς τῆς ἀξίας τῶν ἀγαθῶν αἱ ὁποῖαι ἐπραγματοποιήθησαν καὶ δημιουργοῦν τὴν ἰδέαν μεταβολῆς τῆς ἀξίας ἀκεῖ ὅπου αὐτὴ δὲν ὑφίσταται. Αὐτὸ προκαλεῖ δευτερευούσας ἀλυσιδωτὰς ἀντιδράσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι δυνατόν νὰ προκαλέσουν μεγάλας, ἐνίοτε δὲ τεραστίας ζημίας εἰς τὴν οἰκονομίαν. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ζοῦν ὑπὸ τὰς συνθήκας τῆς παρούσης ὑφέσεως τὸ γνωρίζουν» (E.T., 1932, σελ. 106). Ἡ παράγραφος αὐτὴ, ἡ ὁποία ἐγράφη κατὰ τὴν περίοδον τῆς μεγάλης ὑφέσεως καὶ μίαν περίπου δεκαετίαν ἀργότερον ἀπὸ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἄρθρου τοῦ 1923, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μία εἰσαγωγή εἰς τὴν προσπάθειαν τοῦ Davidson τὸ 1923 νὰ λύσῃ τὸ «πρόβλημα τοῦ μετασχηματισμοῦ», μετὰ τὸ ὁποῖον τὸν ἔφερε ἀντιμέτωπον ἡ θεωρία τοῦ τῆς ἀξίας. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐπενόησεν ἕνα εὐφυὲς ἀπλοῦν ὑπόδειγμα, τὸ ὁποῖον θὰ σκιαγραφῆσωμεν ὅταν μᾶς δοθῇ τὸ κατάλληλον πλᾶσιον.

«Διὰ τὴν προσφορὰν ἀγαθῶν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕν μόνον ἀγαθόν, ἡ ἀξία τῆς μονάδος τοῦ ἐν λόγῳ ἀγαθοῦ εἶναι βασικῆς σημασίας, καὶ ἀπὸ αὐτὴν προσδιορίζεται ἡ ἀξία ὀλοκλήρου τῆς προσφορᾶς. Τὸ ἴδιον ἰσχύει καὶ μετὰ τὸν χρυσόν... ἐὰν θεωρήσωμεν τὸν χρυσὸν ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βιομηχανίαν ὡς σύννηθες ἀγαθόν.

Δὲν εἶναι ὅμως βέβαιον κατὰ πόσον ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἐφαρμόζεται εἰς τὴν προσφορὰν τοῦ χρήματος ὅταν τὸ χρῆμα ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ χρυσόν, ἀντιστοίχως ἐὰν ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν καλουμένην «ἐλευθέραν κυκλοφορίαν»... τὸ μὴ μετατρέψιμον χαρτονόμισμα, ἢ ὑλικὴ ἀξία τοῦ ὁποίου εἶναι μηδαμινὴ, εἶναι ὁ χαρακτηριστικὸς τύπος τῆς ἐλευθέρας κυκλοφορίας.

Τώρα διὰ νὰ μελετήσω πῶς δημιουργεῖται ἡ ἀξία τοῦ χρήματος - καὶ πῶς μειοῦται - θὰ χρησιμοποίησω ὡς ἀντικείμενον τῆς ἐρευνῆς μου δύο τύπους χρήματος τὴν «ἐλευθέραν» καὶ τὴν «περιορισμένην» κυκλοφορίαν - ἢ πρῶτον ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ μὴ μετατρέψιμον χαρτονόμισμα καὶ ἡ δευτέρα εἰς τὰ χρυσὰ νομίσματα.

Όταν ἐρχόμεθα εἰς τὴν προσφορὰν τοῦ χρήματος, εἶναι ἡ ἀξία τῆς προσφορᾶς ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ κύριον γεγονός, οὕτως ὥστε ἡ ἀξία τῶν χρηματικῶν μονάδων ποῦ ἀποτελοῦν τὴν προσφορὰν προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν ἀξίαν τῆς προσφορᾶς. Κατ' ἀκολουθίαν, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν προσφορὰν τοῦ χρήματος, ἰσχύει τὸ ἀντίθετον ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀντικειμενικὴν ἀξίαν, ἀπὸ αὐτὸ τὸ ὅποιον ἰσχύει διὰ τὴν προσφορὰν ἐνὸς ἀγαθοῦ. Καὶ αὐτὸ ἰσχύει ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐὰν ἡ προσφορὰ τοῦ χρήματος ἀποτελεῖται ἀπὸ μὴ μετατρέψιμον χαρτονόμισμα ἢ ἀπὸ χρυσόν» (E.T. 1923, σελ. 215 - 216).

Ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς τῆς ἀσυνήθους θεωρίας, εἶναι δύσκολον νὰ ὀρισθῇ ἡ ἀξία τῆς «προσφορᾶς» ἢ τῆς «ποσότητος» τοῦ χρήματος, ἡ ὁποία θὰ εἶναι ἀνεξάρτητος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χρηματικῶν μονάδων-δολλαρίων ἐπὶ παραδείγματι ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀποτελεῖται, ἀλλὰ ὁ Davidson ἐπροχώρησεν:

«Τὸ μέγεθος τῆς προσφορᾶς τοῦ χρήματος δὲν ἐπηρεάζεται ποτε ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι αἱ χρηματικαὶ μονάδες ἀξάνουν ἢ μειοῦνται... Τὸ μέγεθος τῆς προσφορᾶς δύναται βεβαίως νὰ μεταβληθῇ ἀλλὰ ἡ μεταβολὴ αὐτῆ εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς μεταβολῆς τοῦ ἀριθμοῦ τῆς χρηματικῆς μονάδος. Πράγματι εἶναι δυνατόν ν' ἀξηθῇ ἡ προσφορὰ τοῦ χρήματος ἐνῶ ὁ ἀριθμὸς τῶν χρηματικῶν μονάδων μειοῦται». (Ibid σελ. 216).

Ἡ κυρία διαφορὰ μεταξὺ τῆς προσφορᾶς ἐνὸς ἀγαθοῦ καὶ τῆς προσφορᾶς τοῦ χρήματος ἐγκεῖται εἰς τὸ ὅτι ἡ προσφορὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἀποτελεῖ μίαν συλλογικὴν ὄντοτητα, δηλ. ἐν σύνολον τὸ ὅποιον ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀριθμὸν ἐπὶ μέρους τμημάτων, ἐνῶ τὰ τμήματα τὰ ὁποία ἀποτελοῦν τὴν προσφορὰν τοῦ χρήματος ἀποτελοῦν ὑποδιαιρέσεις τῆς προσφορᾶς εἰς μεγαλύτερον ἀριθμὸν τμημάτων ἀπὸ ὅ,τι προηγουμένως» (E.T. 1923, σελ. 217).

Ὁ Davidson προσεπάθησεν νὰ ἐλέγξῃ τὴν προηγουμένην πρότασιν δι' ἐνὸς ὑποδείγματος, τὸ ὁποῖον ἀπέβλεπε εἰς τὸ νὰ ἐξηγήσῃ πῶς ἡ «ἀντικειμενικὴ ἀξία» τῆς προσφορᾶς τοῦ χρήματος προσδιορίζεται ὑπὸ τὸ καθεστὸς ἐνὸς νομισματικοῦ συστήματος μὴ μετατρέψιμου χαρτονομίσματος ἀφ' ἐνός, καὶ ἐνός νομισματικοῦ συστήματος ὅπου τὸ χρῆμα ἀποτελεῖται ἀπὸ χρυσᾶ νομίσματα ἀφ' ἑτέρου. Ὅλα τὰ ὑφιστάμενα νομισματικὰ συστήματα περιέχουν στοιχεῖα καὶ τῶν δύο καθαρῶν τύπων καὶ ἐπομένως ἐὰν τὸ ὑπόδειγμα τοῦ ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀποδείξῃ τὴν πρότασιν του διὰ τὰ δύο «καθαρὰ» συστήματα, θὰ τὴν ἀπεδείκνυε κατ' ἀρχὴν δι' ὅλα τὰ ὑφιστάμενα. Τὸ κύριον μέρος τοῦ ὑποδείγματος τοῦ ἐπέμενε, καὶ δικαίως, ἐφηρμόζετο εἰς τὸ σύστημα τῶν χρυσῶν νομισμάτων. Ὑπὸ τὰς συνθήκας τοῦ παραδοσιακοῦ χρυσοῦ κανόνος, ποῦ ἀπεδέχετο τὴν ἐλευθέραν κοπὴν τῶν νομισμάτων, ἐλευθέραν εἰσαγωγὴν καὶ ἐξαγωγὴν χρυσοῦ, οἱ πολῖται εἶναι ἐλεύθεροι νὰ φέρουν χρυσόν εἰς τὸ νομισματοκοπεῖον διὰ τὴν κοπὴν νομισμάτων ὅπως εἶναι ἐλεύθεροι νὰ τήξουν τὰ χρυσᾶ νομίσματα καὶ νὰ μετατρέψουν τὸν νομισματικὸν χρυσόν εἰς ἐμπόρευμα. Κατ' ἀκολουθίαν τὰ χρυσᾶ νομίσματα εἶναι μία «ἀφανὴς προσφορὰ ἐμπορευμάτων», ἡ ἀντικειμενικὴ ἀξία τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀξίαν τῆς μονάδος τοῦ ἀγαθοῦ, ἐνῶ συγχρόνως ἀποτελοῦν ὑποδιαιρέσεις τῆς «προσφορᾶς» τοῦ χρήματος, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἀξία

θεται ὅτι εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὰς ἀντιστοιχοῦσας ἀντικειμενικὰς ἀξίας εἶναι $1a=3\beta=2c=4d=6e=0,1350f$. Ἐὰν χρησιμοποιήσωμεν τὸ ἀγαθὸν b ὡς numeraire, αἱ ἀντικειμενικαὶ ἀξίαι ὄλων αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν ἐκπεφρασμέναι εἰς τιμὰς τοῦ b θὰ εἶναι:

$$\begin{aligned} 1000 \alpha &= 3000 \beta \\ 2000 \beta &= 2000 \beta \\ 3000 c &= 4500 b \\ 6000 d &= 4500 b \\ 12000 e &= 6000 b \\ 100 f &= 2225 b \\ \hline \text{Σύνολον} &= 22225 b. \end{aligned}$$

Ἡ ἀντικειμενικὴ ἀξία τῆς προσφορᾶς τοῦ χρυσοῦ χρήματος ἰσοῦται πρὸς ἐκείνην τοῦ ὄγκου τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα ἀνταλλάσσονται μέσω αὐτοῦ εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου καί, ἐπομένως, εἶναι 22.225 b . Ἡ ἀξία ἑνὸς gulden εἶναι τὸ ἐν χιλιοστὸν τοῦ 22.225 b δηλ. ἡ ἴδια ἀξία ἐκπεφρασμένη εἰς b μῖς μονάδος τοῦ f , τοῦ χρυσοῦ ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖται διὰ βιομηχανικοὺς σκοποὺς. Ἡ τιμὴ τοῦ χρυσοῦ (mint price of gold) θὰ εἶναι 22.225 μονάδες τοῦ b ἢ τὸ ἰσοδύναμόν της ἐκπεφρασμένον εἰς a , c , d καὶ e , κατὰ gulden.

Κατ' ἀκολουθίαν, ἡ παραγωγή τῶν ἀγαθῶν a , b , c , d καὶ e αὐξάνει κατὰ 10%, μὲ σταθερὸν λόγον ἐκροῆς/εἰσροῆς - δηλ. χωρὶς μεταβολὰς εἰς τὴν παραγωγικότητα - ἐνῶ τόσον ἡ προσφορὰ τοῦ χρυσοῦ χρήματος ὅσον καὶ τοῦ χρυσοῦ διὰ βιομηχανικὴν χρῆσιν παραμένει σταθερά. Ἡ αὐξησις τῆς ποσότητος τῶν ἀγαθῶν a ἕως e καθιερώνει νέους λόγους ἀνταλλαγῆς ἐν σχέσει μὲ τὸ ἀγαθὸν f , δηλ. τὸν χρυσὸν ποῦ προορίζεται διὰ βιομηχανικὴν χρῆσιν. Διὰ τὰ ἀπλουστεύσωμεν τὰ πράγματα, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ λόγοι ἀνταλλαγῆς τοῦ a ἕως τὸ e ἐν σχέσει πρὸς τὸ f μειοῦνται ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὴν ποσοτικὴν αὐξησιν τῶν ἐν λόγῳ ἀγαθῶν. Οὕτως οἱ νέοι λόγοι ἀνταλλαγῆς θὰ εἶναι: $1,1 a=3,3b=2,2c=4,4d=6,6e=0,1350f$. Ἡ ἀξία ὄλων αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν εἰς τὰς νέας τῶν ποσότητος δύναται καὶ πάλιν νὰ ἐκφρασθῇ εἰς μονάδας τοῦ b ὡς ἀκολούθως:

$$\begin{aligned} 1100 a &= 3300 b \\ 2200 b &= 2200 b \\ 3300 c &= 4950 b \\ 6600 d &= 4950 b \\ 13200 e &= 6600 b \\ 100 f &= 2445 b \\ \hline \text{Σύνολον} &= 24.445 b \end{aligned}$$

Ἡ ἀξία τῆς προσφορᾶς τοῦ χρυσοῦ χρήματος ηὐξήθη, φυσικὰ, εἰς τὰ 24445 b καὶ ἐκείνη ἐκάστου gulden εἰς 24445 b , ἡ ἀξία τοῦ ὁποίου ἰσοῦται ἀκριβῶς πρὸς τὴν μονάδα τοῦ βιομηχανικοῦ χρυσοῦ τοῦ ἰδίου βάρους καὶ καθαρότητος. Ἀλλὰ ἡ τιμὴ τοῦ χρυσοῦ (mint price of gold) παρέμεινε εἰς τὰ 22225 b κατὰ gulden,

τουλάχιστον πρὸς τὸ παρόν. Συμφέρει τώρα εἰς τὰ μέλη τῆς κοινότητος νὰ ἀποκτήσουν gulden ἀντὶ 22.225 b καὶ νὰ τὰ πωλήσουν εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι ζητοῦν χρυσὸν διὰ βιομηχανικὴν χρῆσιν πρὸς τῆξιν ἀντὶ 2444 b δι' ἕκαστον gulden. Ἀποτέλεσμα αὐτοῦ εἶναι ὅτι, ἀπὸ ποσοτικῆς ἀπόψεως, ἡ προσφορά τοῦ χρήματος καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν gulden ἐν κυκλοφορίᾳ θὰ μειωθοῦν, ἴσως κατὰ 100 gulden. Συγχρόνως ὁμως ἡ προσφορά τοῦ βιομηχανικοῦ χρυσοῦ θὰ ἀυξηθῇ ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀγαθὰ α ἕως ε. Ἐπομένως ὁ λόγος ἀνταλλαγῆς τοῦ χρυσοῦ πρὸς τὰ ἀγαθὰ μεταβάλλεται καὶ πάλιν, ἀλλὰ τώρα εἰς βάρος τοῦ βιομηχανικοῦ χρυσοῦ, ἡ ἀξία τοῦ ὁποίου ἐκπεφρασμένη εἰς b θὰ εἶναι μικροτέρα ἀπὸ 24.445 b καὶ πιθανὸν κάπως μεγαλύτερα τοῦ 22.225 b. Αὕτη ἦτο ἡ οὐσία τοῦ ὑποδείγματος τοῦ Davidson, τὸ ὁποῖον διετύπωσε κατὰ τρόπον δυσνόητον καὶ ἀτελεῖ, ἀλλὰ περὶ τοῦ ὁποίου εἶπε τὰ ἐξῆς:

«Ἡ ἀρχὴ ὅτι ἡ ἀντικειμενικὴ ἀξία τοῦ ὄγκου τῶν ἀγαθῶν μὲ τὰ ὁποῖα ἀνταλλάσσεται ἡ προσφορά τοῦ χρήματος προσδιορίζει τὴν ἀξίαν του ἐφαρμόζεται ἐπίσης εἰς τὴν χρηματικὴν προσφορὰν τοῦ χρυσοῦ. Ἀλλὰ αὐτὸς ὁ προσδιορισμὸς πραγματοποιεῖται ὑπὸ ἐξωτερικᾶς συνθήκας... Ἡ προσφορά τοῦ χρυσοῦ χρήματος εἶναι μιὰ κρυφὴ προσφορὰ ἀγαθοῦ καὶ τὸ γεγονός αὐτὸ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸ νὰ διαχωρίσῃ τὴν ἀντιστοιχίαν μεταξὺ τῆς ἀξίας τῆς προσφορᾶς τοῦ χρυσοῦ χρήματος καὶ τοῦ ὄγκου τῶν ἀγαθῶν τὰ ὁποῖα ἀνταλλάσσονται μὲσω αὐτοῦ. Ἀλλὰ κάθε τάσις αὐτοῦ τοῦ εἶδους σταματᾷ αὐτομάτως ἐπειδὴ εἴτε μέρος τοῦ χρυσοῦ χρήματος μεταφέρεται εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ βιομηχανικοῦ χρυσοῦ εἴτε διότι βιομηχανικὸς χρυσὸς μεταφέρεται εἰς τὴν προσφορὰν τοῦ χρυσοῦ χρήματος. Τὸ πρῶτον συμβαίνει ἐὰν ἡ ἀξία τῆς προσφορᾶς τοῦ χρυσοῦ χρήματος εἶναι νὰ ὑπερβῇ τὴν ἀξίαν τοῦ ἀγαθοῦ. Τὸ δεύτερον συμβαίνει εἰς τὴν ἀντίθετον περίπτωσιν» (Ibid, σελ. 222).

Εἰδικῶς ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ὑπόδειγμά του, ἐδέχθη ὅτι δὲν ἀπεδείκνυε τόσον σαφῶς ὅσον θὰ τὸ ἐπεθύμει «ὅτι ἡ ἀξία τῆς προσφορᾶς τοῦ χρήματος δὲν δύναται ν' ἀυξηθῇ ἀπλῶς διὰ τῆς ἀυξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χρηματικῶν μονάδων». Ἡ ἀρχὴ αὕτη, ἐπέμενε, ἐφηρμόζετο ἐξ ἴσου τόσον εἰς τὴν προσφορὰν τοῦ μὴ μετατρεψίμου χαρτονομίσματος ὅσον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ χρήματος ὑπὸ τὸ καθεστὼς τοῦ χρυσοῦ κανόνος. Ὁ λόγος διὰ τὸν ὅποιον τὸ ὑπόδειγμά του δὲν ἐνεφάνιζε ἀυξήσιν τῶν χρηματικῶν μονάδων ἦτο ὅτι ὑπέθεσε ἕνα σύστημα χρυσῶν νομισμάτων μὲ συγκεκριμένον ἀριθμὸν μονάδων (νομισμάτων). Ἐξ ὑποθέσεως ὁμοίως δὲν ἦτο εἰς τὴν θέσιν ν' ἀποδείξῃ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διαιρέσεως τοῦ χρυσοῦ χρήματος εἰς μεγάλον ἀριθμὸν ἐπὶ μέρους μονάδων. Ἐν τούτοις, προσέθεσε, τροποποιῶν ἐλαφρῶς τὸ ὑπόδειγμά του, ἡ ἀρχὴ τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑπ' ὄψιν τοῦ ἀπεδεικνύετο ὡς ἀκολουθῶς:

«Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι ἀντὶ τοῦ χρυσοῦ ἔχομεν μόνον μὴ μετατρέψιμα χαρτονομίσματα, μὲ πλῆρες κάλυμμα χρυσοῦ, ὁ ὁποῖος ὁμοίως δὲν κυκλοφορεῖ (Τὰ πιστοποιητικὰ χρυσοῦ εἰς τὰς Η.Π.Α. τὰ ὁποῖα ἐκυκλοφόρουσαν μέχρι τὸ 1930 θὰ ἀπετέλουν τὸ κατάλληλον παράδειγμα ἐὰν δὲν ἦσαν μετατρέψιμα καὶ ἐὰν δὲν ἀπετέλουν ἕνα μικρὸν τμήμα τῶν χρησιμοποιουμένων τότε μέσων πληρωμῆς).

Ἄς υποθέσωμεν ἀκόμη ὅτι παρήχето ἡ διαβεβαίωσις εἰς τὸ κοινὸν ὅτι δὲν θὰ ἐξεδίδοντο χαρτονομίσματα περισσότερα ἀπ' ὅσα ἐπέτρεπον τὰ ἀποθέματα χρυσοῦ. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἐὰν ὁ ἀριθμὸς τῶν μονάδων τοῦ χρήματος, τῶν χαρτονομισμάτων, αὐξηθῆ, ἡ αὕξησις αὐτὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μειωθῆ καὶ ν' ἀντιστραφῆ διὰ τῆς μεταφορᾶς χρυσοῦ ἀπὸ τὴν προσφορὰν τοῦ χρήματος εἰς τὴν βιομηχανικὴν χρῆσιν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἐπομένως ἡ ἀξία τῆς χρηματικῆς μονάδος θὰ μειωθῆ ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὴν αὕξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χρηματικῶν μονάδων -δηλ. ἡ αὕξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χρηματικῶν μονάδων θὰ ἐνεργήσῃ ὡς ἐὰν νὰ ἠδύζαντο ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ μέρους χρηματικῶν μονάδων εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ προσφορὰ τοῦ χρήματος» (Ibid, σελ. 223).

Δεδομένου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χρηματικῶν μονάδων εἰς αὐτὸ τὸ σύστημα, ἐὰν καὶ μόνον ἐὰν τὸ V, ἡ ταχύτης κυκλοφορίας τοῦ M, παρέμενε σταθερὸν ἢ ἀνελαστικόν, πρὸς τὸ ἐπίπεδον τιμῶν, ἡ ἀξία τῆς χρηματικῆς μονάδος, θὰ προσδιωρίζετο μέσῳ τοῦ ὄγκου τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸ ἀντικείμενον τῆς συναλλαγῆς. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἡ διατύπωσις τοῦ Davidson διέφερεν ἐκείνης τοῦ Wicksell, ὁ ὁποῖος ὑπέθεσεν ἕνα καθαρὸν πιστωτικὸν σύστημα, εἰς τὸ ὁποῖον τὸ V παρουσίαζε ἄπειρον ἐλαστικότητα καὶ, ἐπομένως τὸ ἐπίπεδον τιμῶν ἦτο ἀπροσδιόριστον²⁶.

Εἰς τὴν περαιτέρω συζήτησιν ὁ Davidson ἀνέλυσε τοὺς παράγοντας μεταβολῆς τῆς ταχύτητος κυκλοφορίας. Ὡδηγήθη εἰς νέα ἢ ἀσυνήθη συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα ἐπιβεβαίωσαν τὴν πεποίθησίν του ὅτι αἱ νομισματικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἔχουν τὴν δυνατότητα ἀμέσου ἐλέγχου τοῦ V. Μᾶλλον θὰ ἔπρεπε νὰ προβλέπουν καὶ ν' ἀντιδρῶν εἰς τὰς αὐτονόμους μεταβολὰς τοῦ V διὰ τῶν καταλλήλων μέτρων τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς.

Ὁ Davidson δὲν ἐγνώριζε τὴν ἔννοιαν τῆς ζητήσεως τῶν «πραγματικῶν» ὑπολοίπων. Ἐπομένως ἡ ἀνάλυσις τοῦ V δὲν συμβάλλει εἰς τίποτε εἰς τὰς συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν κατὰ τὴν δεκαετίαν 1930 - 1940 μεταξὺ τοῦ Keynes καὶ τοῦ Pigou καὶ συνεχίσθησαν μεταξὺ τῶν κεύνσιανῶν καὶ τῆς σχολῆς τοῦ Σικάγου, ἡ ὁποῖα ἀναφέρεται εἰς τὸν ρόλον καὶ τὴν φύσιν τῆς προτιμήσεως ρευστότητος, τὰ πραγματικὰ ὑπόλοιπα καὶ τὰς ἄλλας μορφὰς τῶν ρευστῶν περιουσιακῶν στοιχείων καὶ εἰς τὴν εὐαισθησίαν τῆς ἐπενδύσεως καὶ τῆς ἀπασχολήσεως εἰς τὰς μεταβολὰς τοῦ τόκου. Ἐν τούτοις αἱ προτάσεις τοῦ Davidson ὅσον ἀφορᾶ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀξίαν τῆς προσφορᾶς τοῦ χρήματος καὶ τῶν μονάδων του ἠνοιξαν εὐρὸν πεδῖον διὰ τὴν μελέτην τοῦ ἐλέγχου ἢ τῆς ρυθμίσεως τοῦ νομισματικοῦ συστήματος. Εἰς τὸν τομέα αὐτὸν προέτεινε ὀρισμένους κανόνας, σκοπὸς τῶν ὁποίων ἦτο ἡ κατοχύρωσις τῆς ἀντικειμενικῆς ἀξίας τῶν τιμῶν τῶν ἀγαθῶν.

d. Ὁ κανὼν τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς τοῦ Davidson

Σκοπὸς τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς κατὰ τὸν Davidson ἦτο νὰ διατηρήσῃ τὸν νομισματικὸν μηχανισμόν οὐδέτερον εἰς τὰς ἀντικειμενικὰς ἀξίας τῶν ἀγαθῶν.

τῶν ἀγαθῶν» ἠδύνατο ν' ἀντικατασταθῆ μετὰ τὴν «ἀρνητικὴν αὔξησιν τῆς παραγωγικότητος» εἰς τὴν πρώτην τοῦ θεωρητικῆν διαμάχην μετὰ τὸν Wickcell²⁸.

Ὡς πρὸς τὴν ἀπάντησιν τοῦ Davidson ἐπὶ τοῦ πῶς ἡ νομισματικὴ ἀρχὴ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτύχῃ μηχανισμόν τοῦ χρήματος οὐδέτερον εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν ἀξίαν τῶν ἀγαθῶν, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ λησμονῆται ἕνας παράγων θεμελιώδης διὰ τὸ ἐπιχειρήματ' αὐτοῦ. Ὅταν ἔλεγεν ὅτι ἡ ἀρχὴ αὐξάνει ἢ μειώνει τὸν ἀριθμὸν τῶν χρηματικῶν μονάδων εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ προσφορά τοῦ χρήματος εἶχεν ὑπ' ὄψιν τοῦ τὴν «ταχύτητα» ὅπως καὶ τὴν «ποσότητα» τῶν χρηματικῶν μονάδων. Εἰς τὴν ὁρολογίαν τοῦ ἡ μεταβολὴ εἰς τὴν ταχύτητα ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὴν μεταβολὴν δεδομένου ἀριθμοῦ μονάδων. Μέρους τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Davidson ἦτο:

«Ὅταν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς οικονομικῆς ἀνάδου τῆς κοινότητος ἢ (ἀντικειμενικῆ) ἀξία τῆς προσφορᾶς τοῦ χρήματος αὐξάνη, κατὰ κανόνα ἐπέρχεται, καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπέρχεται, αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν οικονομικῶν μονάδων. Ἀλλὰ αὐταὶ αἱ δύο μεταβολαὶ εἶναι ἀνεξάρτητοι ἢ μία τῆς ἄλλης. Ἡ ἀξία τῆς προσφορᾶς τοῦ χρήματος θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχεν αὐξηθῆ καὶ ἐὰν ἀκόμη τοῦτο δὲν ὑπεδιαιρεῖτο εἰς μέγαν ἀριθμὸν μονάδων» (Ibid, σελ. 224).

«Διὰ νὰ μὴ ἐπέλθῃ οὔτε πληθωρισμὸς οὔτε ἀντιπληθωρισμὸς εἶναι ἀναγκαῖον ν' αὐξάνη ἢ ποσότης τοῦ χρήματος μετὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν μετὰ τὴν ὅποιαν αὐξάνει ὁ πληθωρισμὸς καὶ τὸ πραγματικὸν κεφάλαιον» (E.T. 1922, σελ. 102).

Τὰ ἀνωτέρω διευτυπώθησαν ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι δὲν μεταβάλλεται ἡ παραγωγικότης ὅταν ὁ πληθωρισμὸς (ἀκριβέστερον τὸ ἐργατικὸν δυναμικὸν) καὶ τὸ πραγματικὸν κεφάλαιον αὐξάνουν. Ὅταν ἡ παραγωγικότης αὐξάνει, τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἀπαντήσεως ἦτο:

«Ἐὰν ἡ ποσότης τοῦ χρήματος προσαρμόζεται εἰς τὰς μεταβολὰς τοῦ πληθωρισμοῦ καὶ τοῦ κεφαλαίου τότε, ὅταν ἡ παραγωγικότης αὐξάνη τὸ ἐπίπεδον τιμῶν - δηλ. ἡ τιμὴ τῆς μονάδος τοῦ συνθέτου ἀγαθοῦ, ποῦ παρίσταται διὰ τοῦ δείκτου τιμῶν - θὰ ἔπρεπε νὰ μειοῦται κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγικότητος καὶ ὅταν ἡ παραγωγικότης μειοῦται, τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν θὰ ἔπρεπε ν' αὐξάνη κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγικότητος. Ἡ τιμὴ αὐτῆς τῆς συνθέτου μονάδος θὰ ἔπρεπε νὰ μεταβάλλεται πρὸς τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν καὶ ἀναλογίαν μετὰ ἐκείνην τὴν ποσότητα τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως ποῦ ἀπαιτεῖται διὰ τὴν παραγωγὴν τῆς.

Αὐτὸ σημαίνει (καὶ ἐδῶ ὁ Davidson ὑποθέτει ὅτι δὲν ἐπέρχονται μεταβολαὶ εἰς τὸ ἐργατικὸν δυναμικὸν καὶ τὸ πραγματικὸν κεφάλαιον) ὅτι ἡ χρηματικὴ ἀξία τοῦ ἐτησίου προϊόντος θὰ ἔπρεπε νὰ παραμείνῃ σταθερὰ ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐὰν ἡ παραγωγικότης αὐξάνει ἢ μειοῦται... Ὅταν ἡ τιμὴ τῆς μονάδος τοῦ συνθέτου ἀγαθοῦ μεταβάλλεται κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν καὶ τὴν κατεύθυνσιν μετὰ τὴν ὅποιαν μεταβάλλεται ἡ ποσότης τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως (ἐργασία καὶ πραγματικὸν κεφάλαιον) ποῦ ἀπαιτεῖται διὰ τὴν παραγωγὴν τῆς, τὰ πρόσωπα μετὰ σταθερὸν εἰσόδημα θὰ λαμβάνουν πάντοτε διὰ τὸ εἰσόδημα αὐτὸ ἀγαθὰ τὰ ὅποια παράγονται ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ποσότητα παραγωγικῆς δυνάμεως», (E.T. 1922, σελ. 103 - 104).

Αὐτὸς λοιπὸν ἦτο ὁ χαρακτήρ τοῦ νομισματικοῦ τοῦ κανόνος καὶ ἡ λύσις τοῦ «προβλήματος τοῦ μετασχηματισμοῦ» τὸ ὁποῖον συνήντησε κατὰ τὴν διατύπωσιν τῆς ἀντικειμενικῆς του θεωρίας τῆς ἀξίας. Εἰς τὴν οὐσίαν ὁ κανὼν τῆς νομισματικῆς του πολιτικῆς συνίστατο εἰς τὴν κατάλληλον προσαρμογὴν τῆς ἀποτελεσματικῆς του ποσότητος τοῦ χρήματος (MV), οὕτως ὥστε ἡ χρηματικὴ ἀξία τοῦ καθαρῶ ἐθνικοῦ προϊόντος νὰ παραμένῃ σταθερά. Ἡ ἀποτελεσματικὴ ποσότης τοῦ χρήματος θὰ ἔπρεπε νὰ μεταβάλλεται μόνον ἐν ἀναλογία πρὸς τὴν προσφορὰν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πόρων τῆς οἰκονομίας. Ὁ κανὼν αὐτὸς ἐνθυμίζει τὰς ἀναλόγους προτάσεις αἱ ὁποῖαι διευτυπώθησαν ἀργότερον ἀπὸ τοὺς D.H. Robertson καὶ ἀκόμη ἀργότερον ἀπὸ τοὺς H.C. Simons καὶ Milton Friedman²⁹. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ μέσα ἐφαρμογῆς τοῦ κανόνος ὁ Davidson, μαζὶ με ἄλλους ἐξέχοντας οἰκονομολόγους τῶν τριῶν πρώτων δεκαετιῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος περιλαμβανομένου τοῦ Wicksell καὶ τοῦ Keynes (εἰς τὰ πρῶτα του ἔργα) ἔδωκε μεγάλην σημασίαν εἰς τὰς μεταβολὰς τοῦ τόκου ἐκ μέρους τῆς Κεντρικῆς Τραπεζῆς, μέσῳ τοῦ ποσοτικοῦ ἐλέγχου ὁ ὁποῖος ἀσκεῖται ἐπὶ τοῦ ὄγκου τοῦ χρήματος καὶ τῆς πίστεως ὑπὸ τοῦ προεξοφλητικοῦ τόκου τῆς τραπεζῆς τῆς πολιτικῆς τῆς ἀνοικτῆς ἀγορᾶς καὶ τὰς μεταβολὰς τῶν ὑποχρεωτικῶν καταθέσεων. Ἡ σειρὰ ἡ ὁποία ἐπηκολούθησεν ἔδειξε ὅτι τὸ βάρος τὸ ὁποῖον ἀνέλαβεν ἡ πολιτικὴ μέσῳ τοῦ τόκου ἦτο πολὺ μέγαλον.

Ὁ Davidson ἐγνώριζε ὠρισμένους (ὄχι βεβαίως ὅλους) τοὺς περιορισμοὺς εἰς τοὺς ὁποίους ὑπόκειται ἡ νομισματικὴ πολιτικὴ. Κατὰ τὴν ἄποψίν του ἡ μεγίστη ἀποδοτικότης τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ ὑπὸ τὸ καθεστῶς τοῦ χρυσοῦ κανόνος με ἐλευθέραν κοπὴν νομισμάτων εἰς σταθερὰν τιμὴν (mint price). Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς ἡ πολιτικὴ του προεξοφλητικοῦ τόκου ἦτο ἀδύνατον νὰ σταματήσῃ τὴν εἰσροὴν ἢ τὴν ἐκροὴν τοῦ χρυσοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἐλευθέρων κανόνων συναλλάγματος χρυσοῦ, ἡ νομισματικὴ ἰσχὺς τῆς κεντρικῆς θὰ ἀποδειχθῇ μὴ ἀποτελεσματικὴ ἐναντίον τῆς ἐκδόσεως χρήματος ὑπὸ τῆς κεντρικῆς θὰ ἀποδειχθῇ μὴ ἀποτελεσματικὴ ἐναντίον τῆς ἐκδόσεως χρήματος ὑπὸ τῆς κεντρικῆς θὰ ἀποδειχθῇ μὴ ἀποτελεσματικὴ ἐναντίον τῆς ἐκδόσεως χρήματος ὑπὸ τῆς κεντρικῆς τοῦ κράτους καὶ ἐναντίον τοῦ δανεισμοῦ τοῦ κράτους ἐκ τῆς κεντρικῆς τραπεζῆς. Ἡ νομισματικὴ πολιτικὴ εὐρίσκετο ἐπίσης ἐν ἀδυναμίᾳ ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀτελείας τῆς ἀγορᾶς ἐπὶ τῶν τιμῶν τόσο ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν τελικῶν ἀγαθῶν ὅσον καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς μεταβολῆς τῆς παραγωγικότητος. Ἀλλὰ τοῦτο εὐρίσκετο ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τὸν κανόνα τοῦ Davidson, διότι αἱ δυνάμεις αὐταὶ ἐπηρεάζουν τὴν «σπανιότητα» τῶν ἀγαθῶν πρὸς τὴν ὁποίαν τὸ ἐπίπεδον καὶ ἡ διάρθρωσις τῶν τιμῶν πρέπει νὰ προσαρμόζονται χωρὶς τὴν παρέμβασιν τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς³⁰.

Ὁ Davidson ὅμως δὲν εἶχεν ἀντιληφθῇ ὅτι ὁ μηχανισμὸς προσαρμογῆς ποὺ εἶχεν ὑπ' ὄψιν του δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λειτουργήσῃ ἐξ ἴσου ἀποτελεσματικῶς ὅταν αὐξήθῃ ἡ προσφορὰ τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΑΙ

(1) Bl. E. Lindahl, *Studies in the Theory of Money and Capital*, New York 1939. B. Ohlin *Some Notes on the Stockholm Theory of Saving and Investment*, *Economic Journal* XLVII (1939) G. Myrdal, *Monetary Equilibrium*, London 1939.

(2) 'Ο τίτλος τοῦ ἔργου αὐτοῦ εἶναι μετάφρασις τοῦ σουηδικοῦ πρωτοτύπου ἤτοι D. Davidson: *Bidrag till Lära om de Ekonomiska Lagarna för Kapitalbildningen*, Uppsala 1878. Εἰς τὰς ἐπομένους τέσσαρας ὑποσημειώσεις θὰ παραθέσω τοὺς τίτλους τῶν τεσσάρων συντόμων πραγματειῶν τοῦ Davidson εἰς τὰ Σουηδικά.

(3) D. Davidson, *Bidrag till Jordränteteorien Historia*, Uppsala 1880.

(4) D. Davidson, *Europas Centralbanker*, Uppsala 1886.

(5) D. Davidson, *Anmärkingar angående-förordningen*, Uppsala 1889.

(6) D. Davidson, *Om Beskattningsnormen vid Inkomstskatten*, Uppsala 1889.

(7) E. Heckscher, *David Davidson*, Vol. 2, *International Economic Papers* 1952, σελ. 120. Τὸ τμήμα τῆς ζωῆς καὶ τῆς σταδιοδρομίας τοῦ Davidson τοῦ ἀνωτέρου ἄρθρου ἐβασίσθη εἰς τὸ ἄρθρον τοῦ Heckscher. Ὁρισμένοι πληροφορία ἐλήφθησαν ἀπὸ ἄρθρον εἰς τὴν *Svenskt Biografiskt Lexikon* (Σουηδικὸν Βιογραφικὸν Λεξικὸν) ἀναφερόμενον εἰς τὸν Davidson ὑπὸ τοῦ B. Ohlin καὶ ἀπὸ σειρὰν ἐκ τριῶν ἄρθρων διὰ τοὺς Davidson, Wicksell καὶ Cassel ὑπὸ τὸν τίτλον *Svenskt Ekonomisk Teori efter 1879* (Σουηδικὴ Οἰκονομικὴ Θεωρία μετὰ τὸ 1879) ὑπὸ B. Guitafsson εἰς *Var Tid* (Τὰ Χρόνια μας), τόμ. 17 No 4 (1961), 119 ff.

(8) D. Hammarskjöld: *The Swedish Discussion on the Aims of Monetary Policy*, εἰς *International Economic Papers*, Vol. 5, 1955, σελ. 145.

(9) Heckscher, *Loc. Cit.*, σελ. 116.

(10) P. Jacobsson: *David Davidson*, εἰς *Ekonomisk Tidskrift* 1939, σελ. 1 ἐπ.

(11) Ἡ «πολιτικὴ ἀποκλεισμοῦ τοῦ χρυσοῦ» μοναδικὴ εἰς τὸν καιρὸν τῆς (1916 καὶ κατόπιν), καὶ τὴν ὁποίαν εἰσηγήθη ὁ Davidson εἰς τὸ *Ekonomisk Tidskrift*, 1915 σελ. 415-423, παρέσχε εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Σουηδίας, λόγῳ τῆς συνεχοῦς ἐκροῆς χρυσοῦ, τὸ δικαίωμα νὰ ἀναστειλῇ τὴν ἐλευθέραν κοπὴν χρυσοῦν νομισμάτων καὶ τὴν ἀγορὰν χρυσοῦ. Εἰς περιπτώσιν ἀγορᾶς χρυσοῦ ὅμως, ἡ Τράπεζα εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τὸν ἀγοράζῃ εἰς τὴν τιμὴν τῆς ἐλευθέρας ἀγορᾶς, ἡ ὁποία ἦτο μικρότερα ἀπὸ ἐκείνην, ἡ ὁποία ἴσχυε προπολεμικῶς. Ἀποτέλεσμα τούτου ἦτο νὰ ἀντιμνηθῇ ἐν σχέσει πρὸς τὸν χρυσὸν τὸ μὴ μετατρέψιμον σουηδικὸν νόμισμα, ἐν ἐπιθυμητὸν ἀποτέλεσμα διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ πληθωρισμοῦ εἰς τὴν Σουηδίαν. Ἐπὶ αὐτοῦ ὡς καὶ ἐπὶ ἄλλων ζητημάτων τῆς Σουηδικῆς Νομισματικῆς Πολιτικῆς ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁ Davidson ἤσκησε ἐπιρροὴν βλ. B. Thomas, *Monetary Policy and Crises, A Study of Swedish Experience*, London 1936, E. Heckscher, *Sweden, Norway, Denmark and Iceland During the World War*, Yale University 1930, καὶ C. G. Uhr, *Economic Doctrines of Knut Wicksell*, University of California Press, 1960 σελ. 292-306.

(12) H. von Mangoldt, *Grundriss der Volkswirtschaftslehre*, 1869, σελ. 140-152.

(13) D. Davidson, *Bidrag till Jorgränteteorien Historia*, loc. cit. σελ. 72, 88-89.

(14) D. Davidson, *Nagra Anmärkingar Om Lära om Samhällets Rätt till den «Oförtjänta» Vädestegringen a Jord* (Σχόλια ἀναφερόμενα εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ Δικαιώματος τῆς Κοινωνίας νὰ οἰκειοποιηθῇ τὴν ἔργειον «ὑπερπρόσοδον»), *Ekonomisk Tidskrift* 1907, σελ. 1-29. Den Engelska Jordvärdestegningsbeskattningen (Ὁ Βρετανικὸς Φόρος ἐπὶ τῆς Ἀξίας τῆς Γῆς) *Ekonomisk Tidskrift* 1911 σελ. 1-16. Den Nya Tyska Vädestegringsskatten (Ὁ Νέος Γερμανικὸς Φόρος ἐπὶ τῆς Ἀξίας τῆς Γῆς) *Ekonomisk Tidskrift* 1911, σελ. 172-178.

(15) D. Davidson, *Bör Offentliga Skulder Amorteras* (Θὰ ἔπρεπε ν' ἀποσβεσθῇ τὸ δημόσιον χρέος;) *Ekonomisk Tidskrift* 1927, σελ. 20-27.

(16) Ibid. σελ. 22.

(17) Ibid. σελ. 26.

(18) Ibid. σελ. 27.

(19) Ἡ «βιβλιοκρισία» τοῦ Davidson ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν Γενικὴν Θεωρίαν τοῦ Keynes, οὐδέποτε δλοκληρώθη, ὅπως ἀνεγνώρισεν ὁ ἴδιος ὁ Davidson. Ἦρχισε μὲ μιὰν σειρὰν τεσσάρων ἄρθρων τοῦ Davidson ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Nationalekonomien i Stöpsleisen». Εἰς ὅλα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πρῶτον ὅπου κατηγόρησε τὸν Keynes ὡς παρερμηνεύοντα τὸν Ricardo, ὁ Davidson ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν Γενικὴν Θεωρίαν καὶ ἠσχολήθη διὰ μακροῦ μὲ τὴν Νομισματικὴν Πολιτικὴν, τὰ αἷτια τῆς μεγάλης κρίσεως, τὴν ἄνω φάσιν τοῦ οικονομικοῦ κύκλου εἰς τὰς Η.Π.Α., τὴν θεραπείαν τῆς ὑποαπασχολήσεως κ.λπ. Εἰς ὄρισμένας μόνον περιπτώσεις ἐπανήρχετο εἰς τὴν Γενικὴν Θεωρίαν διὰ ν' ἀπομακρυνθῆ τελείως ἀπὸ αὐτὴν καὶ νὰ ἀσχολήθῃ μὲ θέματα ἄσχετα μὲ τὸν Keynes.

(20) D. Davidson, Till Fragan om Beikattning on Aktiebolags Vinst genom Progressiv Inkomstskatt (ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς Φορολογίας τῶν Ἐπιχειρήσεων διὰ τοῦ προοδευτικοῦ φόρου εισοδήματος) Ekonomisk Tidskrift 1931, σελ. 174.

(21) H. S. Ellis, German Monetary Theory 1905 - 1933 Harvard University Press 1934, σελ. 118.

(22) D. Davidson, Nagra Teoretiska Frågor (Θεωρητικὰ Ζητήματα) Ekonomist Tidskrift 1919, σελ. 231 - 259, Till Fragan om Penningårdets Reglering Under Kriget Och därefter (ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ κανονισμοῦ τῆς ἀξίας τοῦ χρήματος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ) Ekonomisk Tidskrift 1922, σελ. 205-252. Καὶ Till Fragan om Penningårdets Regleving under Kriget och därefter (ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ κανονισμοῦ τῆς ἀξίας τοῦ χρήματος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου καὶ ἔπειτα ἀπ' αὐτὸν) δεύτερον ἄρθρον μὲ τὸν ἴδιον μὲ τὸ προηγούμενον τίτλον Ekonomisk Tidskrift 1923. σελ. 191 - 194. Ἐπειδὴ θ' ἀναφέρομαι συχνὰ εἰς ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰ ἐν λόγῳ ἄρθρα θὰ γράφω, πρὸς ἀποφυγὴν ἐπαναλήψεων ἀντὶ τοῦ Ekonomisk Tidskrift τὰ ἀρχικὰ Ε.Τ.

(23) C. G. Uhr loc. cit. σελ. 263 - 305, Thomas loc. cit., B. Thomas, Monetary Doctrines of Professor Davidson Economic Journal XLV (Μάρτιος 1935) σελ. 36 - 50 καὶ D. Davidson Money Interest and Prices, 2d ed. Everston III., 1962.

(24) D. Ricardo, Absolute Value and Exchange Value, Vol. IV Works and Correspondence of David Ricardo, ἔκδοσις P. Sraffer, Cambridge 1951, σελ. 358 - 412.

(25) Sraffa P. Production of Commodities by Means of Commodities, Cambridge University Press 1960.

(26) Wicksell K. Interest and Prices (1898) μετάφρ. ὑπὸ Kahn R.F., London 1936, σελ. 122 καὶ Lectures on Political Economy, Vol. II (1906) μετάφρ. ὑπὸ Classen E., London 1936, σελ. 190 : Patinkin D., Money Interest and Prices Revised Ed. N.Y. 1965, Note E, σελ. 581.

(27) Cassel G. Money and Foreign Exchanges After 1914, London 1922 καὶ Fundamental Thoughts in Economics, N.Y. 1925.

(28) Βλ. λεπτομερῆ συζήτησιν διὰ τὴν διαμάχην μεταξὺ Wicksell Cassel καὶ Davidson διὰ τὴν νομισματικὴν θεωρίαν καὶ πολιτικὴν εἰς Uhr, C.G. loc. cit. σελ. 279 - 305.

(29) Robertson D.H. Banking Policy and the Price Level, Cambridge England 1926 Simons, H.C. Economic Policy for a Free Society, Κεφ. VII «Rules Versus Authorities in Monetary Policy» Chicago Univ. Press 1948 Friedman M. Essays in Positive Economics Part III «Monetary Theory and Policy» Chicago University Press 1953. A Program for Monetary Stability, Fordham Univ. Press N.Y. 1959.

(30) Οἱ περιορισμοὶ αὐτοὶ τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς ἐξεφράσθησαν σαφῶς ὑπὸ τοῦ Davidson εἰς τρία ἄρθρα «Spridda Studier Angående Prisstegringen» (Μελέται ἐπὶ τοῦ πληθωρισμοῦ) Ε.Τ. 1918 σελ. 119 - 133 «Nagra Teoretiska Frågor» (Θεωρητικὰ προβλήματα) ibid 1919, σελ. 221 - 259 καὶ Guldmynfortens Rationalisering (Λογικοποίησις τοῦ χρυσοῦ κανόνος) Ibid. 1923, σελ. 69 - 140.

(31) Lindahl E. loc. cit. καὶ Myrdal G. loc. cit.

ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ
ΕΠΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1974

Ἐπιμελεία κ. Ἀγγέλου Ἰ. Νίνου

Συμπληροῦντες τὴν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὰς «Σπουδὰς» (τόμοι 1971, σσ. 119-144 καὶ 1973, σσ. 318 - 324) ὁμότιτλον βιβλιογραφίαν μέχρι τέλους τοῦ ἔτους 1972, ἐπεκτείνομεν ταύτην διὰ τὰ ἐπόμενα δύο ἔτη, πρὸς ἐνημέρωσιν τῶν ἐνδιαφερομένων.

- Ἄ. Λ. Ἀδαμίδης: Τὸ μέγεθος καὶ τὸ κόστος τῶν ἀποθεμάτων εἰς τὰς οἰκονομικὰς μονάδας. Θεσσαλονίκη, 1970.
- Χ. Ἀδαμόπουλος: Ὁργάνωσις ἐπιχειρήσεων. Ἀθήναι, Ἑλληνικὸν Κέντρον Παραγωγικότητος, 1972.
- Χ. Ν. Ἀθανασόπουλος: Ἡγεσιολογία. Ἀθήναι, ἀνάτ. ἐκ περ. «Σπουδαί», 1972.
- Ν. Ἀποστολάτος: Ἀριθμητικοὶ ὑπολογισταί. Ἀθήναι, 1972.
- Ἄ. Ν. Βαβδάκης: Fortran IV. Ἀθήναι, 1972.
- Ἄ. Δ. Βατικιώτης: Γλῶσσα προγραμματισμοῦ Cobol. Τεύχη α' καὶ β'. Ἐκδοσις πολυγρ., Ἀθήναι, 1972.
- Ἄ. Δ. Βατικιώτης: Ἀσκήσεις Cobol. Τεύχη 2. Ἐκδοσις πολυγρ., Ἀθήναι 1972 καὶ 1973.
- Ἄ. Δ. Βατικιώτης: Ἡλεκτρονικοὶ ὑπολογισταί. Ἀρχαὶ προγραμματισμοῦ. Ἐκδοσις πολυγρ., Ἀθήναι, 1973.
- Κ. Βενετόπουλος: Εἰσαγωγή εἰς τὴν γλῶσσαν Fortran II καὶ τὸν προγραμματισμὸν τοῦ ἠλεκτρονικοῦ ὑπολογιστοῦ I.B.M. 1620. Θεσσαλονίκη, 1971.
- Κ. Βενετόπουλος: Ἀσκήσεις Fortran. Προβλήματα, λύσεις, προγράμματα. Ἐκδοσις πολυγρ., Θεσσαλονίκη, 1973.
- Δ. Γρηγοριάδης: Γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ μάρκετινγκ. Ἀθήναι, Παπαζήσης, 1973.

- Κ. Ν. Δερβιτσιώτης: Συστήματα παραγωγής. Σχεδίασις - ἀνάλυσις. Ἐκδόσις Σ. Ἀθανασοπούλου καὶ Σ. Παπαδάκη, 1974.
- Χ. Δ. Διακόπουλος: Μάρκετινγκ. Ἐρευνα ἀγορᾶς καὶ ἀνάπτυξις πωλήσεων. Τεύχη α' καὶ β'. Ἀθῆναι, 1974.
- Σ. Ἡ. Διάμεσης: Ἀγγλο-ἑλληνικὸν καὶ ἑλληνο-ἀγγλικὸν λεξικὸν ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν καὶ προγραμματισμοῦ. Ἀθῆναι, Κέντρον Πυρηνικῶν Ἐρευνῶν «Δημόκριτος», 1971.
- Σ. Ἡ. Διάμεσης: Ἀρχῆς ἀριστοποιήσεως συστημάτων αὐτομάτου ἐλέγχου καὶ ὁρολογία. Ἀθῆναι, Κέντρον Πυρηνικῶν Ἐρευνῶν «Δημόκριτος», 1972.
- Ἐθνικὸν Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον: Ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις εἰς τὸν χῶρον. Ἀθῆναι, Ε.Μ.Π., 1973.
- Ἐθνικὸν Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον: Συμπόσιον ἐπὶ τῶν προβλημάτων τοῦ περιβάλλοντος. Ἀθῆναι, Ε.Μ.Π., 1973.
- Ἑλληνικὴ Ἐταιρία Διοικήσεως Ἐπιχειρήσεων: Τὸ μάνατζμεντ εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἀθῆναι, 1972.
- Ἑλληνικὸν Κέντρον Παραγωγικότητος: Ἡ ἐγκατάστασις εἰς τὰς βιομηχανικὰς ζῶνας. Ἡ γαλλικὴ ἐμπειρία. Μετάφρασις ἐκ τῆς γαλλικῆς. Ἀθῆναι, 1973.
- Ἑλληνικὸν Κέντρον Παραγωγικότητος: Ἡ συνεχὴς διαγνωστικὴ τῆς ἐπιχειρήσεως, διὰ τῆς μεθόδου τῶν δεικτῶν. Μετάφρασις ἐκ τῆς γαλλικῆς τοῦ Μ. Σωτηρίου. Ἀθῆναι, 1973.
- Ἑλληνικὸν Κέντρον Παραγωγικότητος: Σωματομετρικὴ ἔρευνα, προτυποποιήσεως μεγεθῶν ὑποκαμίσου καὶ ὑποδήματος ἐνηλίκων ἀρρένων. Ἀθῆναι, 1973.
- R. Van Elstraete: Ἡ ἐπιστήμη ἐπεξεργασίας τῶν πληροφοριῶν. Μετάφραστὴς Κ. Λούβαρης. Ἀθῆναι, Πάμισος, 1973.
- Σ. Κ. Ζευγαρίδης: Συμβολὴ εἰς τὴν ὁρολογίαν μάνατζμεντ. Ἀθῆναι, Ἀθηναϊκὸν Ἰνστιτοῦτον Ἐκδόσεων «Ἐπικοινωνία», 1972.
- Σ. Κ. Ζευγαρίδης: Θεωρία τῆς ὁργανώσεως. Τόμος α', Ἡ δομὴ τῶν ὁργανώσεων. Ἀθῆναι, Παπαζήσης, 1973.
- Σ. Κ. Ζευγαρίδης: Τὸ ὑπόδειγμα «λογικὸς ἄνθρωπος». Κριτικὴ ὑπὸ τὸ πρῶτον τῆς ὁργανωτικῆς θεωρίας καὶ τῆς ἐπιστήμης τῶν πληροφοριῶν. Θεσσαλονίκη, ἀνάτ. ἐξ Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος Α.Β.Σ.Θ., 1973.
- Σ. Κ. Ζευγαρίδης: Θεωρία τῶν ὑπολογιστῶν. Ἀθῆναι, Παπαζήσης, 1974.

- Σ. Κ. Ζευγαρίδης: Έγχειρίδιον μηχανῶν καὶ συστημάτων ὀργανώσεως ἔργασίας. Ἀθήναι, Ἀθηναϊκὸν Ἰνστιτούτον Ἐκδόσεων «Ἐπικοινωνία», 1974.
- Σ. Κ. Ζευγαρίδης: Κυβερνητικὴ καὶ λογικὸς ἄνθρωπος. Εἰσαγωγή εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ἀποφάσεων. Ἀθήναι, Παπαζήσης, 1974.
- Σ. Ζομπανάκης: Δημόσιαι σχέσεις. Ἐκδοσις β'. Ἀθήναι, 1974.
- J. Humble: Μάνατζμεντ δι' ἀντικειμενικῶν σκοπῶν. Ἀθήναι, Ἐταιρία Διοικήσεως ἐπιχειρήσεων καὶ Icar - Hellas, 1974.
- Γ. Π. Θεοφιλόπουλος: Ἐνα προϊόν γεννιέται... ἕνα προϊόν μεγαλώνει... Ἀθήναι, 1973.
- Ἀ. Ἰ. Ἰγνατιάδης: Τὸ ἐμπειρικὸν γεγονός τοῦ μεγέθους, τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἐπικερδίας τῶν ἐπιχειρήσεων. Θεσσαλονίκη, ἀνάτ. ἐξ Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος Α.Β.Σ.Θ., 1974.
- Χ. Καβαφάκης: Ὁ αἰὼν τῆς γυμνῆς ποσότητος τῶν ἀγαθῶν. Ἀθήναι, 1973.
- Ἰ. Καμάρας: Θεωρία τοῦ τόπου ἐγκαταστάσεως. (Σημειώσεις μαθημάτων) Πειραιεύς, Α.Β.Σ.Π., 1973.
- Χ. Κ. Κανελλόπουλος: Τὰ ἄτυπα φαινόμενα καὶ ἔναι ἐπιδράσεις αὐτῶν ἐντὸς τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἀθήναι, ἀνάτ. ἐκ περ. «Σπουδαί», 1973.
- Δ. Π. Καραβᾶκος: Ἀνάλυσις συστημάτων ἐπεξεργασίας ἐπιχειρησιακῶν πληροφοριῶν. Ἀθήναι, ἔκδοσις πολυγρ., 1972.
- Δ. Π. Καραβᾶκος: Σύστημα προγραμματισμοῦ ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν. Ἀθήναι, ἔκδοσις πολυγρ., 1972.
- Γ. Δ. Κατζουράκης: Ὁ ἀνθρώπινος παράγων εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν. Ἀθήναι, 1974.
- Κέντρον Παραγωγικότητος Κύπρου: Σημειώσεις ἐπὶ τοῦ πρακτικοῦ προγράμματος ἐπιμορφώσεως πωλητῶν εἰς τὴν τέχνην πωλήσεως. Λευκωσία, 1972.
- Ἀ. Κινητής: Ἡμερομίσθια καὶ παραγωγικότης. Ἀθήναι, Ἑλληνικὸν Κέντρον Παραγωγικότητος, 1973.
- J. Klein, G. Pedraglio, A. Chalmel, G. Millet καὶ Ph. Simonnot: Τί εἶναι τὸ μάνατζμεντ. Ἀθήναι, Πάμισος, 1973.
- Ἀ. Γ. Κόκκας: Ὁργάνωσις, λειτουργία καὶ συμβολὴ τοῦ θεσμοῦ τῶν ὑπηρεσιῶν ὀργανώσεως καὶ μεθόδων (O & M) ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς δημοσίας καὶ τῆς ἰδιωτικῆς διοικήσεως. Ἐκδοσις β'. Ἀθήναι, 1973.
- Θ. Π. Κουτούπης: Ἐφηρμοσμένες δημόσιαι σχέσεις. Ἀθήναι, 1974.

- Α. Δ. Κυρκιλίτσης: Ο σύγχρονος επιχειρηματίας, ως φορέας παραγωγικής δραστηριότητας, Αθήναι, Έλληνικόν Κέντρον Παραγωγικότητας, 1974.
- R. Leduc: Πώς να λανσάρετε ένα νέον προϊόν. Αθήναι, Πάμισος, 1973.
- Σ. Λιάλιος: Ερμηνευτικό λεξικό μηχανογραφικῶν σπουδῶν. Αθήναι, Τζουνάκος, 1972.
- Α. Σ. Μαγδαρινός: Τὸ σύγχρονον μάρκετινγκ. Πλαίσιο καὶ ὑποδομή. Αθήναι, 1974.
- Δ. Κ. Μαγκλιβέρας: Ἐγχειρίδιο δημοσίων σχέσεων. Ἐκδοση β'. Αθήναι, 1973.
- Δ. Κ. Μαγκλιβέρας: Κοινωνιολογικὴ θεώρησις τῶν δημοσίων σχέσεων. Αθήναι, Ἐμπορικὸν καὶ Βιομηχανικὸν Ἐπιμελητήριον Ἀθηνῶν, 1973.
- Μ. Μαθιουδάκης καὶ Β. Ἀνδρονόπουλος: Ἀποκέντρωσις καὶ Αὐτοδιοικήσις. Τόμος α'. Αθήναι, 1974.
- Ν. Μπαζιωνῆς: Θέματα διοικήσεως προσωπικοῦ καὶ ἐργατικῆς νομοθεσίας. Αθήναι, 1971.
- Χ. Γ. Μπαμπίλης: Διοικήσις καὶ ὀργάνωσις. Βασικαὶ ἀρχαί. Αθήναι, 1974.
- Κλ. Β. Μπανταλούκας: Μεθοδολογία οἰκονομομετρίας καὶ ἐπιχειρησιακῆς ἐρεῦνης. Αθήναι, ἀνάτ. ἐξ ἐκδόσεως Α.Σ.Ο. & Ε.Ε. «Μελέται πρὸς τιμὴν Στ. Γ. Ἀνδρεάδη», 1972.
- Κλ. Β. Μπανταλούκας: Διαφήμισις διανεμομένων ἀγαθῶν. Πειραιεὺς, ἀνάτ. ἐκ περ. «Σπουδαί», 1974.
- Α. Κ. Μπασαράς: Βασικὴ θεωρία ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν. Αθήναι, 1973.
- Π. Π. Μποκοβός: Εἰσαγωγή εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς διαφημίσεως. Θεσσαλονίκη, 1974.
- Π. Π. Μποκοβός: Ἡ λειτουργία τῶν δημοσίων σχέσεων εἰς τὴν σύγχρονον οἰκονομίαν. Θεσσαλονίκη, 1974.
- Σ. Δ. Μπούκης: Ἀνθρώπινος παράγων, ἡ καρδιά τῆς διοικήσεως. Αθήναι, ἀνάτ. ἐκ περ. «Δελτίον Διοικήσεως Ἐπιχειρήσεων», 1971.
- J. S. Murphy: Βασικαὶ ἀρχαὶ ψηφιακῶν ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν. Τόμος α'. Μεταφραστῆς Ἐ. Πάγκαλος. Αθήναι, 1974.

- Δ. Π. Οικονόμου: 'Η έπιστήμη ή τεχνική τής διοικήσεως. 'Αθήναι, Κέντρον Μετεκπαιδεύσεως 'Οργάνων Δημοσίας Διοικήσεως, 1973.
- Δ. Π. Οικονόμου: 'Η όργανωσις τής δημοσίας διοικήσεως. 'Αθήναι, 1973.
- Κ. Ν. Πανουργιάς: 'Επιχειρηματικός προγραμματισμός. 'Αθήναι, έκδοσις πολυγρ., 1972.
- Π. Παπαγαρυφάλλου: Δημοσία διοικήσις. 'Αθήναι, 1973.
- Π. Παπαγαρυφάλλου: Αί καταβολαί του θεσμου τής αυτοδιοικήσεως έν 'Ελλάδι καί αί προσπάθειαι διοικητικής όργανώσεώς του. 'Αθήναι άνάτ. έκ περ. «Επιθεώρησις Τοπικής Αυτοδιοικήσεως», 1974.
- Υ. Παπαγεωργίου: Είσαγωγή εις τήν επιχειρησιακήν έρευναν. 'Αθήναι, Παπαζήσης, 1973.
- Υ. Ν. Παπαμιχαλάκης: Αί δημόσιαι σχέσεις έν τή διοικήσει. 'Αθήναι, Π.Α.Σ.Π.Ε., 1973.
- Υ. Ν. Παπαμιχαλάκης: Δημόσιαι σχέσεις καί έπικοινωνία διά τάς έπενδύσεις εις τό Χρηματιστήριον. 'Αθήναι, 1974.
- Γ. Πατσαλίδης: "Ετοιμα ένδύματα. Μελέτη σκοπιμότητος διά τήν όργάνωσιν καί ανάπτυξιν τής βιομηχανίας έτοιμων ένδυμάτων έν 'Ελλάδι. 'Αθήναι, έκδοσις πολυγρ. Κέντρον Προγραμματισμού καί Οικονομικών Έρευνών, 1973.
- Μ. Θ. Παυλίδου: Γραμμικός προγραμματισμός. Θεωρία καί έφαρμογαί. Τόμος α'. Θεσσαλονίκη, έκδοσις β', πολυγρ., 1972.
- 'Α. Υ. Πεπονής: 'Η μεγάλη έπικοινωνία. 'Αθήναι, 'Ικαρος, 1974.
- Σ. Ε. Πεφάνης: Προτυποποίησις του σχεδιασμού δι' έκσυγχρονισμόν. 'Αθήναι, έκδοσις πολυγρ. 'Ελληνικού Κέντρου Παραγωγικότητος, 1973.
- Κ. Ρήγας: Μαθηματικά ήλεκτρονικών ύπολογιστών. 'Αθήναι, έκδοσις πολυγρ., 1973.
- Κ. Ρήγας: Προγράμματα Fortran δι' οικονομολόγους. 'Αθήναι, έκδοσις πολυγρ., 1973.
- Λ. Robert: Πώς νά λανσάρετε έν νέον προϊόν. Μεταφραστής Χ. Ρήγας. 'Αθήναι, Πάμισος, 1973.
- Μ. Ρουχωτάς: Αί πωλήσεις καί ό πωλητής. 'Αθήναι, 1973.
- Ρ. Samuel: Οικολογία. 'Αθήναι, Βέργος, 1973.
- Β. Ν. Σαρσέντης: Θέματα λογισμου καί έλέγχου δράσεως επιχειρήσεων. Τεύχος β'. Θεσσαλονίκη, Σάκκουλα, 1973.

- Ε. Σκανδαλάκης: Ἡ γλῶσσα προγραμματισμοῦ «Ansi Fortran» διάλεκτος τῆς Fortran διὰ μεσαίου καὶ ἄνω μεγέθους ἠλεκτρονικοῦς ὑπολογιστάς. Ἀθήναι, ἔκδοσις πολυγρ., 1972.
- Μ. Schweitzer: Ἀνάλυσις τῶν ἐπιχειρησιακῶν μοντέλων. Μεταφραστὴς Μ. Θ. Χατζηγηγορίου. Ἀθήναι, Παπαζήσης, 1974.
- Ε. J. Slater: Ἀρχαὶ προγραμματισμοῦ ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν. Στοιχεῖα τῆς γλώσσῃς Fortran. Μεταφραστὴς Κ. Γ. Δρακάτος. Ἀθήναι, Παπαζήσης, 1973.
- Ε. Κ. Σπάτας: Ἡ σύγχρονος ἀντίληψις τοῦ μάρκετινγκ καὶ αἱ ἐν Ἑλλάδι ἐμπορικὰ τράπεζαι. Θεσσαλονίκη, διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ ὑποβληθεῖσα εἰς Α. Β. Σ. Θ., 1973.
- Σ. Γ. Τζαφέστης: Εἰσαγωγὴ εἰς τὰ συστήματα αὐτομάτου ἐλέγχου, μετὰ λελυμένων ἀσκήσεων. Ἀθήναι, Βαγιωνάκης, 1971.
- Ρ. Δ. Τζελέπογλου: Ἡ ἐπιλογὴ τοῦ τόπου ἐγκαταστάσεως τῶν ἐπιχειρήσεων. Θεσσαλονίκη, διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ, ὑποβληθεῖσα εἰς Ἀριστοτέλειον Πανεπιστήμιον, 1973.
- Σ. Τζινιέρης: Ὁργάνωσις, διοίκησις καὶ προγραμματισμός. Νέαι ἐξελίξεις καὶ ἐπιτεύγματα τῶν ἑλληνικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἀθήναι, 1974.
- Σ. Ἀ. Τριανταφυλλίδης: Οἰκολογία. Ὑγειονομικὴ μηχανικὴ. Ἀθήναι, ἔκδοσις πολυγρ., 1972.
- Β. Ἰ. Τριανταφυλλόπουλος: Μάρκετινγκ. Σύγχρονοι ἀρχαὶ τοῦ ἐμπορεύεσθαι. Ἀθήναι, 1973.
- Γ. Ε. Χαραμῆς: Γενικαὶ ἀρχαὶ ὀργανώσεως μηχανογραφικοῦ Κέντρου καὶ ἀναλύσεως-σχεδιασμοῦ συστημάτων. Ἀθήναι, ἔκδοσις πολυγρ., 1972.
- Μ. Θ. Χατζηγηγορίου: Ἡ ἐπιτελικὴ ὀργάνωσις τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἀθήναι, Παπαζήσης, 1973.
- Ν. Wiener: Κυβερνητικὴ ἢ ἔλεγχος καὶ ἐπικοινωνία στὰ ζῶα καὶ στὶς μηχανές. Ἀθήναι, Καστανιώτης, 1974.